

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμέτωπη με την τρομοκρατική απειλή: η πολιτική ασφαλείας, οι
αντιτρομοκρατικές δράσεις και τα θεμελιώδη δικαιώματα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Παναγιώτα Τσιαφίτσια

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή

Οικονόμου Χαράλαμπος (επιβλέπων)

Παπακωνσταντής Μάρκος

Σακελλαρόπουλος Θεόδωρος

Copyright © Τσιαφίτσια Παναγιώτα, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Περιεχόμενα

Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο Πρώτο- Παρουσίαση του φαινομένου της τρομοκρατίας	9
Ιστορική αναδρομή του φαινομένου	9
Ο ρόλος των ΜΜΕ στην μετεξέλιξη του φαινομένου	10
Αδυναμία κατάληξης σε έναν γενικό ορισμό περί τρομοκρατίας.....	12
Διάφοροι ορισμοί	13
Η σημασία ενός καθολικού ορισμού περί τρομοκρατίας	14
Διάκριση ανάμεσα στις έννοιες του τρομοκράτη, του αντάρτη και του κοινού εγκληματία	15
Η λύση των Τομεακών Διεθνών Συνθηκών	16
Χαρακτηριστικά τρομοκρατικών οργανώσεων	17
Η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος: η σύγχρονη μορφή τρομοκρατίας	20
Κεφάλαιο Δεύτερο- Η τρομοκρατική απειλή στην ΕΕ.....	25
Η τρομοκρατία στην Ευρώπη- οι ιδιαιτερότητες που την καθιστούν στόχο	25
Το προσφυγικό ζήτημα.....	28
Το νομικό πλαίσιο προστασίας κατά της τρομοκρατίας: το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και η εξέλιξή του μέσα από τις Συνθήκες	30
Οι πυλώνες της στρατηγικής της ΕΕ απέναντι στην τρομοκρατική απειλή	34
Πρώτος πυλώνας: Πρόληψη.....	35
Δεύτερος πυλώνας: Προστασία.....	42
Τρίτος πυλώνας: Καταδίωξη.....	45
Τέταρτος πυλώνας: Αντίδραση.....	48
Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια: Προετοιμασία της Ένωσης Ασφάλειας.....	49
Κεφάλαιο Τρίτο- Η υλοποίηση της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα	53
Ατομικές ελευθερίες.....	53
Οι διακρίσεις των δικαιωμάτων	53

Η ελευθερία και η ασφάλεια ως θεμελιώδη φυσικά δικαιώματα.....	54
Τρομοκρατία και θεμελιώδη δικαιώματα: σχέση συμπληρωματική ή ανταγωνιστική;.....	57
Η επίδραση της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ στα ανθρώπινα δικαιώματα	58
Κατάσταση έκτακτης ανάγκης: μια κατάσταση προσωρινής εξαίρεσης ή ένα μόνιμο σύστημα διακυβέρνησης;	61
Η περίπτωση της ΕΕ και της Ελλάδας σήμερα.....	65
Συμπεράσματα.....	68

Περίληψη

Δίχως αμφιβολία, οι σύγχρονες αστικές δημοκρατίες διανύουν μια περίοδο όπου οι απειλές είναι ποικίλες και σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατόν να θέτουν υπό αμφισβήτηση τόσο τα κεκτημένα τους όσο και την ίδια την υπόστασή τους. Το σύγχρονο κράτος προσπαθεί να διασφαλίσει τον ύψιστο σκοπό ενός κράτους, την προστασία δηλαδή των πολιτών του, απέναντι στην τρομοκρατική απειλή, χωρίς να παραγκωνίσει θεμελιώδεις έννοιες της ύπαρξής του όπως η δικαιοκρατική αρχή, τα ατομικά δικαιώματα κ.ά. Η τρομοκρατία έχει εισβάλλει ανεμπόδιστα στην καθημερινότητα των πολιτών και αποτελεί σταθερή αναφορά στο δημόσιο λόγο με τρομοκρατικά χτυπήματα ή τρομοκρατικές απειλές να διασπείρονται παντού στον κόσμο και ολοένα περισσότερο στη Δύση, σε πόλεις- σύμβολα του δυτικού πολιτισμού, που αν μη τι άλλο θορυβούν και προκαλούν φρίκη στον πλυθησμό. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αναντίλεκτο γεγονός πως η Ευρωπαϊκή Ένωση ως ιδιότυπο μόρφωμα με διεθνή νομική προσωπικότητα λαμβάνει τα δικά της μέτρα απέναντι στην τρομοκρατία και τα επιμέρους κράτη- μέλη, αναγνωρίζοντας πως η τρομοκρατία είναι συλλογικό πρόβλημα που δε γνωρίζει σύνορα, όπως τα γεγονότα το μαρτυρούν, είναι αποφασισμένα να το αντιμετωπίσουν ως τέτοιο.

Στην παρούσα εργασία θα εξεταστεί το πώς η ΕΕ αντιμετωπίζει την τρομοκρατική απειλή, πώς η αντιτρομοκρατική στρατηγική εξελίσσεται μέσα από τις Συνθήκες αλλά και από τις πρακτικές των θεσμικών οργάνων και των κρατών-μελών και το κατά πόσο συνολικά η αντιτρομοκρατική στρατηγική είναι αποτελεσματική και ταυτόχρονα συμβατή με τα θεμελιώδη δικαιώματα, ώστε η ανάγκη για ασφάλεια να μην εξοστρακίζει τις ατομικές ελευθερίες.

Αρχικά, επιχειρείται μία προσέγγιση του φαινομένου της τρομοκρατίας, μια ιστορική αναδρομή σε αυτό με έμφαση στα χαρακτηριστικά του, αλλά και στη νέα μορφή που έχει λάβει σήμερα, την εποχή της παγκοσμιοποίησης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Στη συνέχεια, εξετάζεται λεπτομερώς η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, οι αυξανόμενες αρμοδιότητές της στον τομέα αυτόν και τα αποτελέσματά της σύμφωνα με Εκθέσεις και Συμπεράσματα των θεσμικών οργάνων. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται η συμβατότητα αυτής της στρατηγικής με το σεβασμό των ατομικών ελευθεριών, καθώς η «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» και οι εξαιρετικές ρυθμίσεις που αυτή συνεπάγεται επιφέρουν σοβαρούς περιορισμούς στα θεμελιώδη δικαιώματα και πρέπει να προσεγγίζεται με προσοχή, ειδάλλως δεν μπορεί κανείς να μιλά για κράτος δικαίου, το οποίο συνιστά τον πυρήνα της σύγχρονης αστικής δημοκρατίας.

Μελλοντικές έρευνες πρέπει να λάβουν υπόψη τα μέτρα που προστίθενται συνεχώς στην αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, την εμβάθυνση που επιχειρείται στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα στον τομέα αυτό, αλλά και τις δυσκολίες επίτευξης που συναντά η ΕΕ λόγω της εγγενούς αντίστασης ενός κράτος να εκχωρεί κρατική κυριαρχία σε θέματα υψηλής πολιτικής, όπως είναι η άμυνα. Αναντίρρητα, η τρομοκρατία και η εξέλιξή της είναι ένα δυναμικό φαινόμενο που πρέπει να μελετάται στο χωροχρονικό πλαίσιο όπου εμφανίζεται και γι' αυτό η συνεχής μελέτη των εξελίξεων γύρω από αυτό είναι απαραίτητη.

Λέξεις-κλειδιά

Τρομοκρατία, Ευρωπαϊκή Ένωση, ατομικά δικαιώματα, κατάσταση εξαίρεσης, αντιτρομοκρατική στρατηγική.

Abstract

Undoubtedly, modern civilian democracies are going through a period with various threats which in some cases may call into question both their achievements and their existence. The modern state strives to secure the highest purpose of a state, the protection of its citizens, against the terrorist threat, without overshadowing the fundamental notions of its existence such as the rule of law, individual rights, etc. Terrorism has invaded uninterruptedly in the daily routine of citizens and is a steady reference to the public discourse, while terrorist attacks or terrorist threats spreading throughout the world and increasingly in the West, in cities-symbols of Western civilization, and this situation causes panic to the citizens. Against this background, it is irresistible that the European Union, as a special structure with an international legal personality, takes its own measures against terrorism and the member states, recognizing that terrorism is a collective problem that knows no borders, as the events testify, they are determined to treat it like this.

This paper will examine how the EU treats the terrorist threat, how the counter-terrorism strategy evolves through the Treaties and through the practices of the institutions and member states, and whether the counter-terrorism strategy, as a whole, is both effective and compatible with the fundamental rights, so that the need for security does not exaggerate individual freedoms.

Firstly, an attempt is made to approach the phenomenon of terrorism, a historical retrospection on it emphasizing on its characteristics and mainly on the new form it has taken today, at the time of globalization and the mass media. The EU Counter-Terrorism Strategy, the growing responsibilities of EU in this field and the results of this Strategy as presented through the Reports and Conclusions of the Institutions. Finally, Chapter III examines the compatibility of this Strategy with respect for individual freedoms, since “state of exception” and the exceptional arrangements it implies entail severe restrictions on fundamental rights and must be approached with caution, otherwise no one can speak of the rule of law, which is the core of modern civilian democracy.

Future investigations must take into account the measures that are being continually added to the EU counter-terrorism strategy, the deepening of European integration in this field, and the difficulties encountered by the EU due to the inherent resistance of a state to surrender state sovereignty over high-policy fields such as defense. Undoubtedly, terrorism and its evolution is a very dynamic phenomenon so it would be studied in the space-time context where it occurs, and therefore continuous study of developments around it is necessary.

Keywords

Terrorism, European Union, individual rights, state of exception, Counter-terrorism Strategy.

Εισαγωγή

Αναμφίβολα, η τρομοκρατία είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, το οποίο έχει απασχολήσει και απασχολεί ολοένα περισσότερο ερευνητές, κυβερνήσεις, ακαδημαϊκούς, διεθνείς οργανισμούς, αλλά και απλούς πολίτες λόγω της προδευτικής ενίσχυσής του. Η πολυπλοκότητα του φαινομένου οφείλεται στην μεταβλητότητά του και στις πολλές μορφές που λαμβάνει, καθώς κάθε τρομοκρατική ομάδα μπορεί να εκκινεί τη δράση της ως απόρροια τελείως διαφορετικών λόγων, λ.χ. θρησκευτικών, πολιτικών, εθνοτικών, ιδεολογικών κ.ά. Ακόμη, οι ποικίλες ομάδες συνήθως διαφέρουν και όσον αφορά τη χρήση της βίας που επιλέγουν να ασκήσουν (Richardson, 2013). Εντούτοις, κοινή συνισταμένη όλων των τρομοκρατικών ενεργειών, απ' όπου αυτές κι αν αφορούνται και με όποιο τρόπο και αν εκδηλώνονται, είναι η δημιουργία κλίματος φόβου και απελπισίας, μιας γενικής κατάστασης πολύ ψυχοφθόρας η οποία δοκιμάζει τις ανθρώπινες αντοχές, και αυτό συμβαίνει με στόχο να επιτευχθεί η εκάστοτε επιδίωξη της τρομοκρατικής ομάδας μέσα από τον εκφοβισμό της κοινής γνώμης ή μιας ευρείας ομάδας-στόχου, όπως ένα θρησκευτικό σύνολο, μια πολιτική ομάδα κ.ά. (Hoffman, 2006). Τις τελευταίες δεκαετίες η εξέλιξη της τεχνολογίας δίνει στους τρομοκράτες νέες δυνατότητες να επιτύχουν τους σκοπούς τους και παράλληλα στα κράτη και τις αρμόδιες αρχές νέα μέσα να τους αντιμετωπίσουν, πραγματικότητα που δημιουργεί μια κατάσταση με ευαίσθητες ισορροπίες. Σε κάθε περίπτωση τα κράτη καλούνται να εκπληρώσουν τη βασική αποστολή τους, περιφρουρώντας την ασφάλεια των πολιτών τους, ενώ για τον σκοπό αυτό συμμετέχουν σε και συνεργάζονται με οργανισμούς και αρχές που επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν την απειλή αυτή συλλογικά.

Κεφάλαιο Πρώτο- Παρουσίαση του φαινομένου της τρομοκρατίας

Ιστορική αναδρομή του φαινομένου

Μιλώντας για τον ορισμό του φαινομένου είναι χρήσιμη η ιστορική αναδρομή στη χρήση της λέξης «τρομοκρατία». Η πρώτη αναγνωρισμένη αναφορά στο συγκεκριμένο όρο συνέβη κατά την περίοδο της Γαλλικής Επανάστασης (1789), όταν οι Ιακωβίνοι, ακραίοι αναρχικοί, συνήθιζαν να προβαίνουν σε τρομερές πράξεις βίας για να επιτύχουν το στόχο τους, την οικοδόμηση δηλαδή μιας νέας κοινωνικής τάξης, στόχος που ανάμεσα σε άλλα απαιτούσε και τον αφανισμό της αριστοκρατικής τάξης. Ως εκ τούτου, οι Ιακωβίνοι προέβησαν σε πράξεις αφανισμού μέσω εκτελέσεων και τρομοκρατικών ενεργειών απέναντι σε άτομα που ανήκαν στην αριστοκρατική τάξη, αλλά και απέναντι σε όλους όσους δεν ενέκριναν τις πρακτικές τους ή και την επανάσταση στο σύνολό της, δηλαδή δεν στέφονταν μόνο ενάντια στα μέλη της αριστοκρατίας που αποτελούσαν τον κύριο στόχο τους αλλά ακόμη και ενάντια σε άλλους επαναστάτες ή απλούς ανθρώπους, που εξέφραζαν οποιεσδήποτε αντιρρήσεις. Σε αντίθεση με τη σημερινή έννοια της λέξης, η οποία φέρει έντονα αρνητικό εννοιολογικό φορτίο για λόγους αυτονόητους, εκείνη την εποχή και κατά τις αρχικές αναταραχές που ακολούθησαν τα γεγονότα του 1789, η λέξη «τρομοκρατία» είχε αρχικά εν πολλοίς θετικό πρόσημο, αφού το «σύστημα του τρόμου» του 1793-1794, όπως κατόπιν ονομάστηκε, θεωρήθηκε μέσω την επαναφορά της ομαλότητας και τον επανακαθορισμό της τάξης. Θα έλεγε, λοιπόν, κανείς πως σε αντίθεση με τη σύγχρονη έννοια της τρομοκρατίας ως δράση από μη κρατικούς και υποεθνικούς δρώντες ενάντια στην κυβερνητική εξουσία, το καθεστώς εκείνο ήταν ένα όργανο διακυβέρνησης, που τέθηκε σε εφαρμογή από τη νεοσυσταθείσα επαναστατική κυβέρνηση. Σκοπός του ήταν να σταθεροποιήσει τη νέα κυβέρνηση στην εξουσία, εκτοπίζοντας όσους διαφωνούσαν και κατά τη νέα τάξη αποτελούσαν εχθρούς του συνόλου, καθώς δεν μπορούσαν να ενσωματωθούν στη νέα κατάσταση που οραματιζόνταν ότι ήταν προς το συμφέρον του λαού (Μπόση, 2000).

Σταδιακά, η τρομοκρατία και οι τρομακτικά βίαιες ενέργειες της εποχής αυτής ταυτίζονται με την εγκληματική δράση και αρχίζει να φορτίζεται αρνητικά. Ωστόσο, παρά τη διαφορά στο εννοιολογικό φορτίο της τρομοκρατίας τότε και τώρα, υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία είναι κοινά ανάμεσα στην τρομοκρατία όπως αυτή γινόταν αντιληπτή κατά τη Γαλλική επανάσταση και στη σύγχρονη μορφή της. Καταρχάς, το σύστημα του τρόμου της Γαλλικής

Επανάστασης ήταν οργανωμένο και διεπόταν από συστηματικότητα και επίσης στόχος του ήταν η δημιουργία μιας «νέας και καλύτερης κοινωνίας», στη θέση του πρότερου διεφθαρμένου και αναποτελεσματικού πολιτικού συστήματος (Hoffman,2006). Αυτά τα χαρακτηριστικά δεν είναι άγνωστα στους μελετητές της σύγχρονης τρομοκρατίας, καθώς ουσιαστικά φαίνονται να είναι εγγενή στοιχεία αυτής.

Ο ρόλος των ΜΜΕ στην μετεξέλιξη του φαινομένου. Μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους το Σεπτέμβριο του 2001, ξεκίνησαν οι αναφορές για την ανάδυση ενός νέου είδους τρομοκρατίας , μιας θρησκευτικής τρομοκρατίας που υπηρετούσε και εκκινούσε από θρησκευτικά δόγματα και όχι εθνικιστικούς η αυτονομιστικούς σκοπούς, όπως ήταν σύνηθες να συνμαίνει τα προηγούμενα χρόνια (Gupta, 2002). Παράλληλα, οι νέοι αυτοί τρομοκράτες εμφανίστηκαν να θέτουν όρους και στόχους τους οποίους οι μελετητές θεωρούν ως απεριόριστους, απόλυτους και μη διαπραγματεύσιμους, ενώ παλαιότερα υπήρχαν περιθώρια διαπραγμάτευσης με τους τρομοκράτες και αναζήτησης μιας συμβιβαστικής λύσης που ενδεχομένως θα περιελάμβανε τη μερική ικανοποίηση κάποιων αιτημάτων και την αναστολή της απειλής. Σε αυτό το πλαίσιο οι κυβερνήσεις και οι πολιτικοί , αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί κατηγορήθηκαν ότι δεν αναγνώρισαν εγκαίρως τον κίνδυνο της «νέας» αυτής μορφής τρομοκρατίας κατά την τελευταία δεκαετία του προηγούμενου αιώνα και απέτυχαν να αποτρέψουν τα συμβάντα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 (Commission, 2001).

Ως προς τη στοχοθεσία τους οι τρομοκράτες της νέας γενιάς, εκπρόσωποι των οποίων είναι η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος, επισημαίνεται ότι μισούν το δυτικό τρόπο ζωής, τον δυτικό πολιτισμό και γενικά τις αξίες της Δύσης, ενώ διαφέρουν με τους τρομοκράτες προηγούμενων εποχών και ως προς τα μέσα που χρησιμοποιούν, αφού κάνουν χρήση όπλων μαζικής καταστροφής και στοχεύουν με προκλητικούς και εντυπωσιακούς τρόπους να επιφέρουν το μεγαλύτερο δυνατό πλήγμα σε ανθρώπινες ζωές (Μάζης, 2012).

Δε μπορεί να μην παρατηρήσει κανείς πως η «νέα» τρομοκρατία με την οποία η ανθρωπότητα είναι αντιμέτωπη σήμερα είναι αναπόσπαστα δεμένη με την πρόοδο της τεχνολογίας, όχι μόνο όσον αφορά τα όπλα και την επικοινωνία, αλλά κυρίως όσον αφορά τα ΜΜΕ. Η τρομοκρατία ως διεθνής απειλή έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις σε σχέση με παλαιότερα, μεταξύ άλλων και εξαιτίας της τηλεόρασης, καθώς η άμεση διάδοση των τρομοκρατικών ενεργειών και η

αναντίρρητη δύναμη της εικόνας εξυπηρετούν τη βασική επιδίωξη των τρομοκρατών για διοχέτευση ενός φοβικού κλίματος τρόμου και λειτουργεί ιδιαίτερα προπαγανδιστικά δίνοντας στους τρομοκράτες την προβολή και το κύρος που χρειάζονται (Gupta, 2002). Τα MME κατά κάποιο τρόπο χρησιμοποιούνται συνειδητά από τις τρομοκρατικές οργανώσεις με τέτοιον τρόπο ώστε οι πράξεις τους να έχουν όσον το δυνατόν ηχηρότερες συνέπειες ανά τον κόσμο. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι σε διεθνές επίπεδο τα τρομοκρατικά χτυπήματα έχουν γίνει πολύ πιο αιματηρά από τότε που τα MME δίνουν έμφαση σε αυτά, προβάλλοντάς τα με τρόπο δραματοποιημένο και διογκωμένο πολλές φορές. Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει η Κεντερελίδου (2009, σ.24), ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται από τα MME ένα γεγονός επηρεάζει το δέκτη και τη στάση του απέναντι σε αυτό το γεγονός ή το φαινόμενο συνολικά. Χωρίς τα MME οι επιπτώσεις της τρομοκρατίας περιορίζονται στο θύμα και στο στενό του περιβάλλον, ενώ τα τρομοκρατικά χτυπήματα όπως προαναφέρθηκε έχουν έναν ευρύτερο στόχο, την επιρροή μιας ευρείας ομάδας και την ανατροπή ενός συστήματος. Στην πραγματικότητα, μόνο με την εξάπλωση του τρόμου και του φόβου σε ένα πολύ μεγαλύτερο κοινό, οι τρομοκράτες μπορούν να επιτύχουν την απαραίτητη προβολή και μόχλευση που έχουν ανάγκη για να καταφέρουν την πολιτική αλλαγή που επιθυμούν (Hoffman, 2006, σ.174). Σε αυτό το πλαίσιο, είναι λογικό αυτό που συμβαίνει σήμερα, δηλαδή οι τρομοκράτες να «σκηνοθετούν» τα χτυπήματα και τις επιθέσεις τους με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι όσο πιο σκληρά και βίαια γίνεται, αφού ξέρουν ότι αυτά θα αναμεταδοθούν ραγδαία και θα επιτύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα που είναι ο πανικός και ο τρόμος. Εξάλλου, πολλές φορές το ρήμα «σκηνοθετούν» παίρνει κυριολεκτική έννοια με τους τρομοκράτες να κάνουν λήψη των εγκλημάτων τους με camera και να διαρρέουν οι ίδιοι το υλικό στο διαδίκτυο.

Από την ανάλυση αυτή δε θα μπορούσε κανείς, φυσικά, να παραλείψει το διαδίκτυο το οποίο προσφέρει πολλές λειτουργίες στους τρομοκράτες. Αφενός αποτελεί μέσο μετάδοσης και διάδοσης των πληροφοριών και των ειδήσεων ανά τον κόσμο και αφετέρου συνιστά πλατφόρμα επικοινωνίας μεταξύ των τρομοκρατικών οργανώσεων και των υποστηρικτών τους, ιδίως όσον αφορά τρομοκρατικές οργανώσεις με θρησκευτικό υπόβαθρο. Συν τοις άλλοις τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, το Instagram και το Twitter με εκατομμύρια χρήστες όλων των ηλικιών ανά τον κόσμο λειτουργούν παράλληλα ως μέσα στρατολόγησης νέων μελών στους κόλπους της τρομοκρατικής ομάδας, χωρίς να είναι εύκολο οι αντιτρομοκρατικές υπηρεσίες αλλά και τα ίδια τα μέσα να περιορίσουν το υλικό ανάρτησης ή να εντοπίσουν κάθε ύποπτη επικοινωνία. (Europol, 2014).

Αδυναμία κατάληξης σε έναν γενικό ορισμό περί τρομοκρατίας

Η αντιμετώπιση του φαινομένου σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο είναι επιβεβλημένη λόγω των ανθρώπινων ζώων που διακυβεύονται σε κάθε τρομοκρατική ενέργεια, αλλά ανάχωμα σε αυτήν την προσπάθεια αντιμετώπισης καθίσταται, μεταξύ άλλων δυσκολιών, η αδυναμία ενός μοναδικού, κοινώς αποδεκτού ορισμού της τρομοκρατίας. Αυτό έχει αναμενόμενες συνέπειες, καθώς όπως σε όλες τις δημόσιες πολιτικές και γενικά τις πολιτικές αντιμετώπισης ενός φαινομένου, έτσι και στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν μπορεί κανείς να σχεδιάσει με ορθό και αποτελεσματικό τρόπο μια πολιτική αν δεν υπάρχει πρώτα ένας σαφής ορισμός που να θέτει το πρόβλημα με ευκρινή τρόπο. Σύμφωνα με τον Laquer (1977), μπορεί κανείς να αντιληφθεί τι είναι η τρομοκρατία μόλις βρεθεί αντιμέτωπος με αυτήν, ωστόσο όπως προαναφέρθηκε η τρομοκρατία συμβαίνει συνεχώς, αδιάλειπτα, σχεδόν παντού στον κόσμο, αλλά με διαφορετική κάθε φορά ένταση, για άλλες αιτίες, με διαφορετικά αποτελέσματα και ως εκ τούτου πρέπει να υπάρχει μια πιο συντονισμένη διερεύνηση της έννοιας της τρομοκρατίας (Locatelli and Caruso, 2014). Η ασάφεια αυτή που χαρακτηρίζει τον φαινόμενο της τρομοκρατίας και δυσχεραίνει τον ορισμό του εντείνεται από τα ΜΜΕ και το γεγονός πως αυτά συχνά παρουσιάζουν ως τρομοκρατική ενέργεια οποιαδήποτε ενέργεια ενέχει τη βία, μία τακτική που είναι φυσικά λανθασμένη και αποπροσανατολιστική (Hoffman, 2006).

Παρά την γενικώς αποδεκτή θέση πως είναι ευκταίο να υπάρχει ένας καθολικός ορισμός για την τρομοκρατία, η διατύπωση αυτού θεωρείται ως ανέφικτος στόχος, αφού Διεθνείς Οργανισμοί, χώρες και οργανώσεις χρησιμοποιούν πολλούς και διαφορετικούς ορισμούς με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα εκάστοτε συμφέροντά τους και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους τη δεδομένη χρονική στιγμή. Παράλληλα, ούτε οι ακαδημαϊκοί αναλυτές έχουν έρθει σε συμφωνία για το πώς ορίζεται η τρομοκρατία και ο τρομοκράτης (Collins, 2014). Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αξιοσημείωτο πως πράξεις με ίδια χαρακτηριστικά ερμηνεύονται διαφορετικά ανάλογα με το χρόνο, τον τόπο και τα κίνητρα της πράξης, αλλά και την οπτική γωνία και τις καταβολές του ερμηνευτή. Δεν είναι σπάνιο, δηλαδή, κάποια ομάδα να χαρακτηρίζεται από κάποιους ως τρομοκρατική, ενώ από άλλους ως επαναστάτρια, όπως για παράδειγμα έχει συμβεί ή συμβαίνει με σύνολα όπως οι Βάσκοι, οι Κούρδοι κ.ά. (Tofangsaz, 2015).

Διάφοροι ορισμοί. Σύμφωνα με το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, η τρομοκρατία ορίζεται ως «το είδος της βίας εκείνο που είναι προσχεδιασμένο και έχει πολιτικές σκοπιμότητες και ασκείται ενάντια σε άμαχους στόχους από υποεθνικές ομάδες ή μυστικούς πράκτορες, που αποσκοπούν συνήθως στο να επηρεάσουν ένα κοινό» (Μάζης, 2005, σ.18). Ως άμαχοι νοούνται οι πολίτες ή ακόμα και οι στρατιωτικοί όταν δεν είναι μάχιμοι, ενώ ως διεθνής τρομοκρατία εννοείται η συμμετοχή πολιτών προερχόμενων εκ άνω της μίας χώρας. Τέλος, ο όρος «τρομοκρατική ομάδα» αναφέρεται σε «οποιαδήποτε ομάδα ασκεί, ή έχει σημαντικές υποομάδες που ασκούν, διεθνή τρομοκρατία» (Sinai, 2008).

Ένα διαφορετικό ορισμό δίνει το Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών των ΗΠΑ (FBI), το οποίο ορίζει την τρομοκρατία ως «την παράνομη χρήση δύναμης ή βίας, κατά προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εκφοβίσει ή να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση, τον άμαχο πληθυσμό, ή οποιοδήποτε τμήμα αυτών, προς την προώθηση των πολιτικών ή κοινωνικών στόχων της» (Μπόση, 2000, σ.74).

Τέλος, το Υπουργείο Άμυνας των ΗΠΑ ορίζει την τρομοκρατία ως «την άνομη άσκηση βίας κατά προσώπων ή ιδιοκτησίας, για να εξαναγκάσει ή να εκφοβίσει κυβερνήσεις ή κοινωνίες, συχνά για την επίτευξη πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών στόχων» (Hoffman, 2006).

Κατά καιρούς αντιλαμβανόμενα τη μεγάλη σπουδαιότητα και χρησιμότητα ενός καθολικού ορισμού περί τρομοκρατίας διάφορα όργανα του ΟΗΕ έχουν κάνει προσπάθειες να καταλήξουν σε έναν, όμως αυτές δεν έχουν στεφθεί με επιτυχία. Ένας από τους ορισμούς αυτούς έχει δοθεί στην Συνθήκη για την πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism) το 1937 και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1, που καταδικάζει τις τρομοκρατικές ενέργειες ως «εγκληματικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένων αυτών που συμβαίνουν εναντίον των αμάχων, που διαπράττονται με πρόθεση να προκαλέσουν θάνατο ή σοβαρή σωματική βλάβη, ή κατάσταση ομηρίας, με σκοπό να προκληθεί μια κατάσταση τρόμου στο ευρύ κοινό ή σε μια ομάδα προσώπων ή συγκεκριμένων προσώπων, να εκφοβίσουν έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσουν μια κυβέρνηση ή ένα διεθνή οργανισμό να προβεί ή να απέσχει από οποιαδήποτε πράξη, η οποία συνιστά αδίκημα που υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής των υφισταμένων διεθνών συμβάσεων και πρωτοκόλλων σχετικά με την τρομοκρατία, και σε καμία περίπτωση δεν δικαιολογείται από λόγους πολιτικής, φιλοσοφικής, ιδεολογικής, φυλετικής, εθνοτικής, θρησκευτικής ή από άλλους παρόμοιας φύσης».

Στην ΕΕ σύμφωνα με την Απόφαση–Πλαίσιο του Συμβουλίου της 13ης Ιουνίου 2002 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (2002/475/ΔΕΥ) η τρομοκρατία ορίζεται ως οι «εγκληματικές ενέργειες που στοχεύουν στον εκφοβισμό του πληθυσμού και των κρατών, ώστε να υποχρεώσουν κράτη να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις του δράστη και/ή να αποσταθεροποιήσουν τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού» (Eurropol, 2014).

Η σημασία ενός καθολικού ορισμού περί τρομοκρατίας. Στην παγκοσμιοποιημένη σύγχρονη εποχή όπου τα σύνορα δεν υφίστανται και η τρομοκρατία είναι διεθνής ο καθολικός ορισμός της τρομοκρατίας με έναν τρόπο κοινώς αποδεκτό είναι επιτακτική ανάγκη περισσότερο από ποτέ. Όταν ένα πρόβλημα, ή ακόμη περισσότερο μία απειλή είναι διεθνής τότε απαιτείται και διεθνής συνεργασία και αυτή μπορεί να οικοδομηθεί και να φέρει αποτελέσματα μόνο εάν η απειλή έχει αποσαφηνιστεί και προσδιοριστεί και έχει συμφωνηθεί και είναι κατανοητή με τον ίδιο τρόπο από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Ειδάλλως, εάν τα εμπλεκόμενα μέρη δεν μιλάνε την ίδια γλώσσα, καμιά επικοινωνία και συνεργασία δεν μπορεί να φέρει καρπούς και να οδηγήσει σε συντονισμένη δράση. Συνήθως, πλέον, η στρατολόγηση και η εκπαίδευση των μελών των τρομοκρατικών οργανώσεων ξεπερνά τα σύνορα μιας χώρας και χάρη στη σύγχρονη τεχνολογία οι τρομοκράτες δημιουργούν δίκτυα σε διαφορετικές χώρες ή ακόμη και ηπείρους σχεδιάζοντας χτυπήματα ανά την υφήλιο. Σ' αυτό το μήκος κύματος, όπου ολόκληρος ο κόσμος εμπλέκεται δυνάμει στην κατάσταση, ένας κοινός ορισμός θα ήταν το πρώτο απαραίτητο βήμα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Bruce, 2013).

Επιπρόσθετα, πρέπει να υφίσταται ένας ενιαίος ορισμός, σαφής και με επαρκή νομικά κριτήρια για το ποιος θεωρείται τρομοκράτης και αντίστοιχα ποια ενέργεια θεωρείται τρομοκρατική ώστε να μπορούν να κινηθούν όλες οι απαραίτητες διαδικασίες για την επιβολή ποινών, να μπορούν να εφαρμοστούν εκείνες οι αστυνομικές, δικαστικές και εισαγγελικές αρμοδιότητες που κρίνονται απαραίτητες σε κάθε περίπτωση (Hodgson and Tadros, 2013). Όλες οι ενέργειες που χρειάζεται να γίνουν για την καταστολή και την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, όπως οι έρευνες, η απαγγελία κατηγοριών και η δίωξη, είναι αναγκαίο να θεμελιώνονται πάνω σε έναν συγκεκριμένο νομικό ορισμό, ώστε οι αρχές να νομιμοποιούνται να προβούν στις παραπάνω δράσεις. Αυτό κρίνεται τόσο αναγκαίο, διότι οι αντιτρομοκρατικές δράσεις συνήθως είναι φοβερές και πολλές φορές σε σοβαρές καταστάσεις φτάνουν να περιορίζουν ακόμη και τα θεμελιώδη ανθρώπινα

δικαιώματα (Bruce, 2013). Καθίσταται έτσι σαφές πως η νομιμοποίηση αυτών των πρακτικών στο δυτικό κόσμο, όπου η αρχή του κράτους δικαίου είναι σεβαστή, είναι απαραίτητη.

Διάκριση ανάμεσα στις έννοιες του τρομοκράτη, του αντάρτη και του κοινού εγκληματία.

Δεν είναι λίγες οι φορές που η τρομοκρατία συγχέεται με τον αντάρτικο πόλεμο και αυτό συμβαίνει διότι οι αντάρτες τείνουν να χρησιμοποιούν παρόμοιες βίαιες τακτικές, δηλαδή δολοφονίες, απαγωγές, βομβιστικές επιθέσεις σε δημόσιους χώρους, ομηρίες κλπ, για τους ίδιους σκοπούς (για να εκφοβίσουν, να εξαναγκάσουν ή/και να δημιουργήσουν κλίμα φόβου στο κοινό), όπως κάνουν και οι τρομοκράτες. Παρ' όλα αυτά υπάρχουν θεμελιώδεις διαφορές που διακρίνουν τους αντάρτες από τους τρομοκράτες.

Ο ανταρτοπόλεμος διεξάγεται από μια μεγάλη αριθμητικά ομάδα ατόμων, τα οποία φέρουν όπλα και λειτουργούν ως στρατιώτες, επιτίθενται σε άλλες στρατιωτικές δυνάμεις και κατακτούν εδάφη (έστω και προσωρινά), ενώ ασκούν και έλεγχο-κυριαρχία σε πληθυσμούς εντός των εδαφών που έχουν καταλάβει. Αντίθετα, οι τρομοκράτες δε λειτουργούν σαν ένοπλες μονάδες και γενικά δεν επιχειρούν-κατά κανόνα- να κατέσχουν και να καταλάβουν εδάφη, αποφεύγοντας σκοπίμως την εμπλοκή στρατιωτικών δυνάμεων στη μάχη, σπάνια δε ασκούν οποιοδήποτε άμεσο έλεγχο ή κυριαρχία, είτε σε εδάφη, είτε σε πληθυσμό (Hoffman, 2006). Ωστόσο, το Ισλαμικό Κράτος δημιουργεί ανακολουθίες σε αυτήν την θεωρία-παρατήρηση, καθώς αφενός κατακτά και ελέγχει εδάφη και αφετέρου διαθέτει στρατό που επιδιώκει να τον αυξήσει για να επιτύχει τη δημιουργία ενός χαλιφάτου-κράτους υπό το νόμο της Σαρία.

Σε γενικές γραμμές, οι οργανώσεις των ανταρτών χρησιμοποιούν και μεταχειρίζονται «ένα συνδυασμό στρατιωτικών και πολιτικών μεθόδων, που αποσκοπούν στην ανατροπή της κυβέρνησης ενός κράτους», τη στιγμή που οι τρομοκρατικές ομάδες επιδιώκουν με τις πράξεις τους να προκαλέσουν κυβερνητική αντίδραση ή αλλαγή, αλλά κατά κανόνα αυτό συμβαίνει εκτός μάχης (Sinai, 2008).

Επίσης, είναι χρήσιμη, αν όχι απαραίτητη, η διάκριση μεταξύ τρομοκρατών και κοινών ποινικών εγκληματιών, οι οποίοι μπορεί να προβαίνουν συχνά σε παρόμοιες ή και ίδιες ενέργειες (π.χ. απαγωγές, δολοφονίες, κ.ά.), όμως διαφέρει σε σημαντικό βαθμό το κίνητρο αυτών των ενεργειών, καθώς οι εγκληματίες δρουν κατά κύριο λόγο με ιδιοτέλεια και προσωπικά κίνητρα (συνήθως αναζητώντας το υλικό κέρδος ή την προσωπική ικανοποίηση). Επίσης, η βίαιη πράξη

του κοινού εγκληματία δεν έχει σχεδιαστεί ή δεν αποσκοπεί στο να έχει ευρείες σημαντικές συνέπειες, ή να δημιουργήσει ψυχολογικές επιπτώσεις, πέρα από την ίδια την πράξη αυτή καθαυτή. Σε αντίθεση με τα παραπάνω, οι τρομοκράτες πιστεύουν πως δρουν για το ευρύτερο καλό, σύμφωνα με τη δική τους βέβαια κρίση, και στοχεύουν στην αλλαγή του συστήματος και την αντικατάστασή του από ένα νέο σύστημα, καλύτερο, επομένως σχεδιάζονται ώστε να επιτύχουν αυτούς τους σκοπούς. (Hoffman,2006).

Η λύση των Τομεακών Διεθνών Συνθηκών. Αυτή την αδυναμία κατάληξης σε έναν ενιαίο, κοινώς αποδεκτό διεθνώς, ορισμό της τρομοκρατίας επιλύουν εν μέρει οι διάφορες Τομεακές Διεθνείς Συμβάσεις περί τρομοκρατίας, οι οποίες αποσκοπούν στην πρόληψη του φαινομένου και καταρχήν ορίζουν το φαινόμενο και ορισμένες επιμέρους πτυχές του, ώστε να είναι σε θέση να υιοθετήσουν στη συνέχεια προληπτικά μέτρα και πολιτικές δομημένες πάνω σε αυτούς τους ορισμούς.

Πιο συγκεκριμένα, από το 1963 μέχρι σήμερα, η διεθνής κοινότητα έχει επεξεργαστεί και εγκρίνει 19 διεθνή νομικά κείμενα για την πρόληψη τρομοκρατικών ενεργειών, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών και του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (ΔΟΑΕ), τα οποία είναι ανοικτά στη συμμετοχή όλων των κρατών μελών, όποτε επιθυμούν να συμμετέχουν.

Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται συμβάσεις για την ασφάλεια της πολιτικής αεροπορίας και των αεροσκαφών όπως αυτές του 1963 και του 1970, συμβάσεις για την ασφάλεια της θαλάσσιας ναυτιλίας, η σύμβαση για την κατάσταση ομηρίας και την προστασία των ομήρων και άλλες συμβάσεις που καλύπτουν ποικίλους τομείς.

Για παράδειγμα, η Σύμβαση για την Ασφάλεια των Αεροσκαφών ορίζει πως αποτελεί αδίκημα για οποιοδήποτε πρόσωπο στο αεροσκάφος εάν κατά την πτήση παράνομα, με βία ή απειλή ή οποιοδήποτε άλλο είδος εκφοβισμού, καταλάβει ή ασκήσει τον έλεγχο επί αυτού του αεροσκάφους ή εάν προσπαθήσει να το πράξει. Με παρόμοιο τρόπο, η Σύμβαση του 1988 για την Ασφάλεια στη Ναυσιπλοία θέτει πάλι ως πρωταρχικές τις έννοιες αυτές του εξαναγκασμού, της απειλής, του εκφοβισμού και της προσπάθειας απόκτησης ελέγχου με χρήση βίας και με βάση αυτές τις έννοιες οικοδομεί έναν ορισμό και οριοθετεί το πρόβλημα στο συγκεκριμένο τομέα που αναφέρεται.

Στη Διεθνή Σύμβαση κατά της Αποφυγής Ομήρων του 1979 προβλέπεται πως «κάθε πρόσωπο που συλλαμβάνει ή κρατεί και απειλεί να σκοτώσει, να τραυματίσει ή να συνεχίσει να κρατάει όμηρο άλλο πρόσωπο για να αναγκάσει έναν τρίτο, δηλαδή ένα κράτος, έναν διεθνή διακυβερνητικό οργανισμό, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο να κάνει ή να απέχει από την εκτέλεση οποιασδήποτε πράξης ως ρητής ή σιωπηρής προϋπόθεσης για την απελευθέρωση του ομήρου, διαπράττει το αδίκημα της λήψης ομήρων».

Η Σύμβαση για τη Φυσική Προστασία του Πυρηνικού Υλικού του 1980 με τη σειρά της ποινικοποιεί την παράνομη κατοχή, χρήση, μεταφορά ή κλοπή πυρηνικών υλικών και απειλές για τη χρήση πυρηνικών υλικών για την πρόκληση θανάτου, σοβαρού τραυματισμού ή σημαντικής υλικής ζημίας.

Γενικά, στις Διεθνείς Τομεακές Συμβάσεις ο τρομοκράτης ορίζεται ως αυτός που ασκεί βία, απειλεί και εκφοβίζει, απειλώντας ή στερώντας ανθρώπινες ζωές με σκοπό την απόκτηση ελέγχου μιας κατάστασης και τα κράτη που συμμετέχουν σε αυτές τις συμβάσεις οφείλουν να συνεργάζονται για να προλαμβάνουν ή να αποτρέπουν τέτοια περιστατικά, καθώς επίσης και να προχωρούν στις ανάλογες ποινικές κυρώσεις για τους παραβάτες, ώστε να διασφαλίζουν το ύψιστο φυσικό δικαίωμα, το δικαίωμα στη ζωή.

Είναι λοιπόν προφανές πως παρά την ανυπαρξία ενός μοναδικού ορισμού, υπάρχουν συγκεκριμένες πτυχές και έννοιες που εν μέρει ορίζουν, ή καλύτερα χαρακτηρίζουν και οριοθετούν, το φαινόμενο και αυτές είναι διεθνώς αποδεκτές. Τέτοιες είναι η βία, η προσπάθεια εξαναγκασμού και ελέγχου, η εξάπλωση του τρόμου, η απειλή και η πρόκληση βλάβης ή θανάτου. Με βάση αυτές τις έννοιες ως σταθερές και αναντίρρητες, τα κράτη ανά τον κόσμο και οι διεθνείς οργανισμοί προσπαθούν να συνταχθούν ώστε να ανταπεξέλθουν στην εντατικοποίηση του φαινομένου.

Χαρακτηριστικά τρομοκρατικών οργανώσεων

Ανάλογα με τα κίνητρά που τις ωθούν στις αντίστοιχες ενέργειες οι τρομοκρατικές οργανώσεις κατηγοριοποιούνται, αλλά οι κατηγορίες αυτές δεν είναι αποκλειστικές, καθώς πολλές φορές συνυπάρχουν και αλληλεπικαλύπτονται. Αυτό συμβαίνει επειδή πολλές οργανώσεις διαθέτουν ποικίλα ιδεολογικά κίνητρα, τα οποία ενίοτε μεταβάλλονται. Σύμφωνα με την Έκθεση για την

Κατάσταση και την Τάση της Τρομοκρατίας 2014 της Europol ορισμένα χαρακτηριστικά και κίνητρα των τρομοκρατικών οργανώσεων θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην παρακάτω διάκριση:

- θρησκευτικές ομάδες

Η θρησκεία στις ομάδες αυτές διαδραματίζει το σπουδαιότερο ρόλο και οδηγεί άτομα, ομάδες, δίκτυα ή οργανισμούς να προβούν σε ενέργειες, επικαλούμενοι τη θρησκεία για να τις δικαιολογήσουν. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν ομάδες που εμπνέονται ή συνδέονται με την Al Qaeda, καθώς και το ISIS.

Γενικά, το έντονο θρησκευτικό κύμα ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980 με το Ισλάμ να είναι η σημαντικότερη θρησκεία σε αυτό. Στο Ισλάμ σπουδαίο ρόλο παίζει η Κοινωνία των Πιστών (Ummah) οποία πρέπει να διάγει έναν τρόπο ζωής όπου το θρησκευτικό και το κοσμικό στοιχεία δεν είναι διακριτά (Ντόκος, 2002). Ο χώρος του Ισλάμ προσδιορίζεται από την περιοχή που τηρείται ο ισλαμικός νόμος και κάθε άλλη περιοχή αποτελεί περιοχή πολέμου, όπου εφαρμόζεται η τζιχάντ για να τιμωρηθούν οι άπιστοι (Μάζης, 2012).

Οι ακραίες ισλαμιστικές οργανώσεις ακολουθούν ένα πλαίσιο δράσης το οποίο χαρακτηρίζεται από δολοφονίες, βιαιοπραγίες, επιθέσεις αυτοκτονίας και άλλες ακραίες πρακτικές. Από αυτό το θρησκευτικό κύμα βρήκε το έδαφος να γεννηθεί, μεταξύ άλλων, μια οργάνωση, με ένα σκοπό και μια μέθοδο στρατολόγησης πρωτοποριακή στην ιστορία της τρομοκρατίας, γνωστή σε όλους μας ως «Al Qaeda», με αρχηγό τον Σαουδικής καταγωγής Osama Bin Laden. Η οργάνωση αυτή επεδίωξε και συνεχίζει να επιδιώκει να δημιουργήσει ένα ενιαίο κράτος για όλους τους μουσουλμάνους, που κάποτε υπήρχε, και θα διέπεται από τη "Σαρία", τον Ισλαμικό Νόμο (Rapoport, 2002, Hoffman, 2006). Γι' αυτό οι τζιχαντιστές καλλιεργούν συστηματικά ανέμεσα στις μουσουλμανικές κοινότητες μία νοσταλγία για το μεγαλείο της παλιότερης ισλαμικής δόξας (Bassam T., 2008).

- αυτονομιστικά κινήματα

Αυτές οι ομάδες με τη σειρά τους υποκινούνται από τον εθνικισμό, την εθνικότητα και/ή τη θρησκεία και μάχονται για την ανατροπή του status quo και την επακόλουθη δημιουργία μιας νέας πολιτικής τάξης ή ακόμη και ενός νέου κράτους, με βάση την εθνική κυριαρχία ή την ομοιογένεια. Οι εθνικιστικοί-αυτονομιστικοί τρομοκράτες, όπως είναι οι ριζοσπαστικοί κοσμικοί Παλαιστίνιοι

τρομοκράτες και ο Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός της Βόρειας Ιρλανδίας (IRA), επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα ξεχωριστό έθνος για τις εθνικές μειονότητες τους (Post, 2005). Οι ομάδες αυτές έχουν ως πρόταγμα των πράξεων τους το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και το διεκδικούν με βίαιους τρόπους εφόσον κρίνουν πως δε μπορούν να το κάνουν με άλλη οδό με σκοπό να αυτονομηθούν. Εδώ αξίζει να σημειωθεί πως παγκοσμίως οι ομάδες αυτές έχουν υποστηρικτές που θεωρούν πως το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης πρέπει να γίνεται σεβαστό και στη συνείδηση πολλών ανθρώπων δεν ταυτίζονται με άλλους τρομοκράτες.

- αριστεροί τρομοκράτες

Οι ομάδες αυτές στοχεύουν στην αλλαγή του πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού συστήματος ενός κράτους, στη βάση ενός εξτρεμιστικού αριστερού μοντέλου. Κατά κανόνα, η ιδεολογική τους αφετηρία θεμελιώνεται στον μαρξισμό ή/και το λενινισμό και η ατζέντα τους είναι επαναστατική, αντικαπιταλιστική και αντιαυταρχική. Οι επαναστατικές τρομοκράτες ομάδες επιδιώκουν να ανατρέψουν την καπιταλιστική οικονομική και κοινωνική τάξη (Post, 2005). Όσον αφορά τη βιαιότητα των ενεργειών τους, αυτή συνήθως πλέον στρέφεται προς εκείνα τα πρόσωπα ή τους φορείς/δρώντες που κατά την κρίση τους εκπροσωπούν και εξυπηρετούν την καπιταλιστική εκμετάλλευση. Ως εκ τούτου, οι ομάδες αυτές είναι προσεκτικές και επιλεκτικές ως προς τους στόχους τους για να μη χάσουν οπαδούς και υποστηρικτές και οι στόχοι τους υπόκεινται σε διακρίσεις (Hoffman, 2006).

- η τρομοκρατία της άκρας δεξιάς

Σε αντίθεση με τις τρομοκρατικές ομάδες της προηγούμενης κατηγορίας, εδώ οι ομάδες επιδιώκουν την ανατροπή του κοινωνικού, πολιτικού και οικονομικού μοντέλου, στη βάση ενός ακροδεξιού μοντέλου. Οι ομάδες αυτές αφορμώνται ιδεολογικά από εθνικοσοσιαλιστικές ιδέες (ιδίως οι ακροδεξιές τρομοκρατικές ομάδες της Ευρώπης) και γενικώς η τρομοκρατία των ακροδεξιών ομάδων φέρει τη φήμη της «αναίσθητης» μορφής σύγχρονης πολιτικής βίας, και αυτό διότι ασκεί απερίσκεπτη «βία του δρόμου» και πάμπολλες επιθέσεις σε μετανάστες, πρόσφυγες και αλλοδαπούς εργάτες. Στόχος αυτών των οργανώσεων-ομάδων είναι η πολιτική, φυλετική και πολιτισμική κάθαρση και η επιφορά ομοιγένειας και εξυγίανσης ώστε το κράτος να μπορέσει να επιτελέσει τις λειτουργίες του προς όφελος των πολιτών του και όχι όλων όσοι έχουν παρεισφρήσει σε αυτό και το καθιστούν πιο αδύναμο (Hoffman, 2006). Όπως συμβαίνει και με

άλλα τρομοκρατικά κινήματα, η δεξιά τρομοκρατία προσαρμόζει τη χρήση βίας της, ώστε να γίνεται αρεστή στους ομοϊδεάτες της, ενώ παράλληλα επιδιώκει να διατηρεί τη βία που ασκεί μέσα σε ορισμένα όρια ανοχής των κυβερνώντων, ώστε αυτοί να μην αναγκαστούν να προβούν σε μαζικές κατασταλτικές ενέργειες εναντίον των ίδιων των τρομοκρατών (Βαγγέλης, 2015)

Η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος: η σύγχρονη μορφή τρομοκρατίας

Σύμφωνα με το κέντρο έρευνας του Center for Middle East Policy, η Αλ Κάιντα αναδύθηκε από την τζιχάντ κατά των Σοβιετικών μέσα στη δεκαετία του 1980. Το όραμα του ηγέτη της Οσάμα Μπιν Λάντεν ήταν η δημιουργία μίας ομάδας-ελίτ μαχητών που θα ένωνε όσα τζιχαντιστικά κινήματα μάχονταν στις χώρες τους κατά των καθεστώτων κάτω από μία κοινή οργάνωση. Το 1990 επιδιώχθηκε αναπροσανατολισμός του κινήματος, ώστε αυτό να αποκτήσει διεθνή εμβέλεια και ως στόχος τέθηκαν οι ΗΠΑ, οι οποίες μετά την 9/11 έδωσαν ηχηρή απάντηση με τον «Πόλεμο κατά της Τρομοκρατίας», όπως ονομάστηκε. Στο πλαίσιο του τέθηκε ως στόχος η εξόντωση της ηγεσίας της οργάνωσης, επιδιώχθηκε η αναχαίτιση κάθε πηγής χρηματοδότησης, καταστράφηκαν τα στρατόπεδα εκπαίδευσης, παραβιάστηκαν τα δίκτυα επικοινωνίας και γενικότερα περιορίστηκαν σε σημαντικό βαθμό οι δυνατότητες αποτελεσματικής λειτουργίας της Αλ Κάιντα, ενώ ο θάνατος της χαρισματικής και ηγετικής φιγούρας του Μπιν Λάντεν και η διαδοχή του από τον Αϊμάν αλ Ζαουάχρι είχε ως αποτέλεσμα την περαιτέρω αποδυνάμωση της οργάνωσης.

Από τη μεριά του το Ισλαμικό Κράτος εμφανίστηκε και ξεκίνησε τη δράση του ως μια ιρακινή οργάνωση, η οποία προέκυψε και σταδιακά γιγαντώθηκε με αφορμή την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003. Μετά από αυτό το γεγονός διάφορες τζιχαντιστικές οργανώσεις συνασπίστηκαν γύρω από τη φιγούρα του Ιορδανού Αμπού Μουσάμπ αλ Ζαρκάουϊ, ο οποίος είχε δραστηριοποιηθεί στο Αφγανιστάν τη δεκαετία του 1990 και το 2001. Ο Οσάμα μπιν Λάντεν χρηματοδότησε τον αλ Ζαρκάουϊ ώστε να ενισχύσει την οργάνωση αλλά ο αλ Ζαρκάουι αρχικά αρνήθηκε την ένταξη του Ισλαμικού Κράτους στην Αλ Κάιντα και επέλεξε να παραμείνει αυτό να παραμείνει ανεξάρτητα παρά τους πολλούς κοινούς στόχους που είχαν οι δύο τρομοκρατικές οργανώσεις. Εν τέλει, το 2004 η οργάνωσή του ονομάστηκε «Αλ Κάιντα στο Ιράκ», και ο αλ Ζαρκάουϊ ορκίστηκε πίστη, δίνοντας έτσι ένα ηχηρό μήνυμα στο Ιράκ κατά τη διάρκεια μιας περιόδου μεγάλης πίεσης για την αλ Κάιντα. Ωστόσο και παρά το γεγονός αυτό της προσάρτησης στην αλ Κάιντα οι δύο οργανώσεις και οι δύο ηγέτες είχαν πολλές τριβές που αφορούσαν κυρίως

τον προσανατολισμό που έπρεπε να έχουν τα χτυπήματα, καθώς ο Μπιν Λάντεν επιθυμούσε επιχειρήσεις κατά αμερικανικών στόχων, ενώ ο αλ Ζαρκάουϊ (και οι διάδοχοί του, μετά τον θάνατό του το 2006 από αμερικανική αεροπορική επιδρομή) επικεντρώθηκε σε ενέργειες εναντίον άλλων σεκτών, κυρίως σε σουνίτες που θεωρούσε «αποστάτες» και στο σιιτικό καθεστώς. Οι κτηνωδίες του ΙΚ στο Ιράκ εν μέρει λειτούργησαν «καθησυχαστικά» για πολλούς αξιωματούχους σε ευρωπαϊκές και αμερικανικές υπηρεσίες ασφαλείας, καθώς δεν έβλεπαν, εκείνη την περίοδο το Ιράκ να μετατρέπεται σε μια νέα κοιτίδα επιθέσεων κατά της Δύσης, όπως το Αφγανιστάν.

Εν τέλει, οι κτηνώδεις μέθοδοι της οργάνωσης του ΙΚ ή αλλιώς της «Αλ Κάιντα στο Ιράκ», από τις οποίες δεν ήταν ασφαλείς ούτε οι σουνίτες, προκάλεσε την έντονη αντίδραση των σουνιτικών φυλών, που, μαζί με τις αμερικανικές δυνάμεις στη χώρα, χτύπησαν σκληρά την οργάνωση «αλ Κάιντα στο Ιράκ» το 2006. Για την αλ Κάιντα επρόκειτο για μεγάλη καταστροφή, καθώς η όλη υπόθεση είχε πλήξει το τζιχαντιστικό κίνημα, με τον μπιν Λάντεν να δέχεται πιέσεις για διακοπή σχέσεων με το παρακλάδι στο Ιράκ.

Η κατάσταση άλλαξε ραγδαία το 2011, με το ξέσπασμα του συριακού εμφυλίου. Ο Αϊμάν αλ Ζαουάχρι που ανέλαβε την ηγεσία της αλ Κάιντα μετά τη σύλληψη και την εκτέλεση του Οσάμα Μπιν Λάντεν το 2011 προέτρεψε τους Ιρακινούς τζιχαντιστές να μπουν στον πόλεμο, και ο Αμπού μπακρ αλ Μπαγκντάντι, που είχε γίνει επικεφαλής το 2010, έστειλε μικρές ομάδες μαχητών στη χώρα για να στηθεί μια οργάνωση. Καθώς η κατάσταση στη Συρία χειροτέρευε, οι Ιρακινοί τζιχαντιστές δραστηριοποιούνταν, στήνοντας βάσεις και αποκτώντας και εδραιώνοντας ολοένα περισσότερες πηγές χρηματοδότησης. Το 2013 η οργάνωσή τους εκτεινόταν στη Συρία και το Ιράκ, έχοντας αλλάξει επισήμως όνομα (ISIS ή ISIL), που αντικατόπτριζε τις μεγαλύτερες φιλοδοξίες τους, ενώ παράλληλα επωφελούνταν από τη στήριξη γειτονικών σουνιτικών χωρών (ενώ αντικείμενο μακρών αναλύσεων και συζητήσεων είναι ο ρόλος δυτικών χωρών στην άνοδό του) και από την επικέντρωση των επιχειρήσεων του καθεστώτος Άσαντ εναντίον πιο μετριοπαθών μονάδων. Το 2014, η οργάνωση ανεξαρτητοποιήθηκε από την αλ Κάιντα κατά κύριο λόγο εξαιτίας της διαφωνίας της ως προς τις διαταγές της αλ Κάιντα για αποφυγή μεγάλων απωλειών σε άμαχο πλυθησμό (Naroleoni, 2015).

Το ISIS σήμερα ελέγχει μεγάλο μέρος της Συρίας και διαθέτει ισχυρές πηγές χρηματοδότησης και στρατολόγησης, με πολλούς «ξένους μαχητές» ενταγμένους στις τάξεις του, ενώ η σχέση του με το «Μέτωπο Αλ Νόσρα» (αλ Κάιντα) είναι ιδιαίτερα περίπλοκη, και έχει οδηγήσει σε

αντιπαραθέσεις μεταξύ των δύο οργανώσεων, καθώς ο αλ Μπαγκντάντι το έχει μονομερώς και αυθαίρετα ανακηρύξει υπαγόμενο σε αυτόν, κάτι που ο αλ Ζαουάχρι απορρίπτει. Η επέλαση του ISIS στο Ιράκ τον Ιούνιο του 2014 προκάλεσε σοκ σε όλο τον κόσμο, με τον αλ Μπαγκντάντι να μετατρέπεται εν μία νυκτί από έναν «ενοχλητικό υφιστάμενο» της ηγεσίας της αλ Κάιντα σε βασικό ανταγωνιστή (Naroleoni, 2015).

Οι διαφορές μεταξύ των δύο οργανώσεων δεν εντοπίζονται απλώς στον ανταγωνισμό για την ισχύ στο τζιχαντιστικό κίνημα, αλλά αφορούν και τους στόχους των οργανώσεων, αλλά και τους τρόπους επίτευξης αυτών. Βασικός στόχος της αλ Κάιντα υπήρξε η ανατροπή των καθεστώτων της Μέσης Ανατολής, τα οποία θεωρεί «αποστάτες» και αντικατάστασή τους με ισλαμικά, ενώ οι ΗΠΑ αποτελούν στόχο επιθέσεων για να υποχρεωθούν να παύσουν να στηρίζουν τα ανεπιθύμητα καθεστάτα που δυσχεραίνουν τους στόχους της οργάνωσης για εξισλαμισμό. Για την Αλ Κάιντα η εξόντωση των σιιτών και άλλων μουσουλμάνων θεωρείται ως ακραία, ανεπιθύμητη και επιβλαβής για το τζιχαντιστικό κίνημα. Δηλαδή, η δάση της αλ Κάιντα είναι σταθερά προσανατολισμένη στο απομακρυσμένο εχθρό και όχι στον εγγύς (Akbar, 2014). Στο άλλο άκρο, το «Daesh» (ISIS/ Ισλαμικό Κράτος) δείχνει αρχικά να προτιμά την τακτική της επίθεσης προς τον εχθρό που βρίσκεται εγγύτερα, δηλαδή την επίθεση σε τοπικό επίπεδο. Βασικός στόχος δεν είναι οι ΗΠΑ και γενικά ο δυτικός κόσμος (αν και οι πρόσφατες ενέργειες στη Δύση προφανώς και υποδεικνύουν έναν νέο, πιο διεθνή προσανατολισμό), αλλά τα ομάδες των αποστατών σε κράτη όπως η Συρία και η Λιβύη, αλλά και οι Ιρακινοί σιίτες, η Χεζμπολά του Λιβάνου, οι Γεζίντι και άλλες οργανώσεις στη Συρία. Φυσικά, και όπως αποδεικνύεται από την παρούσα κατάσταση οι συνεχιζόμενες δυτικές, ρωσικές και ιρανικές εμπλοκές στα κράτη αυτά είναι εμφανές ότι εμπλουτίζουν τη λίστα των στόχων/ εχθρών του ΙΚ.

Εκτός από τους στόχους τους, οι δύο οργανώσεις δείχνουν να διαφέρουν και στη στρατηγική τους με την Αλ Κάιντα να επιδιώκει ενέργειες που θα εξαναγκάσουν τις ΗΠΑ να αποχωρήσει από τις μουσουλμανικές περιοχές και παράλληλα θα θέλξουν οπαδούς προς τον τρόπο ζωής που πρεσβεύει η τζιχάντ υπό το νόμο της Σαρία, ενώ το Ισλαμικό Κράτος ακολουθεί μία προσέγγιση με βάση την οποία πρέπει να δημιουργηθεί ένα χαλιφάτο, ένα κράτος, το οποίο να ελέγχεται ολοκληρωτικά από την οργάνωση (Μάζης, 2012). Εντός αυτής της περιοχής θα κυριαρχεί αποκλειστικά ο ισλαμικός νόμος και ο τρόπος ζωής που αυτή επιβάλλει και παράλληλα θα στρατολογείται στρατός ώστε να ικανοποιούνται και ιμπεριαλιστικοί σκοποί.

Σύμφωνα με το IPI Global Observatory, η αλ Κάιντα έχει στη διάθεσή της και δρα μέσω εκπαιδευμένων, μαχητών και «εγκεφάλων» ελίτ, που ειδικεύονται σε συγκαλυμμένες επιχειρήσεις, ενώ το ISIS επιδιώκει τη δημιουργία χαλιφάτου και τη σταδιακή επέκταση της δύναμής και της κυριαρχίας αυτού, ακολουθώντας την αρχή «baqiya wa tatamaddad», δηλαδή εδραίωση και επέκταση. Σε αυτήν την ιμπεριαλιστική τάση του ΙΚ οφείλεται ο βαρύς οπλισμός που χρησιμοποιεί, καθώς διαθέτει τεθωρακισμένα, πυραύλους και δεκάδες χιλιάδες στρατιώτες που ενεργούν υπό τις εντολές του, σε αντίθεση με τους πράκτορες της αλ Κάιντα που συμμετέχουν σε άλλου είδους ενέργειες. Ακόμη, όσον αφορά τους μουσουλμάνους, η αλ Κάιντα, μέσω του Μετώπου Αλ Νόσρα, προσπαθεί περισσότερο να τους προσελκύσει στις τάξεις της παρά να τους αναγκάσει διά της βίας, όπως με κτηνωδίες κάνει το ΙΚ (Muir, 2016). Στις περιοχές ελέγχου του ΙΚ οι στρατιώτες του ΙΚ προβαίνουν σε εκτελέσεις, βασανισμούς, βιασμούς, σταυρώσεις κ.ά., μέθοδοι που έχουν επικριθεί ακόμα και από τον αλ Ζαουάχρι ο οποίος φοβάται πως θα στραφούν οι τοπικοί πληθυσμοί εναντίον του (Thompson, 2016).

Σήμερα το ΙΚ έχει καταφέρει να ελέγχει εδάφη και να τα κυβερνά, και η στρατιωτική ισχύς του απειλεί γειτονικές και μη χώρες (Ιορδανία, Σαουδική Αραβία, Αίγυπτος, Λιβύη, Υεμένη, Λίβανος). Χιλιάδες ξένοι μαχητές που εκπαιδεύονται και πολεμούν στις τάξεις του απειλούν τους εχθρούς που βρίσκονται μακριά, ενώ μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και της τεχνολογίας προσελκύει συνεχώς και στρατολογεί νέους δυνάμει μαχητές. Τη στιγμή που η αλ Κάιντα προέβαλε την εικόνα μιας «αμυντικής» τζιχάντ, για την προστασία της «ummah» (της παγκόσμιας μουσουλμανικής κοινότητας) από την έντονη παρεμβατικότητα της Δύσης, το ISIS επιδιώκει την συνεχή και απρόσκοπτη επέκτασή του, επιδιόδομενο σε επιθετικές, ακραίες και βίαιες ενέργειες, ώστε αφενός να πανικοβάλλει τον αντίπαλο και αφετέρου να προκαλεί εντυπωσιασμό και να θέλγει νέους οπαδούς (Κουσκουβέλης, 2015).

Βεβαία, το τελευταίο έτος το ΙΚ φαίνεται να χάνει μεγάλο μέρος της δύναμης του στην ιρακινή επικράτεια και δίνει μάχη και για τη Μοσούλη, με πολλούς διεθνείς αναλυτές να κάνουν λόγο για αποδυνάμωσή του και να εκτιμούν πως μια ενδεχομένη προσέγγιση των δύο οργανώσεων δεν αποκλείεται αν και δεν είναι εύκολο να σκεφτεί κανείς πώς αυτές οι δύο θα μπορούσαν να συμπορευτούν, με τα ζητήματα ηγεσίας να τους χωρίζουν. Παράλληλα, όσο το ΙΚ χάνει έδαφος σε πολλές περιοχές που είχε καταλάβει στο Ιράκ και τη Συρία, αυτό δε σημαίνει πως αποτελεί μικρότερη απειλή, καθώς οι αιματηρές τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη θα μπορούσαν να

εξισορροπήσουν αυτήν την απώλεια δύναμης και να διατηρήσουν τους οπαδούς του ανά τον κόσμο. Μάλιστα, το φαινόμενο των μαχητών που ταξιδεύουν από την Ευρώπη σε διάφορα μέρη του κόσμου για να συμμετάσχουν στην τζιχάντ ή αλλιώς τον «ιερό πόλεμο» των ακραίων ισλαμιστών αναμένεται, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, να συνεχιστεί με έντονους ρυθμούς τα επόμενα χρόνια, διατηρώντας έτσι ζωντανό τον κίνδυνο που μπορούν να αποτελέσουν τα εν λόγω πρόσωπα για την ασφάλεια στο εσωτερικό της ΕΕ με την επιστροφή τους.

Κεφάλαιο Δεύτερο- Η τρομοκρατική απειλή στην ΕΕ

Η τρομοκρατία στην Ευρώπη- οι ιδιαιτερότητες που την καθιστούν στόχο

Η τρομοκρατία είναι ένα φαινόμενο που απειλεί εδώ και δεκαετίες τη Γηραιά Ήπειρο, αλλά σαφώς το πρόβλημα εντείνεται με το πέρασμα του χρόνου και θέτει σε κίνδυνο τις δημοκρατικές κοινωνίες της Ευρώπης, τις αξίες και την ασφάλεια των πολιτών της, τα θεμελιώδη δικαιώματα κάθε ανθρώπου.

Δεδομένου ότι οι απειλές αυτές δεν γνωρίζουν σύνορα, είναι κοινά αποδεκτό, σε θεωρητικό έστω επίπεδο, ότι πρέπει να αντιμετωπιστούν τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο συνεργατικά, αν όχι από κοινού.

Η πολύνεκρη επίθεση κατά τους εορτασμούς των Χριστουγέννων στην κεντρική αγορά της γερμανικής πρωτεύουσας είναι απλώς άλλη μία πολύνεκρη επίθεση που έρχεται να προστεθεί στα αλληπάλληλα τρομοκρατικά χτυπήματα που σημειώνονται στην Ευρώπη, η οποία από το 1970 και μετά έχει βρεθεί πολλές φορές στο στόχαστρο ακραίων ομάδων, θρηνώντας πολλές ζωές και προσπαθώντας κάθε φορά να ορθοποδήσει απέναντι στο αίσθημα του τρόμου και του πανικού.

Σύμφωνα με την πλατφόρμα Global Terrorism Database, τα τελευταία 45 χρόνια, από τον Ιανουάριο του 1970 ως και τον Δεκέμβριο του 2015, στην Ευρώπη έγιναν 18.803 τρομοκρατικές επιθέσεις, οι οποίες στοίχισαν τη ζωή σε 10.537 ανθρώπους, από τους οποίους 4.724 σκοτώθηκαν σε βομβιστικές επιθέσεις, 2.588 σε δολοφονικά χτυπήματα, 2.365 σκοτώθηκαν σε επιθέσεις διαφόρων τύπων, 548 σε καταστάσεις ομηρείας, 159 σε αεροπειρατείες, 114 σε επιθέσεις σε κτίρια, ενώ μερικές χιλιάδες άνθρωποι τραυματίστηκαν σοβαρά ή θεωρούνται αγνοούμενοι ως και σήμερα.

Η νέα πραγματικότητα που αναδύεται στο πεδίο της τρομοκρατίας εμφανίζει τους τζιχαντιστές του Ισλαμικού Κράτους να βρίσκονται πίσω από τις επιθέσεις σε ευρωπαϊκό έδαφος, ωστόσο τις προηγούμενες δεκαετίες η Ευρώπη αιματοκυλίστηκε πολλές φορές και από άλλες τρομοκρατικές ομάδες, όπως ο Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός (IRA) και η αυτονομιστική οργάνωση Βασκική Γη και Ελευθερία (ETA), αλλά και από ακροδεξιούς τρομοκράτες. Μέχρι τις αρχές του αιώνα οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη είναι άμεσα συνδεδεμένες με εθνικιστικά ή αποσχιστικά κινήματα και έτσι εξηγούνται τα στοιχεία του GTD, σύμφωνα με τα όποια πρώτες χώρες σε αριθμό τρομοκρατικών χτυπημάτων είναι η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο με βαθιές

ρήξεις και συγκρούσεις στο εσωτερικό τους. Το Ηνωμένο Βασίλειο υπέφερε από επιθέσεις του IRA επί 30 έτη, αλλά δεν εξέλειπαν οι επιθέσεις και από άλλες ισλαμιστικές ομάδες κατά τις οποίες σκοτώθηκαν πάνω από 50 άνθρωποι και τουλάχιστον 700 τραυματίστηκαν (π.χ. οι βομβιστικές επιθέσεις στο μετρό του Λονδίνου από την Αλ Κάιντα με αφορμή τον πόλεμο στο Ιράκ). Παρόμοια είναι η σχέση της Ισπανίας με την τρομοκρατία, με την βασκική οργάνωση ETA να πραγματοποιεί επί πολλά έτη επιθέσεις, όμως η πιο φονική επίθεση σε ισπανικό έδαφος έφερε τη σφραγίδα της Αλ Κάιντα και ήταν τον Μάρτιο του 2004, στην οποία έχασαν τη ζωή τους πάνω από 190 άνθρωποι.

Όσον αφορά την ανατολική Ευρώπη μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 παρατηρήθηκε μεγάλη αύξηση των επιθέσεων. Ειδικά στη Ρωσία αυτές συνδέονται με τον πόλεμο στην Τσετσενία, ενώ αντίστοιχα περιστατικά στην Ουκρανία σχετίζονται με τη σύρραξη και την κρίση του 2014. Η Ρωσία βίωσε ένα από τα πιο αιματηρά τρομοκρατικά χτυπήματα τον Σεπτέμβριο του 2004, όταν περισσότεροι από χίλιοι άνθρωποι κρατήθηκαν όμηροι από Τσετσένους Ισλαμιστές σε ένα σχολείο στο Μπεσλάν, της Βόρειας Οσετίας και σκοτώθηκαν πάνω από 300 άνθρωποι, οι μισοί εκ των οποίων ήταν παιδιά.

Από το 2000 και μετά, στη συντριπτική πλειοψηφία των χτυπημάτων τα οποία συμβαίνουν στη Γηραιά Ήπειρο πρωτοστατούν και αναλαμβάνουν στην ευθύνη και τη σκυτάλη η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος.

Συνοπτικά ακολουθούν τα πιο αιματηρά χτυπήματα στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο από τις αρχές του αιώνα:

19/12/2016 Βερολίνο- 9 νεκροί, 50 τραυματίες: Το Ισλαμικό Κράτος ανέλαβε την ευθύνη για την επίθεση στο συγκεντρωμένο πλήθος στο χριστουγεννιάτικο παζάρι στο Βερολίνο, σε μια επίθεση που θυμίζει έντονα την προγενέστερη στη Νίκαια.

14/07/2016 Νίκαια- 86 νεκροί: Στο τουριστικό θέρετρο ένα φορτηγό σκόρπισε το θάνατο στις εορταστικές εκδηλώσεις για την εθνική γιορτή της Γαλλίας αφήνοντας νεκρούς 86 ανθρώπους και τραυματίζοντας άλλους 150. Το Ισλαμικό Κράτος ανέλαβε την ευθύνη για το μακελειό.

22/3/2016 Βρυξέλλες – 34 νεκροί: Δύο ισχυρές εκρήξεις σημειώθηκαν διαδοχικά, με διαφορά δεκαπέντε λεπτών, γύρω στις 8 το πρωί της Τρίτης 22 Μαρτίου στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών.

Στην βελγική πρωτεύουσα επικράτησε πανικός αφού λίγο μετά την πρώτη έκρηξη σημειώθηκε νέα στο σταθμό του Μετρό Σουμάν. 34 άνθρωποι σκοτώθηκαν και άλλοι 230 τραυματίστηκαν. Την ευθύνη ανέλαβε το Ισλαμικό κράτος.

13/11/2015 Παρίσι – 129 νεκροί: Το απόγευμα της 13ης Νοεμβρίου 2015, σημειώθηκε μια σειρά από βίαιες επιθέσεις στο 10ο και 11ο διαμέρισμα του Παρισιού, στη Γαλλία, και στο προάστιο του Σαιν-Ντενί με 3 ξεχωριστές εκρήξεις και πολλούς πυροβολισμούς. Η πιο αιματηρή επίθεση συνέβη στο Θέατρο Μπατακλάν, όπου σκοτώθηκαν 129 άνθρωποι και τραυματίστηκαν δεκάδες άλλοι. Τη ευθύνη ανέλαβε το Ισλαμικό κράτος.

07/01/2015 Παρίσι–12νεκροί: Στις 11:30 το πρωί της 7ης Ιανουαρίου, τα αδέλφια Κουασί, Γάλλοι πολίτες που ανήκαν σε ομάδα-παρακλάδι της Αλ-Κάιντα εισβάλλουν στα γραφεία του γαλλικού σατιρικού περιοδικού Charlie Hebdo, και σκοτώνουν τους εργαζομένους που βρίσκονταν εκεί και έναν Γάλλο αστυνομικό. Οι τρομοκράτες σκοτώνονται από τις γαλλικές Αρχές δύο ημέρες μετά. Το συγκεκριμένο χτύπημα δε συγκαταλέγεται στα πιο αιματηρά εν συγκρίσει με τα άλλα, ωστόσο συγκλόνισε τον κόσμο και συντάραξε την ΕΕ για το λόγο που συνέβη, σαν πράξη εκδίκησης για τη σάτιρα εις βάρος του Ισλάμ και έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της ελευθερίας της έκφρασης κ.λπ.

11/3/2006 Μαδρίτη - 191 νεκροί: Δέκα βόμβες εκρήγνυνται από τις 07.32' έως τις 07.39' σε λεωφορεία, τρεις σταθμούς και ένα τρένο της ισπανικής πρωτεύουσας με απολογισμό 191 νεκρούς και 1.858 τραυματίες. Την ευθύνη ανέλαβαν Μαροκινοί ισλαμιστές που είχαν σχέση με την Αλ-Κάιντα.

7/7/2005 Λονδίνο – 56 νεκροί: Στόχος της τρομοκρατικής επίθεσης της 7^{ης} Ιουλίου ήταν οι δημόσιες συγκοινωνίες του Λονδίνου στη Βρετανία. Τέσσερις τρομοκρατικές επιθέσεις σε λεωφορεία και το μετρό της βρετανικής πρωτεύουσας με απολογισμό 56 νεκρούς και 700 τραυματίες. Την ευθύνη ανέλαβε ομάδα ισλαμιστών που είχε σχέση με την Αλ-Κάιντα.

6/9/2004 Μπεσλάν – 385 νεκροί: Την 1η Σεπτεμβρίου του 2004 μια ομάδα τρομοκρατών, την οποία αποτελούσαν κυρίως άτομα από την Ινγκουσετία και την Τσετσενία που απαιτούσαν το τέλος του πολέμου στην Τσετσενία, κατέλαβε ένα δημοτικό σχολείο στο Μπεσλάν. Στις 3 Σεπτεμβρίου, και ενώ συνεχιζόταν η ομηρία, δυνάμεις ασφαλείας της Ρωσίας εισέβαλαν

στο σχολείο χρησιμοποιώντας βαρύ οπλισμό. Το σχολείο τυλίχθηκε στις φλόγες και κατά τη διάρκεια της επίθεσης έχασαν τη ζωή τους 385 άνθρωποι μεταξύ των οποίων 186 παιδιά.

Το προσφυγικό ζήτημα. Στη μελέτη σχετικά με την τρομοκρατία και με τον τρόπο που αντιδρά η ΕΕ σε αυτήν είναι χρήσιμο να εξετάσει κανείς και το προσφυγικό ζήτημα με τη διευκρίνιση ωστόσο πως πρόκειται για δύο διακριτά ζητήματα. Εντούτοις, υπάρχει σύνδεση μεταξύ τους και οι διαφορετικές απόψεις των κρατών μελών της ΕΕ σχετικά με τη σύνδεση αυτή επηρεάζει τη συνολική δράση της ΕΕ και το συντονισμό που υπάρχει και στα δύο αυτά ζητήματα. Η ΕΕ τα τελευταία χρόνια έχει να αντιμετωπίσει μια εντατικοποίηση αυτών των δύο ζητημάτων, τα οποία αλληλεπιδρούν και οι σχετικές πολιτικές σχεδιάζονται μετά από εξέταση των εξελίξεων και στα δύο πεδία. Σε κάθε περίπτωση το διακύβευμα είναι να μην παραβιάζονται τα θεμελιώδη δικαιώματα των ήδη ταλαιπωρημένων ανθρώπων που φτάνουν στην ΕΕ στο βωμό της ασφάλειας.

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα άτομα που καταφτάνουν στη χώρα μας με σκοπό να αιτηθούν άσυλο είναι μουσουλμάνοι, κάτι που από μόνο του δε σημαίνει πολλά καθώς η μουσουλμανική θρησκεία έχει πάρα πολλά παρακλάδια με βαθιές διαιρέσεις μεταξύ τους. Γενικά, ο ισλαμισμός είναι διαδεδομένος ως η θρησκεία του Ισλάμ, κάτι που σε ένα βαθμό είναι ανακριβές. Συγκεκριμένα, ο ισλαμισμός συνιστά ένα μέρος του ισλαμικού λόγου και είναι λάθος να συνδέεται με το ίδιο το Ισλάμ, με αυτό να σημαίνει πως ενώ όλοι οι ισλαμιστές είναι μουσουλμάνοι, δεν είναι και όλοι οι μουσουλμάνοι ισλαμιστές. Αντίθετα, ανάλογα με το δόγμα στο οποίο πιστεύουν έχουν βαθιές αντιθέσεις ανάμεσά τους (Μπερνιδάκη, 2002).

Οι ροές προσφύγων και μεταναστών είναι απόρροια πολλών παραγόντων όπως για παράδειγμα πολιτικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών και άλλων, εκτός από τον παράγοντα του πολέμου και της κρατικής καταπίεσης. Η κρατική καταπίεση μπορεί να φτάνει ακόμα και στο σημείο του εμφυλίου, πολλές φορές και στην ένοπλη σύρραξη και την εμπόλεμη τρομοκρατία. Τρομοκρατία, δηλαδή, που λαμβάνει χώρα σε καταστάσεις πολέμου, όπως προφανώς συμβαίνει με το Ισλαμικό Κράτος (ΙΚ), την κατάσταση στη Συρία και αλλού. Σε τέτοιες καταστάσεις πολίτες αυτών των χωρών εγκαταλείπουν τις εστίες και τις χώρες τους και προσανατολίζονται προς πιο ασφαλή κράτη, αιτούμενοι άσυλο.

Μία σημαντική πτυχή της σύνδεσης του προσφυγικού ζητήματος και της τρομοκρατίας είναι τα περιβόητα πλέον hot spots. Τέτοιου είδους μέρη, όπως τα κέντρα κράτησης και παραμονής, είναι

εύκολο να αποτελέσουν τόπους ριζοσπαστικοποίησης και προώθησης του εξτρεμισμού. Ακόμη, δεν μπορεί να αποκλείσει κανείς το ενδεχόμενο να εισέρχονται τρομοκράτες στην ΕΕ ως πρόσφυγες. Για τους λόγους αυτούς ο έλεγχος στα κέντρα κράτησης πρέπει να είναι τεταμένος και εξονυχιστικός, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι πρόσφυγες πρέπει να αντιμετωπίζονται a priori ως τρομοκράτες, κάτι που θα ήταν πολύ άδικο και θα αντίβαινε στα ανθρώπινα δικαιώματα, ιδίως αν αναλογιστεί κανείς πως πολλοί πρόσφυγες κυρίως από τη Συρία έχουν εκτοπιστεί στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν και οι ίδιοι από τους τρομοκράτες.

Το 2016 μια ομάδα χωρών της ΕΕ, η ομάδα Βίσεγκραντ, και συγκεκριμένα η Πολωνία, η Τσεχία, η Σλοβακία και η Ουγγαρία αρνήθηκαν να δεχτούν στο έδαφός τους τους πρόσφυγες που τους αναλογούν σύμφωνα με το σύστημα υποχρεωτικής ποσόστωσης της ΕΕ προτάσσοντας λόγους εθνικού συμφέροντος. Υποστηρίζουν ότι εφόσον οι χώρες μέσω των οποίων εισέρχονται οι πρόσφυγες στην ΕΕ, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, δεν μπορούν να τους αποτρέψουν τότε θα κλείσουν προσωρινά τα δικά τους σύνορα και επιμένουν στην ανάγκη τα εξωτερικά ευρωπαϊκά σύνορα να καταστούν αδιαπέραστα και παράλληλα να προωθείται ο επαναπατρισμός των προσφύγων. Φυσικά κάτι τέτοιο αντίκειται στο διεθνές δίκαιο εφόσον όσοι κρίνονται ως πρόσφυγες δικαιούνται άσυλο και οι αιτούντες άσυλο δε γίνεται να απελαθούν, ενώ τα θαλάσσια σύνορα δεν είναι εύκολο να ελεγχθούν απόλυτα από καμία χώρα, μια πραγματικότητα που η Ελλάδα επισημαίνει συνεχώς.

Η στάση των χωρών αυτών απέναντι στο προσφυγικό ζήτημα, του οποίου το βάρος σηκώνουν δυσανάλογα οι διάφορες χώρες της ΕΕ έχει προκαλέσει τη δυσαρέσκεια της ΕΕ που ωστόσο αδυνατεί να τις κάνει να εφαρμόσουν τη μετεγκατάσταση, καθώς η Επιτροπή κάνει απλώς συστάσεις και δεν έχει στη διάθεσή της αποτελεσματικά μέσα πίεσης. Μάλιστα, η ομάδα Βίσεγκραντ διαφωνεί κάθετα με το σχέδιο της Επιτροπής να συνδέσει την παροχή ευρωπαϊκών πόρων με τη μετεγκατάσταση και γενικά με τη μεταναστευτική πολιτική και αντιδρά έντονα.

Σε κάθε περίπτωση η αρχή της αλληλεγγύης που πρεσβεύει η ΕΕ φαίνεται να μην έχει εφαρμογή σε δύσκολες περιόδους και η απουσία μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής δυσχεραίνει την κατάσταση με ορισμένες χώρες να ωθούν σε οπισθοδρόμηση την ΕΕ επιλέγοντας τον απομονωτισμό. Η ξενοφοβική και ρατσιστική ρητορική των εκπροσώπων των χωρών αυτών συνδέει άμεσα τους πρόσφυγες με τους τρομοκράτες για να δικαιολογήσει το ύψωμα φραχτών και την άρνηση τους να ευθυγραμμιστούν με μία ενιαία ευρωπαϊκή πολιτική, η οποία θα οδηγούσε

σε αποτελεσματικότερο έλεγχο και του προσφυγικού ζητήματος, αλλά και της τρομοκρατίας με καλύτερο συντονισμό, συνεργασία, ανταλλαγή πληροφοριών, κλ.π.

Το νομικό πλαίσιο προστασίας κατά της τρομοκρατίας: το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και η εξέλιξή του μέσα από τις Συνθήκες

Από τις απαρχές της ευρωπαϊκής ενοποίησης, το μόρφωμα αυτό έπρεπε να εξελίσσεται συνεχώς μέσα από τις Συνθήκες και άλλα θεσμικά κείμενα ώστε να ανταποκρίνεται στις νέες ανάγκες. Όσον αφορά στην τρομοκρατία το νομικό πλαίσιο του ιδιότυπου αυτού μορφώματος, της ΕΕ, έχει διέλθει από πολλά στάδια που μαρτυρά την προοδευτική ενίχυση της τρομοκρατικής απειλής και το πώς για να αντιμετωπιστεί αυτή, μεταξύ άλλων προβλημάτων, συνεχώς εκχωρούνταν, και συνεχίζουν να εκχωρούνται, αρμοδιότητες από εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο. Πολιτικές και τομείς που σχετίζονται με το υπό μελέτη στην παρούσα εργασία φαινόμενο είναι η πολιτική ασύλου, η μεταναστευτική πολιτική, η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος καθώς και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Αναμφίβολα, οι τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένοι με την εθνική κυριαρχία, όμως στην ευρωπαϊκή περίπτωση η επιδίωξη και η σταδιακή επίτευξη της εσωτερικής αγοράς και στη συνέχεια της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων αποτέλεσαν τη βάση για την εκχώρηση αρμοδιοτήτων στους τομείς αυτούς από το κράτος προς τα πάνω, προς την ΕΟΚ, μια εκχώρηση που κατέληξε στη δημιουργία του λεγόμενου Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (εφεξής ΧΕΑΔ). Στον ΧΕΑΔ ανήκουν ποικίλες πολιτικές που αφορούν τα εξωτερικά ενωσιακά σύνορα, τη συνεργασία σε δικαστικές και ποινικές υποθέσεις, τη χορήγηση ασύλου, την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος κ.ά.

Το 1975 υπήρξε η χρονιά κατά την οποία τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ξεκίνησαν να συζητούν σχετικά με θέματα μετανάστευσης, ασύλου και αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας με πρώτο βήμα τη δημιουργία της ομάδας Trevi στην οποία συμμετείχαν οι Υπουργοί Εσωτερικών με στόχο την καταπολέμηση της τρομοκρατίας μέσω της συνεργασίας των αστυνομικών δυνάμεων των κρατών μελών. Στις δραστηριότητες της ομάδας αυτής δεν λάμβαναν μέρος τα κοινοτικά όργανα, καθώς ακολουθούνταν η διακυβερνητική μέθοδος και συνεργασία. Λίγα έτη αργότερα υπογράφεται η Συνθήκη Σέγκεν μεταξύ 5 κρατών της ΕΟΚ (1985) με στόχο

την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα μεταξύ των συμβαλλόμενων και τη διαμόρφωση κοινών εξωτερικών συνόρων.

Κατόπιν, το 1986 με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτέλεσε βασικό συστατικό στοιχείο της ενιαίας αγοράς και η ρύθμισή της ανατέθηκε αποκλειστικά σε κοινοτικά όργανα σύμφωνα με το άρθρο 8 Α. Σε αυτό το πλαίσιο η ad hoc ομάδα "μετανάστευση" (στην οποία μετέχουν από το 1986 οι αρμόδιοι Υπουργοί για τη Μετανάστευση) και η CELAD (Ευρωπαϊκή Επιτροπή Καταπολέμησης των Ναρκωτικών) εγκατέστησαν τις γραμματείες τους στη Γραμματεία του Συμβουλίου και παράλληλα το Συμβούλιο Υπουργών Δικαιοσύνης ανέλαβε δράση σε ζητήματα της δικαστικής, ποινικής και αστικής συνεργασίας όπως και για ορισμένα θέματα που αφορούσαν την ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασία.

Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ ή αλλιώς τη Συνθήκη της ΕΕ δημιουργήθηκε το πυλωνικό σύστημα. Ο πρώτος πυλώνας πειλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την τελωνειακή πολιτική, την πολιτική ασύλου, τη μετανάστευση και την κοινή αγορά, ενώ ο τρίτος πυλώνας εγκολπώνει θέματα και πολιτικές τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίου ναρκωτικών και ανθρώπων κ.ά. και ως πυλώνας δράσης αφορά στην αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (εφεξής ΑΔΣΠΥ) (Βοσκόπουλος, 2008).

Η διαφορά των δύο προαναφερθέντων πυλώνων είναι πως ο μεν πρώτος λειτουργεί υπερεθνικά, σύμφωνα δηλαδή με την κοινοτική διαδικασία. Αυτό σημαίνει πως μόνο η Επιτροπή έχει τη νομοθετική πρωτοβουλία και υποβάλλει προτάσεις στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο και δεν απαιτείται ομοφωνία για την έγκριση των πράξεων, παρά μόνο ειδική πλειοψηφία στο πλαίσιο του Συμβουλίου. Αντίθετα ο τρίτος πυλώνας που αφορά την ΑΔΣΠΥ, όπως και ο δεύτερος που αφορά στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας, λειτουργεί διακυβερνητικά, άρα απαιτείται ομοφωνία μεταξύ των κρατών-μελών στο Συμβούλιο, η Επιτροπή έχει περιορισμένο δικαίωμα πρωτοβουλίας μαζί με τα κράτη-μέλη και το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα στους τομείς αυτού του πυλώνα. Τα κράτη-μέλη επιλέγουν να διατηρήσουν την απόλυτη κυριαρχία τους στους τομείς αυτούς και να μην εκχωρήσουν αρμοδιότητες στο ευρωπαϊκό μόρφωμα, παρά μόνο να προβαίνουν σε συνεργασία όποτε το επιθυμούν για την επίτευξη των στόχων (Μαραβέγιας, 2007). Ένα ακόμη πολύ σημαντικό στοιχείο της Συνθήκης του Μάαστριχτ είναι ότι έδωσε τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ να προβαίνουν σε κοινές, επιχειρησιακές δράσεις (Μπέλλου, 2015).

Ουσιαστικά, στην προαναφερθείσα διάκριση των πυλώνων συνετέλεσε και η Συνθήκη του Άμστερνταμ, όπου αναφέρεται ρητά πως στόχος της ΕΕ είναι «να διατηρήσει και να αναπτύξει την Ένωση ως χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά τους ελέγχους στα εξωτερικά σύνορα, το άσυλο, τη μετανάστευση, και την πρόληψη και καταστολή της εγκληματικότητας.» (Άρθρο Β, Συνθήκη του Άμστερνταμ, 1997). Παράλληλα, η Συνθήκη Σέγκεν ενσωματώθηκε στην ΕΕ με την Ιρλανδία και το ΗΒ να εξασφαλίζουν ρήτρες εξαίρεσης (Περράκης, 1998).

Η δημιουργία του ΧΕΑΔ στηρίχθηκε στα προγράμματα του Τάμπερε, της Χάγης και της Στοκχόλμης. Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε (1999) θεσπίστηκε το πρώτο πολυετές πρόγραμμα Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ για την περίοδο 1999-2004 με πρωταρχικούς στόχους τη θέσπιση κοινού συστήματος ασύλου, τη βελτίωση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη, την αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων και τη δημιουργία της Eurojust και της Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Ακαδημίας.

Κατόπιν με τη Συνθήκη της Νίκαιας προσδιορίστηκαν νέοι τομείς συνεργασίας για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και ενισχύθηκε η Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (Eurojust) της οποίας η αποστολή της είναι να συμβάλλει στο συντονισμό των ερευνών και των διώξεων μεταξύ των αρμόδιων αρχών των κρατών μελών.

Χρονικά ακολουθεί το πρόγραμμα της Χάγης (2004) το οποίο διαδέχεται το πρόγραμμα Ταμπερε και αποτελεί το δεύτερο πολυετές πρόγραμμα ΔΕΥ που ενέκρινε το Συμβούλιο για την περίοδο έως το 2009 με στόχους τη δημιουργία ενιαίας και αποτελεσματικής πολιτικής ασύλου, την ενίσχυση του συστήματος πληροφοριών Σέγκεν (SIS), την προσθήκη της αξιολόγησης απειλών εγκληματικών ενεργειών στις λειτουργίες της Europol και κυρίως την υπαγωγή των θεμάτων ασύλου, λαθρομετανάστευσης, ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα και ορισμένων θεμάτων συνεργασίας σε αστικές υποθέσεις στη διαδικασία συναπόφασης με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο.

Με την επικύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας το 2009, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το πυλωνικό σύστημα καταργούνται και απορροφούνται από την ΕΕ. Τα θέματα και οι τομείς που αποτελούσαν μέχρι πρότινος τον τρίτο πυλώνα παύουν να λειτουργούν πλέον διακυβερνητικά και ακολουθούν την κοινοτική διαδικασία, δηλαδή η ΕΕ παρεμβαίνει στο σύνολο των θεμάτων του

ΧΕΑΔ. Ωστόσο, διατηρούνται οι διακυβερνητικές διαδικασίες στον τομέα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της αμυντικής πολιτικής, όπου τα κράτη-μέλη φαίνονται μέχρι και σήμερα απρόθυμα να εκχωρήσουν την κυριαρχία τους (Μούσσης, 2015).

Ακόμη, η συνθήκη της Λισαβόνας απονέμει νέες αρμοδιότητες στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα οποία δύνανται να εγκρίνουν μέτρα με στόχο την καθιέρωση κοινής διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, χάρη κυρίως στην ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για τη Διαχείριση της Επιχειρησιακής Συνεργασίας στα Εξωτερικά Σύνορα (Frontex), τη δημιουργία κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου που θα στηρίζεται σε ενιαίο ευρωπαϊκό καθεστώς ασύλου και κοινές διαδικασίες χορήγησης και ανάκλησης του ασύλου, τη θέσπιση κανόνων, προϋποθέσεων και δικαιωμάτων σε θέματα νόμιμης μετανάστευσης κ.ά. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η δυνατότητα που παρέχει η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη για ενίσχυση του ρόλου της Eurojust μέσω της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας. Προβλέπεται το ενδεχόμενο δημιουργίας μίας Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας εκ της Eurojust με Κανονισμό που εγκρίνεται ομόφωνα από το Συμβούλιο. Εάν το Συμβούλιο δεν επιτύχει ομοφωνία, τότε εννέα τουλάχιστον κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να συστήσουν Ευρωπαϊκή Εισαγγελία μεταξύ τους στο πλαίσιο μίας ενισχυμένης συνεργασίας. Στο ίδιο μήκος κύματος προβλέπεται και η ενίσχυση της Europol, καθώς τα θεσμικά νομοθετικά όργανα της ΕΕ έχουν τη δυνατότητα να διευρύνουν τις αρμοδιότητές της και το εύρος λειτουργίας της, ώστε αυτή να περιλαμβάνει το συντονισμό, την διοργάνωση και τη διεξαγωγή επιχειρησιακών δράσεων.

Τα πολυετή προγράμματα του Τάμπερε και της Χάγης ακολούθησε το πρόγραμμα της Στοκχόλμης το οποίο ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για την περίοδο 2010-2014 με βασικούς στόχους την προάσπιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, την ενίσχυση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας ώστε αυτή να μεταφράζεται όντως σε δικαιώματα για τους ευρωπαίους πολίτες, τη διεύρυνση του χώρου Σέγκεν, καθώς και την περαιτέρω συνεργασία των αρχών στις αστικές και ποινικές υποθέσεις. Η εμπάθυνση της συνεργασίας κρίνεται απαραίτητη σε μια εποχή όπου το οργανωμένο έγκλημα και η τρομοκρατία συνιστούν ιδιαίτερα σημαντικές απειλές και οι αστυνομικές και δικαστικές αρχές οφείλουν να είναι σε συνεχή επικοινωνία και αλληλεπίδραση ώστε να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους. Ωστόσο, στο πρόγραμμα δίδεται βαρύτητα στα θεμελιώδη δικαιώματα ώστε αυτά να μην παραγκωνιστούν στην προσπάθεια επίτευξης της ασφάλειας και τονίζεται η

σημασία σεβασμού του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Λόγου χάρη αφενός κρίνεται απαραίτητος ο αναβαθμισμένος και αυστηρός έλεγχος των συνόρων για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και του οργανωμένου εγκλήματος, αφετέρου τονίζεται πως πρέπει να εξασφαλίζεται η πρόσβαση σε όσους χρειάζονται διεθνή προστασία και σε ευάλωτες ομάδες πολιτών. Κατά συνέπεια, ο ρόλος της Frontex πρέπει να ενισχυθεί, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις υφιστάμενες και στις μελλοντικές προκλήσεις. Τα θέματα μετανάστευσης και ασύλου γενικά τίθενται ως βασική προτεραιότητα για την ΕΕ, ώστε να υπάρχει μια ενιαία πολιτική και αποτελεσματικές πολιτικές ένταξης των μεταναστών και παράλληλα να υπάρχει πρόληψη και αντιμετώπιση και καταστολή παράνομων φαινομένων, οργανωμένου εγκλήματος και τρομοκρατικών απειλών.

Θα μπορούσε να πει κανείς πως το τρίτο αυτό πολυετές πρόγραμμα βλέπει την ΕΕ ως μια ένωση ευθύνης και σύμπραξης που οφείλει να προασπίσει τα δικαιώματα των πολιτών της αλλά και των ανθρώπων γενικότερα, επιδίωξη που απαιτεί συνεργασία με ποικίλους τρίτους εταίρους αλλά και συνεργασία στο εσωτερικό της. Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης αντιλαμβάνεται την ΕΕ περισσότερο από ποτέ ως μέρος ενός παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος και πρέπει επομένως να αναπτύξει μια ενιαία πολιτική εξωτερικών σχέσεων που θα βασίζεται στη συνεργασία και θα προάγει τα ευρωπαϊκά διεθνή πρότυπα, αρχές και αξίες. (Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, 2010/C 115).

Οι πυλώνες της στρατηγικής της ΕΕ απέναντι στην τρομοκρατική απειλή

Φυσικά, απέναντι στην τρομοκρατική απειλή η ΕΕ δε μένει απλώς θεατής των εξελίξεων, αλλά αναλαμβάνει ενεργό δράση για την προάσπιση της ασφάλειας και των δικαιωμάτων των πολιτών της και όσων βρίσκονται στο έδαφός της, αλλά όχι μόνο αυτών, καθώς το δικαίωμα στη ζωή είναι αναφαίρετο δικαίωμα όλων των φυσικών προσώπων ανεξαρτήτως ιθαγένειας και άλλων κριτηρίων. Στόχος της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ είναι να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία σε παγκόσμιο επίπεδο χωρίς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να καταστεί η Ευρώπη ασφαλέστερη, ώστε οι πολίτες της να ζουν σε έναν χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, χωρίς το φόβο και τις αμφιβολίες που προκαλεί ένα τρομοκρατικό χτύπημα, ή το ενδεχόμενό του.

Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν δεσμευτεί να καταπολεμήσουν από κοινού την τρομοκρατία και να εξασφαλίσουν την καλύτερη δυνατή προστασία για τους πολίτες τους. Για τον σκοπό αυτόν, το Συμβούλιο της ΕΕ υιοθέτησε το 2005 την αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ, την οποία εξελίσσει συνεχώς ανάλογα με τις ανάγκες και τις απειλές που προκύπτουν.

Η στρατηγική αυτή επικεντρώνεται σε τέσσερις κύριους πυλώνες: πρόληψη, προστασία, καταδίωξη και αντίδραση. Σε όλους τους ανωτέρω πυλώνες, η στρατηγική αναγνωρίζει τη σημασία της συνεργασίας με τρίτες χώρες και διεθνείς φορείς, τονίζοντας πως το πρόβλημα δεν εντοπίζεται χωρικά σε ένα σημείο του πλανήτη, αλλά είναι πλέον πιο διεθνές από ποτέ και απαιτεί παγκόσμια-διεθνή συνεργασία και αντίδραση.

Πρώτος πυλώνας: Πρόληψη. Μία από τις βασικές προτεραιότητες της ΕΕ, όσον αφορά την αντιτρομοκρατική της στρατηγική και δράση, όπως ρητά αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του Συμβουλίου, είναι ο άμεσος εντοπισμός και η αποτελεσματική αντιμετώπιση των παραγόντων που ωθούν στη ριζοσπαστικοποίηση. Η αναχαίτιση των διαδικασιών στρατολόγησης ατόμων ώστε να εκτελούν τρομοκρατικές ενέργειες αποτελεί βασικό προληπτικό στόχο της ΕΕ και επομένως έχει θεσπιστεί από το Συμβούλιο της ΕΕ στρατηγική της ΕΕ για την καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών.

Υπολογίζεται, σύμφωνα με τη CIA, από τους περίπου τριάντα χιλιάδες ξένους μαχητές στη Συρία και στο Ιράκ, οι πέντε με έξι χιλιάδες προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κυρίως από την Βρετανία, την Γερμανία και την Γαλλία, με το Βέλγιο να κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ όλων των χωρών της Ε.Ε. ως προς την αποστολή ξένων μαχητών αναλογικά με τον πληθυσμό της χώρας (Λυγερός, 2016).

Ορισμός ριζοσπαστικοποίησης και η σχέση της με τον εξτρεμισμό. Ως ριζοσπαστικοποίηση ορίζεται η διαδικασία κατά την οποία ένα πρόσωπο αποδέχεται τη χρήση βίας για την επίτευξη πολιτικών, ιδεολογικών ή θρησκευτικών στόχων. Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι η ριζοσπαστικοποίηση δεν οδηγεί κατ' ανάγκη στο βίαιο εξτρεμισμό ή την τρομοκρατία και οι ριζοσπαστικές συμπεριφορές δεν είναι κατ' ανάγκη προβληματικές. Στα πρώτα στάδια της ριζοσπαστικοποίησης, το άτομο ενδέχεται να μην αναπτύσσει ιδέες που αντίκεινται στη δημοκρατία και να μην φέρει η έννοια απαραίτητα αρνητικό πρόσημο. Ωστόσο, λόγω της

τρέχουσας κατάστασης η συγκεκριμένη έννοια έχει φορτιστεί αρνητικά (Κέντρο Μελετών Ασφαλείας, 2016).

Ουσιαστικά, η ριζοσπαστικοποίηση είναι η διαδικασία ρήξης με τις κυρίαρχες ιδέες και το status quo και οι εξτρεμιστικές κινήσεις είναι οι κινήσεις που επιδιώκουν την ανατροπή του. Η ριζοσπαστικοποίηση είναι συχνά το βήμα που διαμορφώνει το κλίμα για τον εξτρεμισμό και είναι αναγκαία συνθήκη για να γίνει αυτό, αλλά δεν είναι ικανή (ΚΕΜΕΑ, 2016). Πάντως, ο εξτρεμιστής τοποθετείται κατά κανόνα ενάντια στις δημοκρατικές αρχές υιοθετώντας ενέργειες και ιδεολογίες που είναι αντιπλουραλιστικές και αυταρχικές. Παράλληλα, επιδεικνύει μηδενική ανοχή στην διαφορετική άποψη, προτιμά την ομοιομορφία και χαρακτηρίζεται από έναν κλειστό, διπολικό τρόπο σκέψης, ανίκανος να δεχθεί το διαφορετικό. Ειδικά ο ισλαμικός εξτρεμισμός απορρίπτει τον δυτικό τρόπο ζωής και επιδιώκει την ανατροπή του με τη μουσουλμανική επέμβαση (Μάζης, 2012).

Πολιτική για την πάταξη της στρατολόγησης. Με τις ραγδαίες εξελίξεις που σημειώνονται και με το φαινόμενο των μεμονωμένων δραστών και των ξένων μαχητών να εντείνεται, καθώς και με τις διαρκώς αυξανόμενες δυνατότητες κινητοποίησης και επικοινωνίας που προσφέρουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, το Συμβούλιο προβαίνει συνεχώς σε αναθεωρήσεις της στρατηγικής πρόληψης με την τελευταία να σημειώνεται τον Ιούνιο του 2014.

Τον Δεκέμβριο του 2014, οι Υπουργοί Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων εξέδωσαν μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών για την αναθεωρημένη στρατηγική της ΕΕ για τη ριζοσπαστικοποίηση και τη στρατολόγηση. Οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές καθορίζουν μια σειρά μέτρων προς εφαρμογή από την ΕΕ και τα κράτη μέλη.

Στο ίδιο μήκος κύματος, με ψήφισμά του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 25 Νοεμβρίου 2015 και λαμβάνοντας υπόψη τις κατευθυντήριες γραμμές του Συμβουλίου, το ευρωπαϊκό δίκαιο και τις ευρωπαϊκές πολιτικές αλλά και διεθνείς μελέτες, έρευνες και συνθήκες, εντοπίζει τη σημασία σχετικά με την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης και του εξτρεμισμού στις παρακάτω διαστάσεις:

- Πρόληψη του βίαιου εξτρεμισμού και της τρομοκρατικής ριζοσπαστικοποίησης στις φυλακές

Δίχως αμφιβολία, η φυλακή είναι ένα μέρος όπου ο προσυλητισμός και η ριζοσπαστικοποίηση, ειδικά των νέων ανθρώπων, βρίσκουν εύφορο έδαφος (Naroleoni, 2015). Επισημαίνοντας αυτόν τον κίνδυνο για ανεξέλεγκτη καλλιέργεια εξτρεμιστικών ιδεολογιών το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλεί την Επιτροπή να λάβει μέτρα ώστε να υπάρχει αξιόλογη κατάρτιση του σωφρονιστικού προσωπικού και επαρκής χρηματοδότηση για εκπαιδευτικά προγράμματα στις ευρωπαϊκές φυλακές τα οποία θα προωθούν το κριτικό πνεύμα, τη δημοκρατία και την ανεκτικότητα, αλλά και την επανένταξη των σωφρονισθέντων στην κοινωνία, ώστε αυτά να αποκτούν μια κανονική ζωή χωρίς περιθωριοποίηση που θα μπορούσε να προκαλέσει υποτροπή. Ακόμη, το ΕΚ επισημαίνει τη σημασία υιοθέτησης βέλτιστων πρακτικών και τη συνεχή αναθεώρησή τους ως προς την οργάνωση των φυλακών (λ.χ. με απομάκρυνση των φυλακισμένων που έχουν ήδη στρατολογηθεί και ριζοσπαστικοποιηθεί από τους υπόλοιπους).

- Πρόληψη της τρομοκρατικής ριζοσπαστικοποίησης μέσω διαδικτύου

Το ΕΚ επισημαίνει την ευθύνη των αρμόδιων αρχών να ελέγχουν αυστηρά τις ιστοσελίδες που υποκινούν το μίσος και την ευθύνη των κρατών μελών να συνεργαστούν στον τομέα της ανταλλαγής πληροφοριών. Παράλληλα, δίνει έμφαση στην ανάγκη για πρωτοβουλίες που θα προωθούν μια ρητορική αντίθετη στη ρητορική του μίσους και της τρομοκρατίας μέσω διαδικτύου ιδίως προς τις τρίτες χώρες (όπως η πρωτοβουλία SSCAT -Syria Strategic Communication Advisory Team), καθώς και στην ανάγκη να συσταθούν άμεσα ειδικές ομάδες στα κράτη μέλη που θα ανταλλάσσουν διαρκών βέλτιστες πρακτικές και θα είναι σε θέση να εντοπίζουν πιο γρήγορα παράνομο περιεχόμενο στο διαδίκτυο. Τέλος, εκφράζει την ικανοποίησή του για τη σύσταση του ευρωπαϊκού κέντρου Αντιτρομοκρατίας (ECTC), από 1ης Ιανουαρίου 2016, στο οποίο θα υπάγεται η Ευρωπαϊκή Μονάδα για την Αναφορά Διαδικτυακού Περιεχομένου και ζητά περισσότερη χρηματοδότηση προς την Ευρωπόλ.

- Ενίσχυση της αποτροπής έναντι της τρομοκρατικής ριζοσπαστικοποίησης

Συν τοις άλλοις, το ΕΚ υπογραμμίζει τη σημασία ενός οπλοστασίου ποινικής δικαιοσύνης σε όλα τα κράτη μέλη και με ταυτόχρονη ορθή χρήση των υφιστάμενων εργαλείων αστυνομικής και

δικαστικής συνεργασίας της ΕΕ σε ποινικές υποθέσεις, ώστε οι αρχές επιβολής του νόμου και οι δικαστικές αρχές (δικαστές και εισαγγελείς) να έχουν επαρκείς δυνατότητες να προλαμβάνουν, εντοπίζουν και διώκουν τέτοιες πράξεις και να καταρτίζονται σωστά και συνεχώς στα ζητήματα σχετικά με τα εγκλήματα τρομοκρατίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ζητά να ενισχυθούν οι δυνατότητες του κέντρου συντονισμού της Eurojust και πρέπει να αξιοποιηθεί περισσότερο το μέσο των Κοινών Ομάδων Έρευνας, τόσο μεταξύ των κρατών μελών όσο και μεταξύ των κρατών μελών και των τρίτων χωρών με τις οποίες η Eurojust έχει συνάψει συμφωνίες συνεργασίας. Ακόμη, σημειώνει ότι η δίωξη τρομοκρατικών ενεργειών που διεξάγονται σε τρίτες χώρες από ευρωπαίους πολίτες ή από μη ευρωπαίους που διαμένουν στην ΕΕ προϋποθέτει τη δυνατότητα συλλογής αποδεικτικών στοιχείων σε τρίτες χώρες, με πλήρη σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου καλεί την ΕΕ να εργαστεί για τη σύναψη συμφωνιών συνεργασίας για την επιβολή του νόμου και δικαστικής συνεργασίας με τρίτες χώρες με στόχο τη διευκόλυνση της συλλογής στοιχείων στις χώρες αυτές.

- Πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης μέσω της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ένταξης

Τέλος, υπενθυμίζοντας τον καίριο ρόλο που διαδραματίζει το σχολείο στην προαγωγή της κοινωνικής ένταξης, την ανάπτυξη κριτικού πνεύματος και την εξάλειψη των διακρίσεων καλεί τα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα ώστε να παρέχουν μαθήματα και εκπαιδευτικά προγράμματα που θα αποσκοπούν στην προαγωγή της κατανόησης και της ανεκτικότητας, ιδίως σε ό,τι αφορά τις διάφορες θρησκείες ανά τον κόσμο, την ιστορία των θρησκειών, τις φιλοσοφίες και τις ιδεολογίες. Στο ίδιο μήκος κύματος, υπογραμμίζει την ανάγκη διδασκαλίας των θεμελιωδών αξιών και των δημοκρατικών αρχών της Ένωσης, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα. Υπογραμμίζει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίσουν ότι τα εκπαιδευτικά τους συστήματα σέβονται και προωθούν τις αρχές και τις αξίες της ΕΕ και ότι η λειτουργία τους δεν έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της μη διάκρισης και της κοινωνικής ένταξης. Παράλληλα, καλεί την Επιτροπή να προωθεί και να υποστηρίζει εκστρατείες ευαισθητοποίησης μέσω επικοινωνιακών εργαλείων που απευθύνονται στους νέους και στο εκπαιδευτικό προσωπικό και δίνουν προτεραιότητα στην έγκαιρη παρέμβαση, όπως για παράδειγμα το πρόγραμμα «Δημιουργική Ευρώπη». Το ΕΚ θεωρεί πως προγράμματα της ΕΕ στους τομείς της εκπαίδευσης, του πολιτισμού, των κοινωνικών δραστηριοτήτων και του αθλητισμού αποτελούν στυλοβάτες για τις δράσεις των κρατών μελών για την αντιμετώπιση των

ανισοτήτων και την πρόληψη της περιθωριοποίησης και εμμένει, μεταξύ άλλων, στη στοχευμένη μετάδοση και εφαρμογή των αξιών του πολίτη μέσω των προγραμμάτων «Ευρώπη των Πολιτών», «Erasmus+», κ.ά.

Η στρατολόγηση των μεταναστών στα κράτη της ΕΕ και η σημασία της ένταξης. Αναμφίβολα σε σχέση με την τρομοκρατία η Ευρώπη –και όχι μόνο– βρίσκεται μπροστά σε μια νέα πραγματικότητα, καθώς τα τρομοκρατικά χτυπήματα που πραγματοποιούνται παντού στην Ευρώπη και τα οποία δεν μοιάζουν πολύ με τα αντίστοιχα χτυπήματα άλλων τρομοκρατικών δικτύων, όπως της Αλ Κάιντα. Στη νέα αυτή πραγματικότητα, τα χτυπήματα γεννήθηκαν, ωρίμασαν, σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν μέσα στην Ευρώπη, μετά από ριζοσπαστικοποίηση των δρώντων οι οποίοι ήταν μέλη της ευρωπαϊκής κοινωνίας στην οποία και επιτέθηκαν. Εκτός από την τρομοκρατική επίθεση στη Μαδρίτη στις 11/04/2004, όλες οι επιθέσεις έγιναν από μέλη μουσουλμανικών κοινοτήτων, που ριζοσπαστικοποιήθηκαν μέσα στο ευρωπαϊκό περιβάλλον. Φυσικά, είναι λάθος να θεωρεί κανείς πως η ριζοσπαστικοποίηση οδηγεί κατ' ανάγκη στην τρομοκρατία, αλλά βέβαια αποτελεί μια νέα πρόκληση για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, τη σύγχρονη αστική δημοκρατία και το Κράτος Δικαίου. Είναι γεγονός, πως η ιδέα ότι άτομα που κοινωνικοποιήθηκαν στις ευρωπαϊκές κοινωνίες, έχουν έρθει σε πλήρη ρήξη μ' αυτές και επιδιώκουν την καταστροφή της, τρομάζει τους ευρωπαϊκούς πληθυσμούς και συχνά γονιμοποιεί το έδαφος για ένταση φαινομένων όπως ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, μια παγίδα που η ΕΕ πρέπει να πασχίσει για να αποφύγει, ειδικά σε μια περίοδο που η ακροδεξιά επιδιώκει να επωφεληθεί από τις συνθήκες.

Η πρώτη γενιά μεταναστών μουσουλμάνων στην Ευρώπη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως συντηρητική και πολιτικά θα λέγαμε απαθής, καθώς τα άτομα αυτά προσπαθούν απλώς να σωθούν από τις επικίνδυνες, συχνά ακραίες καταστάσεις, της χώρας προέλευσής τους. Τα παιδιά τους όμως αναμένεται να βρίσκονται σε καλύτερη μοίρα, έχοντας την ευκαιρία να ζήσουν ένα καλύτερο και πιο υποσχόμενο μέλλον. Ωστόσο, συχνά σε κάποιο βαθμό αυτά εμφανίζονται να έχουν δυσκολίες προσαρμογής και ενσωμάτωσης, με την ενσωμάτωση ως έννοια να περιλαμβάνει και την αδυναμία ή την άρνηση αποδοχής της πολιτισμικής ταυτότητας της χώρας υποδοχής, ιδίως όταν η οικογένειά τους διατηρεί καλές σχέσεις με το κράτος από το οποίο προήλθαν ή ακόμα περισσότερο από το οποίο αναγκάστηκαν να φύγουν, όπως για παράδειγμα μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας – Σαουδικής Αραβίας. Σε τέτοια πλαίσια πολλά παιδιά στρέφονται ή καθοδηγούνται

προς τον ισλαμικό εξτρεμισμό και με τη βοήθεια της τεχνολογίας και των μέσων επικοινωνίας συνδέονται με εκείνους που μάχονται αυταρχικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή και αλλού. Με αυτόν τον τρόπο, νέοι που μεγαλώνουν με το δυτικό τρόπο ζωής σε ευρωπαϊκές ανεπτυγμένες κοινωνίες με αξίες και δικαιώματα γίνονται σταυροφόροι της τρομοκρατίας και της βίας πηγαίνοντας να πολεμήσουν για χάρη του ΙΚ, είτε επιφέροντας χτυπήματα στη χώρα διαμονής τους για χάρη του ΙΚ. Υπολογίζεται ότι περισσότεροι από 6000 άνθρωποι με γνώμονα την πίστη ότι το Ισλάμ δέχεται επίθεση και είναι καθήκον κάθε Μουσουλμάνου να το υπερασπιστεί, έγιναν στρατιώτες της ισλαμικής τρομοκρατίας.

Μια διαφορετική κατηγορία που σχετίζεται ωστόσο σε κάποιο βαθμό με την παραπάνω είναι τα παιδιά προσφύγων και μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς τα οποία αν και δε γνωρίζουν άλλη χώρα από αυτή στην οποία γεννήθηκαν και μεγάλωσαν δεν μπορούν να ενσωματωθούν και δύνανται να εξελιχθούν σε τρομοκράτες και να μεταβούν σε μια νέα ζωή, η οποία ενδεχομένως να φαντάζει σε αυτούς πιο ενδιαφέρουσα. Γι' αυτό είναι δυνατό να αντιδρούν σαν πολιτικοκοινωνική διαμαρτυρία για το κοινωνικό περιθώριο στο οποίο ζουν (Γεωργιάδου, 2015). Παιδιά και νέοι που βιώνουν δύσκολες καταστάσεις, που ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας, σε γκέτο και κλειστές ομοιογενείς ομάδες, που αντιμετωπίζουν το ρατσισμό, την ξενοφοβία, προβλήματα φτώχειας, ανεργίας κ.λπ. συμβαίνει συχνά μεγαλώνοντας να ριζοσπαστικοποιούνται και αυτή η κατάσταση έχει λάβει άλλη σημασία μετά τα χτυπήματα που συντάραξαν την Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, τα οποία πραγματοποιήθηκαν από ριζοσπαστικοποιημένους Ευρωπαίους πολίτες στις χώρες τους και αναδεικνύουν τον καταλυτικό ρόλο της διαδικασίας ριζοσπαστικοποίησης στην ενδυνάμωση του βίαιου εξτρεμισμού και της τρομοκρατίας (Λυγερός, 2016).

Τα αποτυχημένα κράτη ως τόπος προέλευσης τρομοκρατών- η αναπτυξιακή πολιτική της ΕΕ ως προληπτικό μέτρο. Στη σύγχρονη βιβλιογραφία απαντάται συχνά ο όρος «αποτυχημένα κράτη» ή «οιονεί κράτη». Τα περισσότερα από αυτά, από τα πλέον αδύναμα κράτη σήμερα, είναι συγκεντρωμένα στην υποσαχάρια Αφρική και στην Μέση Ανατολή και κλασικά παραδείγματα αποτελούν η Σομαλία, η Σιέρα Λεόνε, η Λιβερία, το Αφγανιστάν κ.ά. Τα κράτη αυτά φένεται να απέτυχαν στην πιο βασική δοκιμασία και αποστολή της κρατικής εξουσίας, καθώς δεν είναι σε

θέση να διατηρήσουν την τάξη στο εσωτερικό τους και να προστατεύσουν τους πολίτες τους, με αποτέλεσμα η ατομική ασφάλεια να είναι μια αξία που τίθεται υπό αμφισβήτηση, αν όχι υπό πλήρη καταστρατήγηση, και οι εμφύλιες διαμάχες να είναι καθημερινότητα (Heywood, 2005). Σε πολλές περιπτώσεις αποτυχημένων κρατών η κατάσταση αυτή πηγάζει σε μεγάλο βαθμό από το παρελθόν της αποικιοκρατίας, αφού το τέλος αυτής σηματοδότησε πολιτική ανεξαρτησία για κοινωνίες που δεν είχαν καν ένα στοιχειώδες επίπεδο πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και εκπαιδευτικής συγκρότησης, ώστε να αναπτυχθούν αναλόγως και να ορθοποδήσουν. Μάλιστα, τα μετααποικιακά κράτη συχνά δεν αποτελούνται καν από έναν συνεκτικό πληθυσμό, αλλά από διαφορετικές ομάδες με βαθιές πολιτικές, θρησκευτικές και φυλετικές διαφορές οι οποίες εύλογα οδηγούν σε συγκρούσεις. Οι διαιρέσεις που τις χαρακτηρίζουν μπορεί να οφείλονται στα σύνορα που υπήρχαν κατά την αποικιοκρατία, τα οποία ορίζονταν με άλλα κριτήρια, κριτήρια των κυρίαρχων χωρών, και όχι με το κριτήριο της συνοχής του πληθυσμού (Heywood, 2005).

Σε κάθε περίπτωση στο πλαίσιο της τρομοκρατικής απειλής που ενδιαφέρει αυτήν την μελέτη, η αποτυχία αυτών των κρατών και η αδυναμία τους για δράση σε πολλούς σημαντικούς τομείς δεν αποτελεί απλώς εσωτερικό πρόβλημα που αφορά αποκλειστικά τους πληθυσμούς τους. Συχνά έχουν μια πιο ευρεία επίπτωση καθώς είναι δυνατόν να οδηγούν σε επίσπευση και σε αύξηση της έντασης μιας προσφυγικής κρίσης, αλλά και να παρέχουν καταφύγιο σε εγκληματικές οργανώσεις και τρομοκράτες, δημιουργώντας έντονη περιφερειακή αστάθεια και κάποιες φορές προκαλώντας εξωτερική επέμβαση με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και την επίτευξη ειρήνης στην περιοχή. Σε αυτό το πλαίσιο, λαμβάνει ιδιαίτερη σημασία η οικοδόμηση τους κράτους που ως έννοια είναι συνυφασμένη με την ευρύτερη διαδικασία της οικοδόμησης της ειρήνης.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, και όχι μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους, η ΕΕ δίνει έμφαση στην αναπτυξιακή βοήθεια προς χώρες με μεγάλες ανάγκες και χορηγεί βοήθεια προς περίπου 150 αναπτυσσόμενες χώρες ώστε σε πρώτη φάση να μειώσουν τα ποσοστά φτώχειας και κατόπιν να σημειώσουν αξιόλογη ανάπτυξη, να βελτιώσουν την πρόσβαση στην εκπαιδευτική διαδικασία, να εγκαθιδρύσουν πολιτικούς θεσμούς και διαδικασίες κ.ά.

Τα προγράμματα της ΕΕ ελέγχονται συστηματικά από ανεξάρτητες επιτροπές, ώστε να διασφαλίζεται πως τα χρήματα φτάνουν στον προορισμό τους. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο ελέγχει κάθε χρόνο συγκεκριμένα σχέδια και προγράμματα ανά χώρα. Εάν υπάρχει

υπόνοια απάτης ή διαφθοράς, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης της Απάτης μπορεί να προβεί σε λεπτομερή εξέταση της υπόθεσης. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και οι αντιπροσωπείες της ΕΕ στις δικαιούχους χώρες παρακολουθούν και ελέγχουν τα χρηματοδοτούμενα έργα και προγράμματα, μεταξύ άλλων με τακτικές επί τόπου επισκέψεις, ενώ εξωτερικοί παρατηρητές είναι επιφορτισμένοι να φέρουν σε πέρας εκθέσεις σχετικά με τα επιτεύγματα στις χώρες δικαιούχους χάρη στη χρηματοδότηση της ΕΕ. Από κοινού, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της αποτελούν τον μεγαλύτερο χορηγό βοήθειας στον κόσμο. Το 2013 παρείχαν πάνω από το μισό της δημόσιας ενίσχυσης ή της «επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας», όπως ορίζεται από τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Από κοινού, δαπάνησαν 56,5 δισ. ευρώ το 2013 για υποστήριξη χωρών σε όλο τον κόσμο στον αγώνα τους κατά της φτώχειας.

Δεύτερος πυλώνας: Προστασία. Κατόπιν, μετά την πρόληψη που αποτελεί τον πρώτο πυλώνα της αντιτρομοκρατικής δράσης της ΕΕ ακολουθεί η προστασία των πολιτών και των υποδομών και η μείωση της τρωτότητας σε ενδεχόμενες επιθέσεις. Η τρωτότητα συνιστά πολύ σημαντική έννοια στην αντιτρομοκρατική στρατηγική και γι' αυτό μελέτες τρωτότητας διενεργούνται συνεχώς με σκοπό να εντοπίζεται η ευπάθεια των εκάστοτε σχεδίων ασφαλείας σε ενδεχόμενο κίνδυνο. Στις σχετικές δράσεις συγκαταλέγονται η προστασία των εξωτερικών συνόρων, η βελτίωση της ασφάλειας των μεταφορών, η προστασία των στρατηγικών στόχων και η μείωση της τρωτότητας των κρίσιμων υποδομών.

Οι καταστάσεις ονομάτων επιβατών. Στον πυλώνα της προστασίας ανήκει η οδηγία για τα δεδομένα που περιέχονται στις καταστάσεις ονομάτων επιβατών (PNR), τα οποία είναι προσωπικά στοιχεία που παρέχονται από τους επιβάτες και συλλέγονται από τους αερομεταφορείς. Περιλαμβάνουν πληροφορίες όπως το ονοματεπώνυμο του επιβάτη, τις ημερομηνίες ταξιδιού, τη διαδρομή, τον αριθμό θέσης, τις αποσκευές, τα στοιχεία επικοινωνίας και το μέσον πληρωμής. Στόχος της Επιτροπής με τη σχετική οδηγία είναι να ρυθμιστούν η μεταβίβαση δεδομένων PNR στις αρχές επιβολής του νόμου των κρατών μελών και η επεξεργασία τους από αυτές, με σκοπό την πρόληψη, ανίχνευση, διερεύνηση και δίωξη τρομοκρατικών και άλλων σοβαρών εγκλημάτων (Directive (EU) 2016/681).

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο συμφώνησαν επί συμβιβαστικού κειμένου τον Δεκέμβριο του 2015. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καθόρισε τη θέση του στις 14 Απριλίου 2016. Το Συμβούλιο εξέδωσε ακολούθως την οδηγία στις 21 Απριλίου 2016. Τα κράτη μέλη θα έχουν

στη διάθεσή τους δύο χρόνια για να θέσουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που απαιτούνται για τη συμμόρφωση προς την οδηγία αυτή.

Η ΕΕ έχει ήδη υπογράψει συμφωνίες βάσει των οποίων οι αερομεταφορείς της ΕΕ μπορούν να διαβιβάζουν δεδομένα PNR στις ΗΠΑ, την Αυστραλία και τον Καναδά, ενώ τον Ιούνιο του 2015 το Συμβούλιο εξέδωσε απόφαση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με σκοπό τη σύναψη συμφωνίας με το Μεξικό.

Οι οργανωμένες εγκληματικές και τρομοκρατικές ενέργειες συνδέονται συχνά με διεθνείς μετακινήσεις. Δεδομένης της κατάργησης των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα που επέφερε η συνθήκη Σέγκεν, η ΕΕ θέσπισε μέτρα για την ανταλλαγή προσωπικών δεδομένων μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου, ώστε να εξισορροπείται η απώλεια έλεγχου στα σύνορα. Σκοπός του συστήματος PNR είναι να συμπληρώσει τα υφιστάμενα μέσα αντιμετώπισης του διασυνοριακού εγκλήματος, καθώς χάρη στο σύστημα PNR, οι αρχές επιβολής του νόμου θα μπορούν ακόμα και να ανακαλύπτουν πρόσωπα για τα οποία προηγουμένως δεν υπήρχαν υποψίες εμπλοκής σε εγκληματική ή τρομοκρατική δράση.

Επιπλέον, τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ χρησιμοποιούν ήδη τα δεδομένα PNR που παρέχονται στις αστυνομικές ή άλλες αρχές δυνάμει της νομοθεσίας τους. Επίσης, το σύστημα PNR της ΕΕ θα εναρμονίσει τις νομικές διατάξεις των κρατών μελών, αποτρέποντας με τον τρόπο αυτό προβλήματα ασφαλείας δικαίου και κενά ασφαλείας και διαφυλάσσοντας παράλληλα την προστασία των δεδομένων.

Σε μια εποχή, όπου τα τρομοκρατικά χτυπήματα συνδέονται άρρηκτα με το φαινόμενο των μαχητών οι οποίοι ταξιδεύουν σε χώρες που κυριαρχεί το ΙΚ, εκπαιδεύονται και επιστρέφουν στις δυτικές χώρες για να επιφέρουν τα χτυπήματα, γίνεται κατανοητός ο λόγος για τον οποίο το σύστημα επεξεργασίας PNR κρίθηκε τόσο αναγκαίο, παρά τις εύλογες αντιστάσεις που επεσήμαναν τα ζητήματα θεμελιωδών δικαιωμάτων που ανακύπτουν με την εν λόγω πρωτοβουλία, καθώς τα στοιχεία που γίνονται αντικείμενο ανταλλαγής και επεξεργασίας αφορούν προσωπικά δεδομένα.

Εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Όσον αφορά τον έλεγχο που γίνεται στα hotspots, έχει σημειωθεί βελτίωση όμως ακόμη οι διαδικασίες είναι χρονοβόρες και πολλές φορές αναποτελεσματικές. Η

έκθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το Μάρτιο του 2016 σχετικά με τη θωράκιση της ΕΕ απέναντι στην τρομοκρατία αναφέρει ότι οι υπηρεσίες ασφαλείας των κρατών- μελών και η Europol θα έπρεπε να διασυνδεθούν πλήρως με τη Eurodac, και να υπάρχει η δυνατότητα αναζήτησης σε αυτό για την αποτροπή και διερεύνηση εγκλημάτων και δραστηριότητας που σχετίζεται με τρομοκρατία. Ακόμη, εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση η διασύνδεση της Europol και της Frontex με τις βάσεις δεδομένων της Ε.Ε. στη ίδια έκθεση επισημαίνεται πως η ηλεκτρονική διασύνδεση με τις σχετικές βάσεις δεδομένων της Ιντερπόλ όσον αφορά στις εισόδους στην Ε.Ε. και τον αυτοματοποιημένο έλεγχο των ταξιδιωτικών εγγράφων δεν έχει επιτευχθεί σε όλες τις χώρες-μέλη, ενώ απαιτείται αποστολή προσωπικού και υποστήριξη από τα κράτη μέλη στη ευρωπόλ και μεγαλύτερη χρηματοδότησή της. Το φαινόμενο των τρομοκρατών του ΙΚ που εισέρχονται στην ΕΕ με κλεμμένα διαβατήρια έχει σημάνει συναγερμό και επιβάλλει όλα τα παραπάνω να ολοκληρωθούν τάχιστα, όπως και η διασύνδεση μεταξύ της Europol και της Frontex, ώστε να εντοπίζονται τέτοιες περιπτώσεις άμεσα.

Στο πλαίσιο αυτό, τον Οκτώβριο του 2016 τέθηκε σε λειτουργία ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, ο οποίος συνιστά στην ουσία μετεξέλιξη της FRONTEX ούτως ώστε να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της μετανάστευσης και της ασφάλειας. Η σύστασή του και η ενίσχυσή του με πολλές εξουσίες και αρμοδιότητες θεωρήθηκαν αναγκαίες ενέργειες για να αποκατασταθεί ο χώρος Σέγκεν και να προστατεύονται αποτελεσματικότερα οι Ευρωπαίοι πολίτες. Ο Οργανισμός αυτός διενεργεί δοκιμές τρωτότητας στα εξωτερικά σύνορα, ανταλλάσσει πληροφορίες με γειτονικά κράτη της ΕΕ και τους παρέχει επιχειρησιακή βοήθεια στα σύνορά τους. Ακόμη βρίσκεται σε συνεχή επικοινωνία με εθνικές αρχές και ευρωπαϊκούς οργανισμούς για διασυνοριακές εγκληματικές ενέργειες, ώστε να υπάρχει γρηγορότερος εντοπισμός και ταχύτερες ποινικές έρευνες.

Στην τελευταία έκθεση προόδου της Επιτροπής το Μάιο του 2017 δόθηκε έμφαση στη διαλειτουργικότητα των συστημάτων και τα επόμενα βήματα θα έχουν να κάνουν με την καλύτερη διαχείριση των δεδομένων. Η νέα προσέγγιση που προέκυψε με βάση τις τρέχουσες ανάγκες δίνει έμφαση στην ευρωπαϊκή πύλη αναζήτησης (που επιτρέπει την ταυτόχρονη αναζήτηση στα συστήματα σεβόμενη πάντα την προστασία των δεδομένων), στην κοινή υπηρεσία βιομετρικής αντιστοίχισης (που επιτρέπει την αναζήτηση σε συστήματα με βιομετρικά δεδομένα) και στο

κοινό αποθετήριο δεδομένων ταυτότητας (που ανιχνεύει εάν ένα πρόσωπο έχει καταχωριστεί με πολλές ταυτότητες σε διαφορετικές βάσεις δεδομένων).

Τρίτος πυλώνας: Καταδίωξη. Ακολούθως, στον πυλώνα της καταδίωξης η ΕΕ έχει αναπτύξει ισχυρή συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών, αλλά και ανάμεσα στα κράτη μέλη και στους σχετικούς ευρωπαϊκούς οργανισμούς. Βασικός στόχος του πυλώνα αυτού και των μέτρων που εντάσσονται σε αυτόν είναι να εντατικοποιηθεί η δίωξη των τρομοκρατών, ώστε αυτοί να οδηγούνται ενώπιον και να κρίνονται από τη δικαιοσύνη και έτσι να καταφερθεί ένα ισχυρό πλήγμα στις τρομοκρατικές οργάνσεις, τα μέλη των οποίων δε θα μένουν ελεύθερα και ατιμώρητα. Με αυτόν τον στόχο η ΕΕ και τα θεσμικά της όργανα έχουν εστιάσει στην υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών, στην ενίσχυση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ αστυνομικών και δικαστικών αρχών (ιδίως μεταξύ της Europol και της Eurojust), στην αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και στην παρεμπόδιση της πρόσβασης των τρομοκρατών στα μέσα με τα οποία πραγματοποιούν επιθέσεις και επικοινωνούν.

Europol. Η Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία (Ευρωπόλ) από το 1999 είναι η αρμόδια υπηρεσία της ΕΕ για την επιβολή του νόμου με αποστολή να συμβάλει στη δημιουργία μιας ασφαλέστερης Ευρώπης, βοηθώντας τις αρχές επιβολής του νόμου στα κράτη μέλη της ΕΕ. Η Ευρωπόλ είναι επιφορτισμένη, μεταξύ άλλων, να υποστηρίζει επιτόπιες επιχειρήσεις επιβολής του νόμου και να διαχειρίζεται πληροφορίες για εγκληματικές δραστηριότητες, ενώ απασχολεί περίπου 100 αναλυτές εγκλημάτων, οι οποίοι συγκαταλέγονται μεταξύ των καλύτερα εκπαιδευμένων της Ευρώπης. Ως εκ τούτου, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κέντρα αναλυτικής ικανότητας στην ΕΕ. Οι αναλυτές χρησιμοποιούν τα πλέον σύγχρονα εργαλεία για την υποστήριξη των ερευνών των εθνικών υπηρεσιών σε καθημερινή βάση.

Για να παρέχει στους εθνικούς εταίρους μια ευκρινέστερη εικόνα των προβλημάτων εγκληματικότητας που έχουν να αντιμετωπίσουν, η Ευρωπόλ εκπονεί τακτικές μακροπρόθεσμες αναλύσεις για το έγκλημα και την τρομοκρατία.

Eurojust. Η Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurojust) από το 2002 στηρίζει τον δικαστικό συντονισμό και τη συνεργασία μεταξύ εθνικών αρχών για την καταπολέμηση του σοβαρού οργανωμένου εγκλήματος που αφορά περισσότερες από μία χώρες

της ΕΕ. Επί της ουσίας, βοηθά τα κράτη της ΕΕ στην καταπολέμηση του σοβαρού οργανωμένου εγκλήματος όταν αυτό αφορά περισσότερες από μία χώρες της ΕΕ. Στις αρμοδιότητές της συγκαταλέγονται ο συντονισμός ερευνών και διώξεων που αφορούν έστω δύο χώρες, η επίλυση διαφορών για θέματα δικαιοδοσίας και η διευκόλυνση της εφαρμογής νομικών πράξεων της ΕΕ, όπως τα ευρωπαϊκά εντάλματα σύλληψης και οι αποφάσεις κατάσχεσης ή δέσμευσης.

Το Μάρτιο του 2016, δηλαδή λίγες μόνο ημέρες πριν την αιματηρή επίθεση στο Βέλγιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε έκθεση στην οποία μελετά το πόσο η ΕΕ είναι θωρακισμένη απέναντι στην τρομοκρατία και αξιολογεί τα μέτρα που ελήφθησαν μέχρι το Φεβρουάριο του 2015 με στόχο τους ακριβώς αυτή τη θωράκιση. Στη έκθεση τονίζεται η προχειρότητα και ο ανεπαρκής συντονισμός μεταξύ ευρωπαϊκών αρχών και κρατών-μελών και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εφιστά την προσοχή για τις δραματικές συνέπειες που μπορεί να έχει για τον ευρωπαϊκό λαό η αναποτελεσματικότητα και η ανεπαρκής συνεργασία που παρατηρείται, ιδίως ως προς το διαμοιρασμό των πληροφοριών και την ασφάλεια των συνόρων, παρ' ότι αναγνωρίζει πως έχει συντελεστεί κάποια πρόοδος.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της μελέτης, ο διαμοιρασμός πληροφοριών και η επιχειρησιακή συνεργασία μεταξύ της Europol και της Eurojust βελτιώθηκε σημαντικά το 2015 σε σχέση με το 2014, ωστόσο εξακολουθούν να μην είναι στο επίπεδο που πρέπει ώστε να ανταποκρίνονται στην απειλή, όπως επιβεβαιώθηκε με τον σκληρότερο τρόπο λίγες ημέρες μετά την έκδοση της έκθεσης και των Συμπερασμάτων του Συμβουλίου.

Πιο συγκεκριμένα, αν και στη βάση δεδομένων Focal Point Travellers της Europol υπάρχουν 5 φορές περισσότερα άτομα σε σχέση με το 2014, ο φάκελος ανάλυσης περιέχει μόνο 2.786 επιβεβαιωμένους ξένους μαχητές (foreign terrorist fighters- FTF, άτομα με ευρωπαϊκές υπηκοότητες και διαβατήρια που πήγαν στη Συρία και το Ιράκ και πιθανότατα εκπαιδεύτηκαν, πολέμησαν και επέστρεψαν στις χώρες τους, συνιστώντας σοβαρή εσωτερική απειλή για την ΕΕ), ενώ υπάρχουν βάσιμες εκτιμήσεις ότι περίπου 5.000 πολίτες της Ε.Ε. έχουν ταξιδέψει στη Συρία και το Ιράκ για να ενταχθούν στο Ισλαμικό Κράτος ή άλλες εξτρεμιστικές οργανώσεις. Όπως υπογραμμίζεται στην έκθεση, πάνω από το 90% της συνεισφοράς των αρχών των κρατών-μελών σχετικά με την καταγραφή ξένων μαχητών προέρχεται μόνο από 5 χώρες μέλη και αυτό είναι κάτι που χρήζει άμεσης βελτίωσης, δεδομένου πως τα τρομοκρατικά χτυπήματα δεν αφορούν μόνο

λίγες χώρες της ΕΕ, αλλά οι διακηρυγμένοι στόχοι των τρομοκρατών είναι ποικίλοι και διευρύνονται συνεχώς. Αλλά, ακόμη και στην περίπτωση που υποστηριχθεί πως κάποιες χώρες κινδυνεύουν περισσότερο από άλλες να δεχτούν τρομοκρατικό χτύπημα, τα κράτη μέλη της ΕΕ δεσμεύονται από την αρχή της αλληλεγγύης που συνιστά βασική αρχή της ΕΕ. Η αρχή αυτή συμπληρώνεται με τη ρήτρα αλληλεγγύης (άρθρο 222 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ-ΣΔΕΕ) που προβλέπει την υποχρέωση των χωρών της ΕΕ να ενεργούν από κοινού εάν μια χώρα της ΕΕ δεχθεί τρομοκρατική επίθεση ή πληγεί από φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή.

Στη συνέχεια και όσον αφορά τη συνεργασία των δικαστικών αρχών, μόλις 18 περιπτώσεις ξένων μαχητών κατεγράφησαν στο Eurojust το 2015, ενώ διαμοιράστηκαν πληροφορίες μόλις για 104 διώξεις για τρομοκρατία που είναι σε εξέλιξη, γεγονός που σημαίνει πως τα κράτη-μέλη επιμένουν να μην διαμοιράζονται πληροφορίες για διώξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατία με τη Eurojust, παρά τη σχετική απόφαση του Συμβουλίου.

Τον Μάιο του 2015, τα νομοθετικά όργανα της ΕΕ ενέκριναν νέους κανόνες για την πρόληψη της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, ώστε να αποστερηθούν οι τρομοκρατικές οργανώσεις από χρηματοδοτικές πηγές που τις υποστηρίζουν. Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της οδηγίας (2015/849) δεν κρίθηκαν επαρκή και μετά από έκκληση του Συμβουλίου της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για επανεξέταση της σχετικής νομοθεσίας, το Συμβούλιο εξετάζει τροποποίησή της, η οποία θα πρέπει να εγκριθεί από κοινού από το Συμβούλιο της ΕΕ και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Τροποποιήσεις που συζητούνται είναι η αντιμετώπιση των πιθανών απειλών που συνδέονται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών σε χρηματοοικονομικές συναλλαγές, η ενίσχυση και εναρμόνιση των ελέγχων των χρηματοδοτικών ροών από τρίτες χώρες υψηλού κινδύνου, η εκχώρηση περισσότερων αρμοδιοτήτων στις εθνικές μονάδες χρηματοοικονομικών πληροφοριών (χωρίς οι νέοι κανόνες να ταρασσουν την ομαλή λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος ή να θέτουν υπό αμφισβήτηση τις οικονομικές ελευθερίες και τα θεμελιώδη δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας των δεδομένων). Ακόμη, το Συμβούλιο μελετά την ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, την δέσμευση των οικονομικών πόρων των τρομοκρατών και τη δήμευση των περιουσιακών τους στοιχείων ως μέτρα καταστολής της τρομοκρατίας.

Τέταρτος πυλώνας: Αντίδραση. Ο τέταρτος στόχος της ΕΕ και της αντιτρομοκρατικής της δράσης είναι η ελαχιστοποίηση των συνεπειών της τρομοκρατίας και των τρομοκρατικών χτυπημάτων. Αυτός ο στόχος επιτυγχάνεται με την επιμελή καλλιέργεια του πνεύματος αλληλεγγύης, με τη βελτίωση των ικανοτήτων αντιμετώπισης των επιπτώσεων, του συντονισμού της αντίδρασης και των αναγκών των θυμάτων και των οικογενειών τους. Στις σχετικές προτεραιότητες συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, και η διαμόρφωση ρυθμίσεων συντονισμού για την αντιμετώπιση κρίσεων, η αναθεώρηση του μηχανισμού πολιτικής προστασίας, η ανάπτυξη της εκτίμησης επικινδυνότητας και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών όσον αφορά την παροχή βοήθειας στα θύματα της τρομοκρατίας. Σε αυτό το πλαίσιο, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ επιδιώκουν την αποσαφήνιση και συγκεκριμενοποίηση της ρήτρας αλληλεγγύης, την επανεξέταση των ενωσιακών ρυθμίσεων περί συντονισμού σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και κρίσεις, που αντικαταστάθηκαν από τις ολοκληρωμένες ενωσιακές ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση πολιτικών κρίσεων (IPCR) τον Ιούνιο του 2013 και την αναθεώρηση της ενωσιακής νομοθεσίας περί πολιτικής προστασίας.

Η συνεργασία με διεθνείς εταίρους ως συνιστώσα της αντιτρομοκρατικής δράσης. Η ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνδέεται στενά με τις εξελίξεις σε άλλες χώρες και ιδίως στα γειτονικά κράτη. Για τον λόγο αυτόν, η αντιτρομοκρατική στρατηγική της ΕΕ πρέπει να έχει παγκόσμια διάσταση. Στις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές για τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις, που υιοθετήθηκαν τον Ιούνιο του 2014, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογράμμισε την ανάγκη για μια αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική, που θα λαμβάνει υπόψη εσωτερικές και εξωτερικές εξελίξεις. Στις 12 Φεβρουαρίου 2015, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ, με τη σειρά τους, υπογράμμισαν τη σπουδαιότητα, της ενίσχυσης της συνεργασίας με τρίτες χώρες σε θέματα ασφάλειας και καταπολέμησης της τρομοκρατίας.

Στις σχέσεις μεταξύ ΕΕ και τρίτων χωρών, η αντιτρομοκρατική ατζέντα είναι ποικιλοτρόπως παρούσα: στους πολιτικούς διαλόγους υψηλού επιπέδου, στη σύναψη συμφωνιών συνεργασίας ή σε ειδικά προγράμματα παροχής βοήθειας και δημιουργίας υποδομών σε χώρες στρατηγικής σημασίας. Η ΕΕ συνεργάζεται για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας με χώρες στα δυτικά Βαλκάνια, το Σαχέλ, τη βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, το Κέρασ της Αφρικής, τη βόρεια Αμερική και την Ασία.

Η συνεργασία με τις ΗΠΑ είναι θεμελιώδες στοιχείο της στρατηγικής της ΕΕ. Τα τελευταία χρόνια, έχουν συναφθεί συμφωνίες συνεργασίας σε τομείς όπως η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, οι μεταφορές και τα σύνορα, η αμοιβαία νομική συνδρομή και η έκδοση. Οι αρχές των ΗΠΑ συνεργάζονται ολοένα και περισσότερο με την Ευρωπόλ και την Eurojust.

Μια άλλη σημαντική πτυχή της εξωτερικής διάστασης της καταπολέμησης της τρομοκρατίας είναι η στενή συνεργασία με άλλους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς για τη διαμόρφωση διεθνούς συναίνεσης και την προώθηση διεθνών προτύπων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των Ηνωμένων Εθνών και του Παγκόσμιου Φόρουμ κατά της Τρομοκρατίας, καθώς και με περιφερειακούς οργανισμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΑΣΕ, ο Σύνδεσμος των Αραβικών Κρατών και ο Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας της με τον ΟΗΕ και μετά από σειρά αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, η ΕΕ έχει θεσπίσει ορισμένα περιοριστικά μέτρα κατά προσώπων ή οντοτήτων που συνδέονται με το δίκτυο της Αλ Κάιντα.

Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια: Προετοιμασία της Ένωσης Ασφάλειας

Στις 28 Απριλίου 2015 παρουσιάστηκε το «Ευρωπαϊκό Θεματολόγιο για την Ασφάλεια: Προετοιμασία της Ένωσης Ασφάλειας» που έχει ως στόχο να δημιουργήσει προοδευτικά μια πραγματική Ένωση Ασφάλειας της ΕΕ μέχρι το 2020, στόχος αισιόδοξος αλλά απολύτως απαραίτητος. Το Θεματολόγιο αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της ανανεωμένης στρατηγικής εσωτερικής ασφάλειας που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο στις 16 Ιουνίου 2015.

Παρά το γεγονός πως τα κράτη μέλη είναι πρωτίστως υπεύθυνα για τη διατήρηση της ασφάλειας, γίνεται σαφές πως οι διακρατικές συμφωνίες και συνεργασίες είναι επιβεβλημένες όταν πρόκειται για απειλές όπως η τρομοκρατία και απαιτείται κοινή ευρωπαϊκή προσέγγιση. Η Ένωση Ασφάλειας δημιουργείται σταδιακά μέσα από την ανάπτυξη υποδομών, εργαλείων και δικτύων επικοινωνίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο ώστε οι εθνικές αρχές να συνεργάζονται αποτελεσματικά για την αντιμετώπιση της κοινής πρόκλησης. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα αυτού του εγχειρήματος συνιστά μια πρόκληση κι απαιτεί ριζική αλλαγή στο επίπεδο των κρατών μελών και

των οικείων αρχών επιβολής του νόμου, σε στενή συνεργασία με τους οργανισμούς της ΕΕ (Commission, 2016).

Σε μια Ένωση Ασφάλειας, οι αστυνομικές δυνάμεις σε ένα κράτος μέλος θα πρέπει να ανταλλάσσουν συνεχώς σημαντικές πληροφορίες με συναδέλφους τους σε άλλα κράτη-μέλη. Αναμφίβολα και παρά την πρόοδο που έχει συντελεστεί υπάρχουν σημαντικά κενά για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η Επιτροπή επισημαίνει τους τομείς προτεραιότητας, όπου απαιτείται η θέσπιση και η εφαρμογή μέτρων που η ίδια προτείνει, καθώς και περαιτέρω δράση. Τα μέτρα αυτά ακολουθούν τις εξής κατευθύνσεις:

- Αντιμετώπιση της απειλής των αλλοδαπών τρομοκρατών μαχητών που μετακινούνται. Οι εθνικές αρχές πρέπει να είναι πλήρως ενήμερες για τις μετακινήσεις αυτές και να διαμοιράζουν τις πληροφορίες σε άλλα κράτη-μέλη, αλλά και σε κάθε αρμόδια υπηρεσία μέσω του συστήματος πληροφοριών Σένγκεν και του Ευρωπαϊκού Αντιτρομοκρατικού Κέντρου της Ευρώπης.
- Πρόληψη και καταπολέμηση της ριζοσπαστικοποίησης που επιδιώκεται με δράσεις αποριζοσπαστικοποίησης ενάντια στη διάδοση τρομοκρατικής προπαγάνδας και ρητορικής του μίσους, ενώ οι πληροφορίες σχετικά με όσους παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο ριζοσπαστικοποίησης θα ανταλλάσσονται εκ των προτέρων.
- Επιβολή κυρώσεων στους τρομοκράτες και τους υποστηρικτές τους με ενίσχυση της ποινικοποίησης των αδικημάτων που συνδέονται με την τρομοκρατία, όπως τα ταξίδια για τρομοκρατικούς σκοπούς και η παροχή χρηματοδότησης, στέγασης και κάθε είδους υποστήριξη σε τρομοκράτες.
- Βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών με βελτίωση της διαλειτουργικότητας των βάσεων δεδομένων και των πληροφοριακών συστημάτων, όπως την επέκταση του ευρωπαϊκού συστήματος πληροφοριών ποινικού μητρώου (ECRIS) σε πολίτες εκτός ΕΕ.
- Ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Αντιτρομοκρατικού Κέντρου: ενίσχυσή του ώστε να υποστηρίζονται καλύτερα τα αντιτρομοκρατικά επιχειρησιακά σχέδια. Δράσεις για αποτελεσματικότερες κοινές αξιολογήσεις απειλών και συντονισμό ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου αποτελούν προτεραιότητα.

- Διακοπή της πρόσβασης των τρομοκρατών σε όπλα και εκρηκτικά: τα κράτη μέλη θα πρέπει να εφαρμόσουν κατά προτεραιότητα το σχέδιο δράσης σχετικά με τα πυροβόλα όπλα και τις εκρηκτικές ύλες, ενώ το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα πρέπει να εγκρίνουν την πρόταση για την αναθεώρηση της οδηγίας σχετικά με τον έλεγχο της απόκτησης και της κατοχής όπλων που υποβλήθηκε από την Επιτροπή στις 18 Νοεμβρίου 2015.
- Διακοπή της πρόσβασης των τρομοκρατών σε κεφάλαια με σχέδιο δράσης της Επιτροπής.
- Προστασία πολιτών και υποδομών ζωτικής σημασίας με καλύτερη προετοιμασία των αρμόδιων αρχών και συνεχείς μελέτες τρωτότητας διάφορων υποδομών. Πρέπει οι αρχές να είναι ενήμερες για την ευπάθεια υποδομών ζωτικής σημασίας, να εξασφαλίζουν την αποτελεσματική ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών, να σχεδιάζουν προληπτικά μέτρα με συντονισμένο τρόπο σε διασυνοριακό επίπεδο και να στηρίζουν την έρευνα σχετικά με μελλοντικές τεχνολογικές ανάγκες και ανάγκες σε ικανότητες.
- Η εξωτερική διάσταση, καθώς είναι απαραίτητο να υπάρχει περισσότερη συνοχή ανάμεσα σε εξωτερικές και εσωτερικές δράσεις της Ένωσης όσον αφορά την ασφάλεια. Η ΕΕ με εκπροσώπους το Συντονιστή Αντιτρομοκρατικής Δράσης, την Επιτροπή και την Ερωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, οφείλει να κινήσει διαδικασίες δημιουργίας εταιρικών σχέσεων κατά της τρομοκρατίας με χώρες γύρω από τη Μεσόγειο.

Από την έγκρισή του και έπειτα το Θεματολόγιο έχει σημείωση σημαντική πρόοδο και εμπλουτίζεται συνεχώς προσαρμοζόμενο στις νέες ανάγκες και απειλές που προκύπτουν. Νέα σχέδια δράσης εμφανίστηκαν σε διάφορους τομείς, όπως μέτρα σχετικά με τα πυροβόλα όπλα και τις εκρηκτικές ύλες, σχετικά με την ενίσχυση του αγώνα κατά της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και όσον αφορά την ανάπτυξη πιο έξυπνων συστημάτων πληροφοριών για τα σύνορα και την ασφάλεια.

Πρόσφατα περιστατικά κατέδειξαν την ανάγκη να ενταθεί η δράση και να επιταχυνθεί η εφαρμογή των συγκεκριμένων μέτρων που παρατίθενται στο θεματολόγιο. Έπειτα από τις επιθέσεις στις Βρυξέλλες, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, οι Υπουργοί Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ και η Επιτροπή υπογράμμισαν την αποφασιστικότητά τους να προωθήσουν τα προβλεπόμενα μέτρα και να εμβαθύνουν στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η ανακοίνωση

που εκδίδεται σήμερα, έναν χρόνο μετά την παρουσίαση του θεματολογίου, προβαίνει σε απολογισμό της προόδου που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή του θεματολογίου όσον αφορά τη συμβολή της ΕΕ στις εθνικές προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Κεφάλαιο Τρίτο- Η υλοποίηση της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ και τα ανθρώπινα δικαιώματα

Ατομικές ελευθερίες

Το Σύνταγμα, ως γνωστόν, περιλαμβάνει κανόνες με αυξημένη τυπική ισχύ που ρυθμίζουν την οργάνωση και την άσκηση της κρατικής εξουσίας, αλλά και τις σχέσεις ανάμεσα στην πολιτεία και τους πολίτες. Οι κανόνες αυτοί που αναφέρονται στις σχέσεις εξουσίας και κοινωνίας, είτε σε ατομικό επίπεδο είτε σε συλλογικό, είναι ουσιαστικά τα θεμελιώδη δικαιώματα ή ανθρώπινα δικαιώματα ή ατομικές ελευθερίες. Με τα θεμελιώδη δικαιώματα αναγνωρίζεται σε όλους τους ανθρώπους ή μόνο στους πολίτες του κράτους ή μόνο σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες η δυνατότητα να προβάλλουν αξίωση απέναντι στο κράτος όσον αφορά το εύρος αυτοκαθορισμού τους και το απαραβίαστο ενός βασικού χώρου ή τη συμβολή του κράτους σε ορισμένους τομείς ή την ενεργό συμμετοχή τους στις πολιτικές διαδικασίες (Σπυρόπουλος, 2011).

Αφετηρία της διεκδίκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπήρξε ο Μεσαίωνας, όταν ο άνθρωπος χειραφετείται από την Εκκλησία και κατόπιν από το μονάρχη. Αυτή είναι η περίοδος κατά την οποία η οικονομικοκοινωνική εξέλιξη δίνει το έρεισμα για τη διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού βίου και στη συνέχεια η αναδύομενη αστική τάξη, η οποία συσσώρευε κεφάλαιο βρέθηκε έρμαιο στην αυθαιρεσία του απόλυτου μονάρχη και ως εκ τούτου διεκδίκησε δύο βασικά αιτήματα: την προστασία της ελευθερίας και της ιδιοκτησίας.

Οι πρώτες προστατευτικές διατάξεις, επομένως, εμφανίστηκαν στην Αγγλία το 17^ο αιώνα και στη συνέχεια με την αμερικανική και τη γαλλική επανάσταση διατυπώθηκαν και αλλού διακηρύξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ το 19^ο και 20^ο αιώνα έκαναν την εμφάνισή τους και στα ευρωπαϊκά συντάγματα, αλλά και διεθνή κείμενα (π.χ. ο «Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ» το 1945). Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τόσο τα ατομικά όσο και τα κοινωνικά δικαιώματα προστατεύονται σε θεωρητικό και θεσμικό επίπεδο μέσα από ποικίλες συμβάσεις και συνθήκες και πηγές αυτών των δικαιωμάτων μπορούν να αποτελέσουν τόσο το πρωτογενές όσο και το παράγωγο δίκαιο σε τομείς άμεσου ενδιαφέροντος της ΕΕ. Στην Ελλάδα, από το 1822 και εξής εντοπίζονται προστατευτικές διατάξεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Οι διακρίσεις των δικαιωμάτων. Τα θεμελιώδη δικαιώματα διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με την αξίωση που ενσωματώνουν. Τα ατομικά δικαιώματα στοχεύουν στην προστασία

του ατόμου από την κρατική εξουσία και στη διασφάλιση ενός πεδίου αυτοκαθορισμού του πολίτη έναντι τους κράτους. Ενσωματώνουν, δηλαδή, αρνητική αξίωση (status negativus) απέναντι στην κρατική εξουσία να απέχει από τον χώρο ελεύθερης ύπαρξης και δράσης του ατόμου. Μερικά παραδείγματα ατομικών δικαιωμάτων που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια είναι η προσωπική ελευθερία, η προσωπική ασφάλεια, το άσυλο της κατοικίας, το δικαίωμα των συναθροίσεων κ.λπ.

Τα κοινωνικά δικαιώματα με τη σειρά τους, όπως είναι το δικαίωμα για στέγη και περίθαλψη, το δικαίωμα για εργασία, για παιδεία κ.λπ., ενσωματώνουν θετική αξίωση (status positivus) έναντι του κράτους για να συμβάλλει με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών του ή και όχι μόνο αυτών. Οι πρώτες σχετικές προστατευτικές ρυθμίσεις εμφανίστηκαν στα Συντάγματα μόλις μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Τέλος, τα πολιτικά δικαιώματα έχουν ενεργητικό περιεχόμενο (status activus) και θεμελιώνουν αξίωση για συμμετοχή στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, λόγω χάρη το δικαίωμα ίδρυσης πολιτικού κόμματος (Μαυριάς, 2014).

Η ελευθερία και η ασφάλεια ως θεμελιώδη φυσικά δικαιώματα. Αναμφίβολα, η ΕΕ έχει πετύχει το βασικό στόχο για τον οποίο δημιουργήθηκε, δηλαδή να εξασφαλίσει την ειρήνη στον ευρωπαϊκό χώρο ανάμεσα σε χώρες οι οποίες είχαν αλληλοσπαραχτεί πρωτίτερα κατά τη διάρκεια δύο αιματηρών πολέμων. Παρά τις κατηγορίες και τις απογοητεύσεις που βαραίνουν τη λειτουργία και δράση της κανείς δεν μπορεί να της αρνηθεί αυτό το επίτευγμα το οποίο δεν είναι καθόλου αυτονόητο και εύκολο, όπως ίσως οι πιο σύγχρονες γενιές να θεωρούν.

Ωστόσο, σήμερα αναδύεται μία νέα μορφή πολέμου η οποία υπάρχει δεκαετίες όμως στις μέρες μας παίρνει τεράστιες διαστάσεις και επηρεάζει την ποιότητα ζωής όλων των ανθρώπων. Πρόκειται για τη διεθνή τρομοκρατία που μετά τις επιθέσεις στους Δίδυμους Πύργους αλλά και στη Μαδρίτη και το Λονδίνο εμφάνισαν την ανάγκη στην ΕΕ για ένα αυστηρό πλαίσιο προστασίας του Ευρωπαϊκού πολίτη μέσα στο οποίο θα κυριαρχεί η ασφάλεια και η δικαιοσύνη, αλλά θα έπρεπε να είναι συμβατό και με τις βασικές ελευθερίες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος πάνω στις οποίες θεμελιωνόταν όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, χωρίς την οποία η ΕΕ δε θα ήταν αυτό που είναι σήμερα.

Τα κράτη που κατέληξαν σε συμφωνία στο Σέγκεν του Λουξεμβούργου το 1985 πως πρέπει να μην υπάρχουν έλεγχοι στα εσωτερικά τους σύνορα υπέγραψαν την ομώνυμη συνθήκη η οποία αργότερα ενσωματώθηκε στο πλαίσιο της ΕΕ. Το θέμα που ρυθμιζόταν από την εν λόγω συμφωνία ήταν η είσοδος πολιτών από τρίτες χώρες στην ΕΕ και η ελεύθερη κυκλοφορία εντός αυτής είτε πολιτών είτε άλλων προσώπων, χωρίς δηλαδή να υπάγονται σε εσωτερικούς ελέγχους. Αυτό το θέμα και η ρύθμισή του θεμελιώθηκε νομικά στο άρθρο 21 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της ΕΕ, καθώς επίσης και στο άρθρο 3 της Συνθήκης για την ΕΕ. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναφερθεί πως στη συμφωνία που προέκυψε δεν τέθηκε η ιθαγένεια ως κριτήριο για την ελεύθερη κυκλοφορία. Αυτό σημαίνει πως συναποφασίστηκε ότι οποιοδήποτε πρόσωπο βρισκόταν έννομα εντός ενωσιακής επικράτειας, σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος, θα μπορούσε να μετακινηθεί ελεύθερα (π.χ. αιτούντες ασύλου, εργαζόμενοι, φοιτητές κ.ά.) (Κανελλόπουλος, 2010, σ. 110).

Επιπρόσθετα, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που υπογράφηκε το 2000 και με την Συνθήκη της Λισσαβόνας του αποδόθηκε και νομική δεσμευτικότητα κατοχυρώνει τα ανθρώπινα δικαιώματα όχι όμως ακλουθώντας την παραδοσιακή τριμερή διάκριση, αλλά αναφερόμενη σε αρχές μεταξύ των οποίων και η ελευθερία, καθώς στο έκτο άρθρο διασφαλίζεται το δικαίωμα όλων των προσώπων για ελευθερία και ασφάλεια, ενώ υπάρχουν ανάλογες διασφαλίσεις και για άλλες πτυχές-εκφάνσεις του δικαιώματος της ελευθερίας, όπως π.χ. η θρησκευτική ελευθερία, το δικαίωμα συγκέντρωσης, η ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφόρηση κ.ά. (Τεταγιώτης, 2013). Ωστόσο και παρά την πρόβλεψη που υπήρχε στην Μεταρρυθμιστική Συνθήκη για ενσωμάτωση του ΧΘΔ στην ΕΕ, αυτό δεν έχει ακόμη συμβεί, καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε ενσωμάτωση του συνόλου του νομικού πλαισίου του Χάρτη στην ΕΕ και ως προς αυτό υπάρχει διχογνωμία μεταξύ ΕΔΑΔ και ΔΕΕ.

Ο ΧΘΔ εδράζεται σε κάποιο βαθμό και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που υιοθετήθηκε υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης και οι διατάξεις της είναι δεσμευτικές για όλα τα μέλη του, επομένως και όλα τα μέλη της ΕΕ. Μεταξύ αυτών των διατάξεων εξέχουσα θέση κατέχουν εκείνες που προστατεύουν την ελευθερία του ατόμου και την προσωπική ασφάλεια, αναφέροντας ρητά στο πέμπτο άρθρο πως τα συγκεκριμένα δικαιώματα είναι αναπαλλοτρίωτα. Το αξιοσημείωτο στη λειτουργία της Σύμβασης αυτής είναι πως δίνει τη δυνατότητα σε οποιονδήποτε ιδιώτη θεωρεί πως θίγονται τα δικαιώματα που προστατεύονται μέσω αυτής, να προσφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του

Ανθρώπου (ΕΔΑΔ), που έχει συσταθεί για το σκοπό αυτό, ακόμη και απέναντι σε κράτη. Αυτή η δυνατότητα είναι καινοτόμα και λειτουργεί αναμφίβολα υπέρ του πολίτη και μέχρι σήμερα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο που εδράζεται στο Στρασβούργο έχει χειριστεί πάμπολλες υποθέσεις παραβίασης ατομικών ελευθεριών (Τεταγιώτης, 2013). Αυτό λαμβάνει ξεχωριστή σημασία σε ένα πλαίσιο όπου η αντιτρομοκρατική στρατηγική και τα θεμελιώδη δικαιώματα έρχονται σε ρήξη.

Αρά στην ΕΕ τα μέλη της δεσμεύονται τόσο από το ενωσιακό σύστημα δικαίου όσο και από τις νομικές πράξεις του Συμβουλίου της Ευρώπης του οποίου είναι μέλη. Παράλληλα, κάθε κράτος μέλος έχει ένα εθνικό σύστημα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων τα οποία λειτουργούν συνήθως, αλλά όχι πάντα, σε αρμονία με τα παραπάνω δικαιικά συστήματα. Όταν υπάρχει σύγκρουση και τίθεται θέμα εναρμόνισης, τότε προκύπτουν τριβές και πολλές φορές έχει ανασκύψει το ζήτημα της υπεροχής ή όχι του ενωσιακού δικαίου επί των εθνικών συνταγμάτων π.χ. υπόθεση *Costa vs Enel*, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που επιβάλλονται πρόστιμα σε κράτη-μέλη δικαιώνοντας ιδιώτες, όπως π.χ. συμβαίνει με το ΕΔΑΔ.

Όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας υπάρχει μια μακρά περίοδος συνεργασίας και ήδη από το 1995 οι συνθήκες οδηγούν στη δημιουργία της Ευρωπαϊκής αστυνομικής υπηρεσίας (στο εξής Europol) με βασική αποστολή της την ενδυνάμωση της συνεργασίας μεταξύ των αστυνομικών αρχών των κρατών μελών, καθώς θεωρήθηκε πως μόνο έτσι θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν διασυνοριακά προβλήματα/ εγκλήματα όπως το εμπόριο όπλων, ναρκωτικών, λευκής σαρκός κ.λπ. προς το στόχο αυτό ξεκίνησε να λειτουργεί και ανάλογο πληροφοριακό σύστημα μέσω του οποίου τα κράτη μέλη μοιράζονται και ανταλλάσσουν πληροφορίες για πιθανούς υπόπτους και γίνεται ανάλυση ρίσκου για την διάπραξη παράνομων πράξεων από αυτούς. Οι αρμοδιότητες της Europol επεκτείνονται εξαρχής συνεχώς καθώς το επιβάλλει το αυξανόμενο διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα, ενώ εμφανίζεται και η ανάγκη για τη διασύνδεση και διαλειτουργικότητα των εθνικών βάσεων δεδομένων μεταξύ τους και με την Europol (Τεταγιώτης, 2013).

Τα πράγματα εντείνονται μετά την επίθεση στους Δίδυμους Πύργους και κρίνεται αναγκαίο να υπάρχει διαμοιρασμός πληροφοριών και για στοιχεία σχετικά με την τρομοκρατία, ενώ τα κράτη μέλη υποχρεούνται στο εξής να έχουν ειδική υπηρεσία που θα επικοινωνεί με την Europol για οτιδήποτε σχετικό με την τρομοκρατική απειλή και θα διαχειρίζεται αποκλειστικά τις πληροφορίες αυτές. Στο πλαίσιο αυτής της αύξησης των αρμοδιοτήτων της Europol θεωρήθηκε απαραίτητο τα μέλη της να απολαμβάνουν εγγυήσεις της ανεξαρτησίας της δράσης τους. οι

εγγυήσεις αυτές που θεσπίστηκαν τότε είναι ουσιαστικά ασυλίες για παράνομες πράξεις που μπορεί να διαπράξουν και να επισύρουν ποινικές διώξεις. Οι πράξεις αυτές συνήθως αφορούν την επεξεργασία στοιχείων προσωπικών δεδομένων και για κάποιον που δεν απολαμβάνει ασυλίας θα μπορούσαν να επισύρουν βαριές ποινές λόγω της συνταγματικής διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων αλλά και της προστασίας τους από το ενωσιακό δίκαιο και άλλες συμβάσεις.

Το δικαίωμα στην ασφάλεια και την ελευθερία, έννοιες και αξίες δηλαδή που (θα έπρεπε να) είναι παραπληρωματικές, με την αντιτρομοκρατική δράση φαίνεται να έρχονται σε μια κατάσταση τριβής όσον αφορά τις έννομες τάξεις, με αποτέλεσμα να προκύπτει η απορία εάν η προσπάθεια για διασφάλιση της ελευθερίας αφαιρεί σε κάθε βήμα της από τα κεκτημένα της ελευθερίας. Η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα και μάλιστα στη δεδομένη χρονική συγκυρία είναι εξαιρετικά δύσκολη και δεν μπορεί να μην αναλογιστεί κανείς την αλληλοσύνδεσή τους, καθώς ένα κράτος που δε μπορεί να προστατεύσει τους πολίτες του παρέχοντάς τους την ασφάλεια δεν μπορεί να παρέχει και την ελευθερία, χωρίς ωστόσο αυτή η παραδοχή να σημαίνει κάποια αξιακή προτεραιότητα της ασφάλειας έναντι της ελευθερίας, αλλά ίσως μόνο χρονική προτεραιότητα. Άρα, το κράτος στοχεύοντας στην διασφάλιση της ελευθερίας των πολιτών, πρέπει πρώτα να έχει διασφαλίσει για αυτούς την ασφάλεια, δηλαδή να επιτύχει τη βασική αποστολή του ως κράτος (Μανωλεδάκης, 2012). Υπό αυτό το πρίσμα φαντάζει ως αναπόφευκτο και φυσιολογικό το ότι σε μία περίοδο τρομοκρατικής απειλής με συνεχείς επιθέσεις και θύματα η προσπάθεια για εγγύηση της ασφάλειας των πολιτών μοιραία παραγκώνισε τη θεσμική προστασία της ελευθερίας εγείροντας σε πολλές περιπτώσεις έντονες αντιδράσεις και προκαλώντας κινήματα και οργή.

Το ακανθώδες ζήτημα που αναδύεται είναι το σε ποιο βαθμό περιορίζεται η ελευθερία και άλλα ατομικά δικαιώματα για χάρη της ασφάλειας του κράτους και των πολιτών, με ποιες δημοκρατικές διαδικασίες πραγματώνεται αυτός ο περιορισμός και σε ποιο βαθμό είναι απαραίτητος και γίνεται σεβαστή η αρχή της αναλογικότητας.

Τρομοκρατία και θεμελιώδη δικαιώματα: σχέση συμπληρωματική ή ανταγωνιστική;

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα που έφεραν την ΕΕ αλλά και τις κοινωνίες και κυβερνήσεις παγκοσμίως απέναντι στην ανάγκη για μια αντιτρομοκρατική στρατηγική ενισχυμένη η οποία θα ακολουθεί τις εξελίξεις και θα είναι αποτελεσματική, βρισκόμαστε μπροστά σε μια ραγδαία αύξηση των αντιτρομοκρατικών, μέτρων και πολιτικών, στη νομιμοποίηση ολοένα περισσότερων

αντιτρομοκρατικών μεθόδων και βίαιων ενεργειών , όλα αυτά βαπτισμένα στο όνομα της ασφάλειας του πολίτη. Σε αυτό το πλαίσιο είναι ποικίλοι οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν.

Επιπρόσθετα, είναι πιθανό η τρομοκρατία να θεωρηθεί σαν ένα μια νέα διεθνοποιημένη μορφή πολεμικής σύρραξης, με πολλά ΜΜΕ, κυβερνήσεις, θεσμούς και οργανώσεις να κάνουν ήδη λόγο για διεθνή πόλεμο. Αυτή η νέα προοπτική της τρομοκρατίας κρύβει τον κίνδυνο να προωθήσει νέα νομικά πλαίσια και ρυθμίσεις που φέρουν σε δεύτερη μοίρα τα ανθρώπινα δικαιώματα, προτάσσοντας την ίδια στιγμή το θεμελιώδες δικαίωμα της ασφάλεια. Ως εκ τούτου πρέπει να δοθεί η δέουσα σημασία σε αυτά τα εξελισσόμενα γεγονότα και στον τρόπο που η διεθνής ποινική νομοθεσία αλλάζει προς ένα τρόπο λιγότερο συγκεκριμένο και λεπτομερειακό, μην ορίζοντας με σαφήνεια τα φαινόμενα, τα αδικήματα, τις καταστάσεις οι οποίες εγείρουν αντίδραση και δίωξη και δίνοντας έτσι τη δυνατότητα για ολοένα περισσότερες εξαιρέσεις από το κανονιστικό πλαίσιο.

Ενώ η σύνδεση τρομοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων φαντάζει εκ πρώτης όψεως προφανής καθώς η τρομοκρατία πλήττει ξεκάθαρα τα ανθρώπινα δικαιώματα, ωστόσο η αντιτρομοκρατική δράση, που νομιμοποιείται συνεχώς περισσότερο με το επιχείρημα ακριβώς ότι η τρομοκρατία καταστρατηγεί τα ανθρώπινα δικαιώματα, καταλήγει να παραβιάζει ή καλύτερα να περιορίζει η ίδια πολλά ατομικά δικαιώματα στο όνομα της ασφάλειας. Αυτό αποτελεί σε θεωρητική ανάλυση ένα οξύμωρο φαινόμενο και ενώ κανείς θα περίμενε και θα ευχόταν η εξέλιξη της αντιτρομοκρατικής δράσης και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων να είναι μια διαδικασία παράλληλη, κάτι τέτοιο δε συμβαίνει πραγματικά, αλλά αντίθετα, η αντιτρομοκρατική δράση ενισχύεται και ενδυναμώνεται με αλματώδεις ρυθμούς τη στιγμή που η θεσμική κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων υστερεί (Τεταγιώτης, 2013).

Η επίδραση της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ στα ανθρώπινα δικαιώματα

Όπως αναλύθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, σε ενωσιακό επίπεδο έχουν πραγματωθεί πολλά βήματα στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Ωστόσο, αυτά τα βήματα πέρα από το πλεονέκτημα της ενίσχυσης της ασφάλειας και της μείωσης της τρωτότητας απέναντι στην τρομοκρατική απειλή, έχει φυσικά και μειονεκτήματα. Ως τέτοια λογίζονται οι περιορισμοί που η αντιτρομοκρατική στρατηγική συνεπάγεται τόσο για τα κράτη ως νομικές προσωπικότητες, όσο και για τους πολίτες τους, αλλά και γενικότερα για τα πρόσωπα που βρίσκονται στην ΕΕ.

Όσον αφορά τα ίδια τα κράτη, οι ρυθμίσεις που συμβαίνουν σε επίπεδο αντιτρομοκρατικής στρατηγικής περιορίζουν σε σημαντικό βαθμό την κυριαρχία τους. Καθώς η τρομοκρατία δε γνωρίζει πλέον σύνορα και έχει γίνει σαφές πως σε συλλογικό διακρατικό επίπεδο πρέπει να αντιμετωπιστεί, επιτρέπεται όλο και περισσότερη ευρωπαϊκή ανάμιξη σε εσωτερικές υποθέσεις για τον παραπάνω λόγο. Για παράδειγμα, πλέον η Europol επηρεάζει τα νομοθετικά όργανα των κρατών μελών όταν πρόκειται για δράσεις που σχετίζονται με την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και των τρομοκρατών, ενώ και οι δικαστικές εθνικές αρχές υπόκεινται σε πιέσεις και υποχρεώνονται να ακολουθούν ορισμένες πολιτικές και τακτικές, καθώς και να προβαίνουν σε συνεργασία και ανταλλαγή στοιχείων μεταξύ τους αλλά και με τη Eurojust. Είναι προφανές πως αυτό σημαίνει σοβαρή ανάμιξη σε υποθέσεις (π.χ. οι ποινικές διώξεις) κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών, δηλαδή παρέμβαση σε τομείς όπου παραδοσιακά το κράτος έχει τον πρώτο λόγο και δε νοείται να λαμβάνει κατευθύνσεις από όργανα και μορφώματα εκτός αυτού και κατά συνέπεια η εκχώρηση τέτοιου είδους αρμοδιοτήτων σε ευρωπαϊκά όργανα συνιστά σοβαρή υποχώρηση της κρατικής κυριαρχίας.

Η παρέμβαση των ευρωπαϊκών θεσμών στο ποινικό δίκαιο δε σταματά σε αυτό το σημείο καθώς εντείνεται από την ανυπαρξία σαφών ορισμών σχετικά με τις πράξεις τρομοκρατίας και τα κοινά εγκλήματα, όπως είχε αναφερθεί και στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας (Bruce, 2013). Όταν δεν υπάρχουν σαφείς έννοιες, συγκεκριμένα κριτήρια και ορισμοί, τότε γίνεται εύκολο με μια ελαστική ερμηνεία των δεδομένων κριτηρίων, εγκλήματα που δε είναι τρομοκρατικά να αντιμετωπιστούν ως τέτοια και ο κατηγορούμενος αντί να υπάγεται στις διαδικασίες της ποινικής δίωξης να αντιμετωπίζεται με άλλους έκτακτους τρόπους, μη καθορισμένους αυστηρά, ως κατηγορούμενος για τρομοκρατικές ενέργειες ή ως ύποπτος για τέτοιες. Η αυθαιρεσία σε αυτές τις περιπτώσεις ενισχύεται από τη σύγχυση και την ασάφεια, με αποτέλεσμα οι αστυνομικές και δικαστικές αρχές ακόμα και όταν είναι εξωτερικές του κράτους να έχουν αυξημένη δικαιοδοσία σε περιπτώσεις που είναι αμφίβολο αν θα έπρεπε, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις ατομικές ελευθερίες, αφού το κράτος φαίνεται αδύναμο να αποτρέψει την παρέμβαση και να προασπίσει τόσο αυτές όσο και την κυριαρχία του. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ ψεύγεται από πολλούς πως συνειδητά υιοθετεί αυτή την ασάφεια στην οριοθέτηση της τρομοκρατίας με σκοπό την ολοένα μεγαλύτερη νομιμοποιημένη παρέμβαση στο εσωτερικό των κρατών μελών και τα δυσδιάκριτα όρια επιτρέπουν ολοκληρωτικές τάσεις να αναπτύσσονται (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2005).

Πέραν της παρέμβασης στα εσωτερικά ζητήματα των κρατών-μελών και της υποχώρησης της κρατικής κυριαρχίας, υπάρχουν σοβαρότατοι περιορισμοί των ατομικών ελευθεριών, καθώς η αντιτρομοκρατική στρατηγική δίνει χώρο σε αστυνομικές αρχές και τους επιτρέπει να παραγκωνίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τα μέτρα που παραβιάζουν ή περιορίζουν την προσωπική ελευθερία των πολιτών και μάλιστα υπάρχει νομιμοποίηση στο όνομα της τρομοκρατικής απειλής. Είναι ολοένα συχνότερο θεμελιώδη δικαιώματα, κατοχυρωμένα σε εθνικά συντάγματα αλλά και διεθνείς και άλλες συμβάσεις, όπως το δικαίωμα της ιδιωτικής, προσωπικής, οικογενειακής ζωής και το απόρρητο των επικοινωνιών να τίθενται υπό αμφισβήτηση από τις αστυνομικές αρχές –εθνικές και ευρωπαϊκές- ακόμα και όταν πρόκειται για άτομα που δεν υπάρχουν αποδείξεις για εμπλοκή τους σε τρομοκρατικές ενέργειες. Ακόμα πιο προβληματικό είναι το γεγονός πως σε αντίθεση με παλιότερα όπου η πράξη ήταν αυτή που οδηγούσε στην ποινική δίωξη, πλέον ακόμα και η ιδεολογία του ατόμου μπορούν να οδηγήσουν σε δίωξη παραγκωνίζοντας εντελώς τις όποιες διαδικασίες συμβατές με τα θεμελιώδη δικαιώματα ακολουθούνταν (Μανωλεδάκης, 2002).

Ιδιαίτερα προβληματικό ζήτημα συνιστά και το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης καθώς αφενός θεσπίστηκε για να βελτιώσει την ταχύτητα, την ευελιξία και κατ' επέκταση την αποτελεσματικότητα της αντιτρομοκρατικής δράσης αλλά και της πάταξης του οργανωμένου εγκλήματος, ωστόσο οδηγεί σε δυσεπίλυτα συνταγματικά προβλήματα. αυτό συμβαίνει διότι εάν ένας πολίτης μιας χώρας μέλους της ΕΕ δε διαπράττει ποινικό αδίκημα βάσει του ποινικού δικαίου της χώρας του αλλά βάσει του ποινικού δικαίου άλλης χώρας μέλους, μπορεί το ευρωπαϊκό ένταλμα να υποχρέωση τη μία χώρα να τον εκδώσει στην άλλη, αν και στις περισσότερες χώρες της ΕΕ η έκδοση πολίτη σε άλλη χώρα απαγορεύεται συνταγματικά (Μανωλεδάκης, 2002).

Όπως αναφέρθηκε προτύτερα, για να διασφαλιστεί η αποτελεσματική λειτουργία της Europol, τα μέλη της χαίρουν προνομίων, τα οποία ωστόσο τους επιτρέπουν να καταστρατηγούν ευκολότερα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα. Οι ασυλίες αυτές δεν είναι άρσιμες ούτε σε σοβαρές περιπτώσεις, εκτός εάν είναι σύμφωνη η Europol και θεωρηθεί πως δεν υποσκάπτεται η αποτελεσματικότητά της.

Η ΕΕ υποστηρίζει πως με όλες τις παραπάνω πρακτικές επιτυγχάνονται τα μέγιστα στην αντιτρομοκρατική δράση, και μάλιστα χωρίς καθόλου να επηρεάζεται η δικαιοκρατική αρχή και οι ατομικές ελευθερίες, καθώς οι οποιαδήποτε ανάμιξη των ενωσιακών αρχών και υπηρεσιών

γίνεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις που κάποιος εμπλέκεται σε τρομοκρατικές ενέργειες και όχι σε περιπτώσεις που σχετίζονται με άλλα εγκλήματα. Αυτό βέβαια είναι από μόνο του προβληματικό λόγω της ελαστικότητας και της ασάφειας των σχετικών ορισμών. Μάλιστα, στις έκτακτες εκείνες περιπτώσεις που πραγματοποιούνται οι παραπάνω περιορισμοί σύμφωνα με τους σχεδιαστές της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής, υπάρχει σαφής νομιμοποίηση λόγω του υψηλού κινδύνου που θέτει σε επισφαλή θέση την ασφάλεια των πολιτών. Τέλος, πέραν από αυτή τη νομιμοποιητική βάση πάνω στην οποία εδράζονται οι περιορισμοί, η ΕΕ υποστηρίζει πως τηρείται πάντοτε η αρχή της αναλογικότητας, η οποία επιβάλλει η έκταση των περιορισμών να είναι η μικρότερη δυνατή για την επίτευξη του στόχου και μάλιστα ο επιδιωκόμενος στόχος να μην επιφέρει όφελος μικρότερο από το κόστος που καταφέρουν οι περιορισμοί. Μάλιστα, η σύνδεση ανάμεσα στις περιοριστικές δράσεις και στον επιδιωκόμενο στόχο, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι δικαιολογείται σε κάποιο βαθμό η υιοθέτηση επαχθών μέτρων στο χώρο της αστυνόμευσης ή της απειλής και επιβολής της ποινής, πρέπει να αποδεικνύεται με ακριβή στοιχεία. Πρέπει δηλαδή, να επιβεβαιώνεται η αιτιώδης σχέση μεταξύ των περιορισμών που επιβάλλονται και του δεδηλωμένου σκοπού.

Κατάσταση έκτακτης ανάγκης: μια κατάσταση προσωρινής εξαίρεσης ή ένα μόνιμο σύστημα διακυβέρνησης;

Στο πλαίσιο της συνεχούς και αυξανόμενης τρομοκρατικής απειλής και επομένως των αυξανόμενων μέτρων και πολιτικών ενάντια σε αυτή, υπάρχει και μια κορύφωση στην ενεργοποίηση, στη συχνότητα, αλλά και στη διάρκεια των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Σύμφωνα με τον Agamben (2007), η κατάσταση εξαίρεσης (ή άλλως, κατάσταση έκτακτης ανάγκης) προέρχεται σαν έννοια από τη ρωμαϊκή δικονομία, όπου συναντάται για πρώτη φορά η κατάσταση «*exceptio*». Με την ευκολία που παρέχουν ως πρόσχημα οι τρέχουσες απειλές και ο τρόμος που κυριαρχεί ανάμεσα στους πολίτες, αλλά και με την ανοχή των τελευταίων η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που προβλέπεται συνήθως συνταγματικά ως προσωρινό μέτρο αποκατάστασης της ομαλότητας και αποτροπής κινδύνων, απειλεί να απωλέσει τον προσωρινό της χαρακτήρα και να αναδειχθεί σε έναν τρόπο διακυβέρνησης που χαρακτηρίζεται από «κανονικότητα», με δόλωμα πως διασφαλίζει την ομαλότητα στην εξωτερική και την εσωτερική πολιτική των κρατών. Όσο προφανές και αν είναι το γεγονός πως τα δημοκρατικά συντάγματα αδυνατούν να λειτουργήσουν ως τέτοια όταν η κατάσταση εξαίρεσης, που το ίδιο το δίκαιο προβλέπει, εκτροχιάζεται, στη σημερινή εποχή-αλλά όχι μόνο σε αυτή- η κατάσταση σταθερά

εκτρέπεται, η κατάσταση έκτακτης ανάγκης τείνει να μονιμοποιείται και τελικά η κυριαρχία συγκεντρώνεται σε εκείνο το πρόσωπο ή εκείνο το θεσμό που αποφασίζει πότε θα ενεργοποιηθεί η κατάσταση έκτακτης ανάγκης και κυρίως πόσο αυτή θα διαρκέσει και πόσο θα επεκταθεί.

Σύμφωνα με τον Agamben το ρωμαϊκό δίκαιο αποτελεί πρόδρομο του θεσμού της κατάστασης εξαιρέσεως, καθώς προέβλεπε πως σε περιπτώσεις που η Δημοκρατία και το Κράτος απειλούνταν τότε η Σύγκλητος εξέδιδε απόφαση-δόγμα με το οποίο οι αρχές του κράτους λάμβαναν τη δικαιοδοσία να πράξουν κατά το δοκούν και να προβούν σε όλες τις ενέργειες που θα διέσωζαν την κατάσταση. Το συγκλητικό αυτό δόγμα κατά κανόνα εξεδιόταν μετά από μία αναντίρρητη απειλή, όπως ήταν ένας πόλεμος- εξωτερικός ή εμφύλιος- ή μια εξέγερση στο εσωτερικό του κράτους που επιχειρούσε να ανατρέψει την ομαλότητα και την δημοκρατική λειτουργία του πολιτεύματος. Ακόμα πιο έντονη η κατάσταση έκτακτης ανάγκης ήταν στη Γαλλία του Ναπολέοντα κατά το 19^ο αιώνα, αφού εκεί προβλεπόταν και κήρυξη κατάσταση πολιορκίας την οποία εδύνατο να ενεργοποιήσει ο αυτοκράτορας ανεξαρτήτως της πραγματικής κατάστασης της χώρας, δηλαδή παρείχε στις αστυνομικές αρχές αυξημένες εξουσίες χωρίς επισήμως και πραγματικά να έχει κηρυχθεί η χώρα σε κατάσταση πολιορκίας.

Φυσικά, από την αναδρομή αυτή σε περιόδους καταστάσεων εξαιρέσεως που ουσιαστικά απώλεσαν την προσωρινότητα αλλά και το νόημά τους δε θα μπορούσε να απουσιάζει ο Χίτλερ, ο οποίος κατευθείαν με την ανάληψη της εξουσίας του στις 28 Φεβρουαρίου του 1933 εξέδωσε διάταγμα με το οποίο αναστάλθηκαν άρθρα του Συντάγματος της Βαϊμάρης που αφορούσαν σε θεμελιώδη δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες. Αυτό το διάταγμα δεν ανακλήθηκε ποτέ και ως εκ τούτου νομικά θα μπορούσε να υποτηριχθεί πως ολόκληρο το Γ' Ράιχ αποτέλεσε και λειτούργησε ως κατάσταση εξαιρέσεως με διάρκεια 12 ετών (Agamben, 2007).

Όσον αφορά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο που προαναφέρθηκε, αλλά και τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο όπου και εκεί η κατάσταση έκτακτης ανάγκης υπήρξε συνήθης κατάσταση, ο Σουηδός νομικός Tingsten και ο Benjamin (2014) αναλύουν στα έργα τους διεξοδικά την επικινδυνότητα της κατάστασης εξαιρέσεως. Σύμφωνα με τον Tingsten, του οποίου το έργο γράφτηκε στον απόηχο του Α' παγκοσμίου πολέμου, υπάρχει σαφές πρόβλημα στα κοινοβουλευτικά καθεστώτα όταν χρησιμοποιούν τις καταστάσεις εξαιρέσεως, καθώς υπάρχει σύγχυση εξουσιών και πιο συγκεκριμένα ενδυνάμωση της εκτελεστικής εξουσίας σε βάρος της νομοθετικής με μία λογική *necessitas legem non habet*. Η έκδοση διαταγμάτων και μέτρων από εκτελεστικά όργανα βάσει

εξουσιοδοτικών νόμων πρέπει να είναι συγκρατημένη και περιορισμένη χρονικά και ουσιαστικά, ειδάλλως η συστηματική χρήση του μέτρου αυτού οδηγεί σταθερά στην κατάλυση της δημοκρατίας, αφού αφαιρεί από τη νομοθετική εξουσία την αρμοδιότητά της και κάνει τους νόμους έρμαιο στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας. Η σύγχυση εξουσιών μοιραία θα οδηγήσει σε τυραννία της εκτελεστικής εξουσίας.

Στις μέρες μας η εσκεμμένη κήρυξη ενός κράτους σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και η ενδεχόμενη επακόλουθη σταθεροποίηση και μονιμοποίηση αυτού του καθεστώτος συνιστά μία αρκετά συνήθη πρακτική και εν πολλοίς ενέχει στοιχεία ολοκληρωτισμού, αφού το κράτος, που φέρει ωστόσο το χαρακτηρισμό δημοκρατικό, και οι δημόσιες αρχές και εξουσίες παύουν να λειτουργούν σεβόμενες τα θεμελιώδη δικαιώματα και τίθενται σε κατάσταση πολέμου με ολόκληρες κατηγορίες πολιτών ή/και μη πολιτών να βρίσκονται στο στόχαστρο. Μάλιστα, οι κατηγορίες αυτές των ανθρώπων που αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό και των οποίων τα δικαιώματα παραγκωνίζονται είναι πολύ συχνά ιδιαίτερα ευρείες σε σημείο που, σύμφωνα με τον Benjamin (2014), όλη η ανθρωπότητα να μπορεί να θεωρηθεί δυνάμει επικίνδυνη τάξη, να τεθεί στο στόχαστρο και να υποστεί σοβαρούς περιορισμούς δικαιωμάτων.

Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές αν αναλογιστεί κανείς πιο πρόσφατα πραδείγματα της σύγχρονης ιστορίας των δυτικών, ανεπτυγμένων χωρών, όπως τα γεγονότα των ΗΠΑ της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 και ό,τι τα ακολούθησε. Συγκεκριμένα, στις 26 Οκτωβρίου 2001 η Γερουσία ψηφίζει την Patriot Act (Πατριωτική Νομοθετική Πράξη) δίνοντας με αυτόν τον τρόπο στο Γενικό Εισαγγελέα τη δυνατότητα να θέτει υπό κράτηση οποιονδήποτε αλλοδαπό θεωρούνταν ύποπτος για ενέργειες που έθεταν σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ· από την ημέρα της κράτησης και μέσα σε επτά ημέρες ο κρατούμενος έπρεπε να απελαθεί ή αλλιώς να του αποδοθούν κατηγορίες για παράβαση του νόμου περί μετανάστευσης ή για κάποιο άλλο αδίκημα. Κατόπιν, στις 13 Νοεμβρίου του 2001, ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Τζωρτζ Μπους εξέδωσε μια στρατιωτική διαταγή (military order) σύμφωνα με την οποία νομιμοποιείται η αόριστη κράτηση και η παραπομπή σε δίκη από στρατιωτικές επιτροπές (military commissions) των μη πολιτών οι οποίοι θεωρούνται ύποπτοι για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες. Οι στρατιωτικές αυτές επιτροπές δεν είχαν κάποια σχέση με τα στρατοδικεία τα οποία προβλέπονται ρητά από το δίκαιο του πολέμου, αλλά αποτέλεσαν νεοσύστατη δομή ειδικά για αυτόν τον σκοπό. Το πλέον τρομερό στοιχείο της καινοτομίας της δράσης του προέδρου Μπους είναι η απογύμνωση του ατόμου από τη νομική

υπόστασή του, ώστε αυτό να μην είναι δυνατό να κατηγοριοποιηθεί με νομικά κριτήρια, το υποβαθμίζει δηλαδή σε κρατούμενο με μια πολλή ρευστή έννοια, αφού στερείται μεν την ελευθερία του, αλλά δεν μπορεί να κατονομαστεί και κατηγοριοποιηθεί η κατάσταση στην οποία βρίσκεται.

Ο Agamben επισημαίνει συχνά στη βιβλιογραφία του πως το στρατόπεδο συγκέντρωσης είναι σήμερα το βασικό βιοπολιτικό σύστημα διακυβέρνησης με την κοινωνία στο σύνολό της να είναι δυνάμει εξοντώσιμος πλυθησμός και μεγάλες πλυθησιακές ομάδες να απειλούνται. Στο πλαίσιο του μεταναστευτικού- προσφυγικού ζητήματος και υπό την απειλή της τρομοκρατίας να είναι στο ζενίθ της, οι μετανάστες που βρίσκονται αφημένοι στα κέντρα προσωρινής κράτησης, πολλοί από τους οποίους στερούνται ιθαγένειας και άρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι τριτοκοσμικοί πληθυσμοί, οι αποκλεισμένοι και περιθωριακοί άνθρωποι των δυτικών κοινωνιών και εν τέλει όλοι μας εφόσον ζούμε στο πλαίσιο του κράτους και υποκειμέθα σε αυτό και στις πολιτικές του που επηρεάζουν εν πολλοίς τη ζωή μας' αυτές είναι μόνο μερικές από τις ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο από τις πρακτικές των σύγχρονων κρατών. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει πιο ειδικά από τις καταστάσεις εξαίρεσης αφορά τους πάντες και όχι μόνο τις υποβαθμισμένες πληθυσμιακές ομάδες. Αυτό γίνεται περισσότερο προφανές αν αναλογιστεί κανείς πως συνηθισμένες σήμερα πρακτικές όπως η φωτογράφιση των κρατουμένων και η λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων, αφορούσαν όταν πρωτοεμφανίστηκαν αποκλειστικά υπότροπους εγκληματίες και σύντομα διευρύνθηκαν σε όλους τους πολίτες, με το πρόσχημα της ασφάλειας και της ομαλότητας, με αποτέλεσμα φιλόσοφοι όπως ο Agamben(2007) και ο Benjamin(2014) να υποστηρίζουν ότι αυτές οι καταστάσεις παραπέμπουν περισσότερο σε αιχμαλωσία παρά σε ελευθερία και ασφάλεια. Ωστόσο, η σχέση του ανθρώπου, ή καλύτερα του πολίτη, με τα σύγχρονα κράτη είναι δεδομένη ήδη από τον τρόπο που έχει τεθεί το δίκαιο. Από τις θεωρίες περί κράτους, μεταξύ άλλων και του Βέμπερ, γίνεται σαφές πως το κράτος είναι κυρίαρχο και υπεύθυνο να δρα προς όφελος των πολιτών του, αλλά γι' αυτό το λόγο και με αυτό το σκοπό νομιμοποιείται να κατέχει και να χρησιμοποιεί τη βία, πραγματικότητα που παίρνει σάρκα και οστά με το Νόμο και το Δίκαιο. Σε αυτό το πλαίσιο, εκείνος ο θεσμός που θεσπίζει το δίκαιο, καθίσταται ιδιαίτερα ισχυρός αφού κατά κάποιον τρόπο διατηρεί μια σχέση εξαίρεσης από αυτό, ακόμα και αν περιλαμβάνεται στην έννομη τάξη. Διατηρεί, δηλαδή, ο θεσμός αυτός μια ευελιξία ως προς την έννομη τάξη, δεδομένου ότι του αναγνωρίζεται από το ίδιο το δίκαιο το δικαίωμα της έννομης βίας και με τη βία αυτή συντηρεί και την έννομη τάξη (π.χ. περιορισμός των διαδηλώσεων κ.λπ). Εξάλλου, η σχέση αυτή,

σχέση ουσίας, μεταξύ κυρίαρχου και κατάστασης εξαίρεσης τέθηκε ήδη στην Πολιτική Θεολογία από τον Schmitt (1994). Ο ίδιος ο Βέμπερ αναφέρει πως το κράτος με τη νομιμοποιημένη βία την οποία ασκεί ρέπει συχνά προς δικτατορικές πρακτικές στο εσωτερικό του.

Η περίπτωση της ΕΕ και της Ελλάδας σήμερα. Η Διεθνής Αμνηστία σε έκθεσή της με τίτλο «Επικίνδυνα δυσανάλογη: η διαρκώς διευρυνόμενη «εθνική ασφάλεια» στην Ευρώπη» κατηγορεί 14 κράτη-μέλη της ΕΕ πως με τα αντιτρομοκρατικά μέτρα που έλαβαν για τα έτη 2015-2016 καταστρατηγούν βασικά θεμελιώδη δικαιώματα που τόσο σκληρά έχουν κατακτηθεί. Τα κράτη δυστυχώς, σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση, φέρονται να ανταγωνίζονται ως προς τη σκληρότητα των αντιτρομοκρατικών μέτρων σε εθνικό επίπεδο και από αυτήν την κατάσταση κυρίως πλήττονται οι μειονότητες, είτε πρόκειται για εθνικές είτε για θρησκευτικές κ.ά. Βέβαια, όλοι οι πολίτες τίθενται σε ανέλεγκτη παρακολούθηση των εκτελεστικών οργάνων, γεγονός που από μόνο του παραβιάζει ατομικές ελευθερίες.

Βάσει της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη Βουλγαρία θεσπίστηκε νόμος που επιτρέπει τη γενική απαγόρευση των συγκεντρώσεων, ενώ η Γαλλία αντιμετωπίζει μια συνεχή παράταση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, η οποία τείνει να γίνει μόνιμη. Στο πλαίσιο αυτής της παράτασης στη Γαλλία καταστρατηγείται το δικαίωμα ελευθερίας της έκφρασης με πολλούς ανήλικους να καταδικάζονται για εξύμνηση της τρομοκρατίας χωρίς να αποδεικνύεται πως αποτελούν κίνδυνο και αυτή είναι μία ακόμη απόδειξη του ότι πλέον διώκεται η ιδεολογία και όχι η πράξη. Στη Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Πολωνία και αλλού υπάρχει προφανής παραβίαση της αρχής της νομιμότητας, αφού οι αρμόδιες αρχές προβαίνουν σε δικές τους αυθαίρετες και ασαφείς αναφορές σχετικά με το τι συνιστά τρομοκρατία και βάσει αυτών ασκούν εκτελεστική εξουσία. Στη Γερμανία καταπατάται συστηματικά το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και το δικαίωμα του απορρήτου επικοινωνίας των αλλοδαπών, καθώς οι αρχές έχουν το δικαίωμα ελέγχου αυτής. Στην Ισπανία παραβιάζεται το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία, καθώς είναι δυνατόν να κρατούνται ως ύποπτοι για τρομοκρατία άνθρωποι επί 13 ημέρες χωρίς απαγγελία κατηγοριών, ενώ στην Ολλανδία και το ΗΒ περιορίζεται ολοένα περισσότερο το δικαίωμα ελεύθερης μετακίνησης. Τέλος, και σύμφωνα με την έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας, στη Γαλλία και στην Αγγλία μπορεί ακόμη και να αφαιρεθεί η ιθαγένεια ατόμου που κατηγορείται για τρομοκρατική δράση. Η πράξη αυτή υποβιβάζει το άτομο σε ανιθαγενή, άτομο χωρίς δικαιώματα και αξιώσεις απέναντι στο κράτος πέρα από τα θεμελιώδη φυσικά που αξιώνουν όλα τα φυσικά πρόσωπα, όπως

το δικαίωμα στη ζωή. Τέλος, στην Ελλάδα καταστρατηγείται η αρχή της μη επανπροώθησης σε μη ασφαλείς χώρες.

Όσον αφορά το ελληνικό σύνταγμα, δε θα μπορούσε να εκλείπει από αυτό η διάταξη που κατοχυρώνει τη δυνατότητα κήρυξης της χώρας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, καθώς κάθε σύγχρονο κράτος οφείλει να μεριμνά για έκτακτες απειλές και ανάγκες που προκύπτουν. Εξάλλου ήδη στο Πρώτο μέρος του Συντάγματος της Έλλάδας που αφορά στον καθορισμό και τη μορφή του πολιτεύματος και πιο ειδικά στο Άρθρο 2 παράγραφος 1 επισημαίνεται ρητώς πως «Ο σεβασμός και η προστασία του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Η προστασία αυτή του ανθρώπου που τονίζεται σε εξέχουσα θέση στο Σύνταγμα δίνει παράλληλα και τη δυνατότητα για την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης, σε περίπτωση που ο άνθρωπος της πολιτείας βρίσκεται σε κίνδυνο. Πέρα από την νοητική προεργασία που γίνεται στο συγκεκριμένο Άρθρο, η κατάσταση έκτακτης ανάγκης αναφέρεται ρητά στο Άρθρο 48 του Συντάγματος της Έλλάδας το οποίο προβλέπει πως σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας ή εάν υπάρξει απειλή για ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η Βουλή, με απόφασή της, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, θέτει σε εφαρμογή το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια και αναστέλλει την ισχύ ορισμένων ατομικών δικαιωμάτων. Ωστόσο η διάρκεια της κατάστασης αυτής περιορίζεται στις 15 ημέρες και μπορεί εκ νέου με απόφαση της Βουλής να παρατείνεται ανά 15 ημέρες. Με τη λήξη της απειλής, οι περιορισμοί λύνονται αυτόματα.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν πως σε περίπτωση που η σύγχρονη αστική δημοκρατία διανύει πολιτική ή άλλη κρίση δύναται να προβεί σε περιορισμό ή κατάργηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά και του ίδιου του δημοκρατικού πολιτεύματος με χαρακτήρα προσωρινό και σεβόμενη την αρχή της αναλογικότητας. Ωστόσο, η ευελιξία σχετικά με το ποια κατάσταση μπορεί να θεωρηθεί ως απειλή τέτοια που να επιφέρει κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης, αλλά και η συνήθης χρονική διεύρυνση και ανανέωσης της κατάστασης έκτακτης ανάγκης γεννούν ερωτήματα για το πόσο η αστική δημοκρατία αυτοκαταργείται και παραβιάζει τα θεμελιώδη δικαιώματα κατά ένα τρόπο τυπικά νόμιμο, αλλά επί της ουσίας άνομο και επικίνδυνο. Δηλαδή, η κατάσταση εξαίρεσης παύει να αποτελεί μια προσωρινή και εξωτερική κατάσταση πραγματικολογικής απειλής και ρέπει προς τον να αποτελέσει τον ίδιο τον κανόνα.

Συμπεράσματα

Από την μελέτη της εν λόγω εργασίας είναι φανερή η συνεχής εξέλιξη της αντιτρομοκρατικής στρατηγικής της ΕΕ ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει τις ραγδαίες εξελίξεις που σχετίζονται με την τρομοκρατική απειλή. Η αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής δεν είναι η μέγιστη, καθώς τα κράτη-μέλη της ΕΕ διστάζουν να εκχωρήσουν αρμοδιότητες προς τα «άνω». Ακόμα και όταν θεσμικά και νομοθετικά έχουν ληφθεί αποφάσεις, στην πράξη υπάρχουν δυσλειτουργίες ή απραξία που οδηγούν στην καταστρατήγηση των αποφάσεων που έχουν ληφθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτό δε σημαίνει πως δεν έχει γίνει πρόοδος όσον αφορά τον τομέα ασφάλειας, αλλά οι δράσεις που επιχειρούνται μπορούν και πρέπει να παρουσιάσουν μεγαλύτερη απόδοση, ώστε να συμβαδίζουν με την διογκούμενη απειλή που συνιστά η τρομοκρατία σήμερα. Ειδάλλως, τα κράτη δε θα έχουν κατορθώσει να επιτύχουν το βασικότερο σκοπό τους, ήτοι την προστασία του πολίτη. Ας σημειωθεί εδώ πως και για τη δημιουργία της ΕΕ βασικό εγχείρημα και επιδίωξη ήταν η κατοχύρωση της ασφάλειας και επομένως το ευρωπαϊκό αυτό οικοδόμημα οφείλει να εργαστεί προς αυτήν την κατεύθυνση, διότι μπορεί πλέον να μην είναι ορατός ο πόλεμος μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, όμως έχουν προκύψει νέες απειλές που πλήττουν την ασφάλεια των Ευρωπαίων πολιτών.

Παράλληλα, παρατηρείται το φαινόμενο της υποχώρησης εγγυήσεων των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα σε ένα πλαίσιο πρόταξης της ασφάλειας, μια πραγματικότητα που φαντάζει τρομακτική για το μέλλον των κεκτημένων των ανθρώπων. Οι καταστάσεις εξαιρέσεις και οι εξαιρετικές ρυθμίσεις είναι πλέον συχνές στον ευρωπαϊκό χώρο, και το διακύβευμα είναι να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας και να μην γίνονται μια μόνιμη κατάσταση. Απέναντι στο πρόβλημα αυτό που αναδύεται, η ΕΕ καλείται να ανταπεξέλθει διασφαλίζοντας τόσο την προστασία των ανθρώπων απέναντι στην τρομοκρατία, αλλά και σεβόμενη τα θεμελιώδη δικαιώματα. Για να συμβεί αυτό η ασφάλεια και οι ατομικές ελευθερίες δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως δίπολο, αλλά συνολικά ως θεμελιώδεις αξίες για τον άνθρωπο.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βαγγέλης, Γ. (2015). *Τρομοκρατία και όπλα μαζικής καταστροφής* (Διπλωματική εργασία). Πειραιάς: 2015.

Βλαχόπουλος, Σ. (2017). *Θεμελιώδη δικαιώματα: ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βοσκόπουλος, Γ. (2008). *Η οικοδόμηση της Ευρώπης: Ειρήνη, συμφιλίωση, συνεργασία, ολοκλήρωση*. Αθήνα: Ποιότητα.

Βοσκόπουλος, Γ. (2009). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Θεσμοί, πολιτικές, προκλήσεις, προβληματισμοί*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Γεωργιάδου, Β. (2015). Απαξίωση της δημοκρατίας και εξτρεμιστική βία, *Το Βήμα*.

Κανελλόπουλος, Π. (2010). *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Καραμπελιάς, Γ. (2001). *Τουρκία, Ισλάμ και κρίση του Κεμαλισμού*. Αθήνα: Εναλλακτικές εκδόσεις.

Κεντερελίδου, Κ. (2009). *Τηλεοπτικά Κεντρικά Δελτία Ειδήσεων: Η Έκρηξη της Ενημέρωσης και Προπαγάνδας στις Ειδήσεις*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.

Κέντρο Μελετών Ασφαλείας, (2016). *Δράσεις κατά της ριζοσπαστικοποίησης και του εξτρεμισμού*.

Λουμάκος, Ι. (2015), *Η Κοινή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας και η εσωτερική ασφάλεια της ΕΕ υπό τ πρίσμα του Ισλαμικού ριζοσπαστισμού* (Διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη: 2015.

Λυγερός, Σ. (2016). *Η Ισλαμική τρομοκρατία*. Αθήνα: Πατάκης.

Μάζης, Ι. (2012). *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στην Μέση Ανατολή*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Μανωλεδάκης, Ι. (2002). *Ασφάλεια και Ελευθερία*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Μαυριάς, Κ. (2014) *Συνταγματικό Δίκαιο*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Μούσης, Ν. (2015). *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μπέλλου, Φ. (2015). *Η ΕΕ στο διεθνές σύστημα*, Θεσ/νίκη: ΠΑΜΑΚ.

Μπέλλου Φ. (2005), *Η αντιμετώπιση του πλέγματος εσωτερικής και εξωτερικής ασφάλειας και ο ρόλος της ΕΥΕΔ*, Θεσ/νίκη: ΠΑΜΑΚ.

Μπόση, Μ. (2000). *Περί του Ορισμού της Τρομοκρατίας*. Αθήνα: Π. Τραυλός.

Νικολακάκης, Η. (2003). *Τζιχάντ: ο ιερός πόλεμος του ισλάμ*. Αθήνα: Κυρομάνος.

- Περράκης, Σ. (1998). *Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μετεξέλιξη: από το Μάαστριχτ στο Άμστερνταμ*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Περράκης, Σ. (2007). *Διαστάσεις του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας, δικαιοσύνης της ΕΕ*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Συμεωνίδου- Καστανίδου, Ε. (2005). *Οργανωμένο έγκλημα και Τρομοκρατία*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Συμεωνίδου – Καστανίδου, Ε. (2005, Δεκέμβριος). *Οι πρωτοβουλίες της ΕΕ για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας., εισήγηση στο σεμινάριο για το οργανωμένο έγκλημα, τομέας ποινικών και εγκληματολογικών σπουδών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο*. Θεσσαλονίκη:2005.
- Σπυρόπουλος, Φ. (2011). *Θεμελιώδη δικαιώματα, εισαγωγή στο συνταγματικό δίκαιο II- γενικό μέρος*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Συλλογικό έργο, (2010). *Ελευθερίες, Δικαιώματα και Ασφάλεια στην ΕΕ. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Δικαίου*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Συλλογικό έργο, (2007). *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση: Οργάνωση και πολιτικές: 50 χρόνια* (επιμ. Μτφρ. Ν Μαραβέγιας, Μ. Τσινισιζέλης), Αθήνα: Θεμέλιο.
- Τεταγιώτης, Ι. (2013). *Πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και θεμελιώδη δικαιώματα: τα όρια των δικαιωμάτων;* (Διπλωματική εργασία). Αθήνα:2013
- Τσιλιβίγκος, Α. (2002). *Τρομοκρατία, Ισλαμισμός, Φονταμενταλισμός και Παγκόσμια Ασφάλεια*. Αθήνα: Ναυτική Επιθεώρηση.
- Χατζηαυγουστιδής, Π. (2011). *Επικοινωνιακή διαχείριση τρομοκρατικών ενεργειών από μέρους των κυβερνήσεων και η επίδραση τέτοιων ενεργειών στην εκλογική επίδοση των κυβερνητικών κομμάτων* (Διπλωματική εργασία), Θεσσαλονίκη: 2011.
- Χορτάτος, Κ. (2003). *Διεθνής Τρομοκρατία: Παγκόσμιος απειλή εναντίον της ειρήνης και της ασφάλειας και της ανθρωπότητας*. Αθήνα- Κομοτηνή: Σάκουλας.

Ξενογλωσση

- Agamben, G. (2007). *Κατάσταση εξαίρεσης: Όταν η έκτακτη ανάγκη μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα*. (επιμ. Μτφρ. Μ. Οικονομίδου). Αθήνα: Πατάκη (1942).
- Bassam, T. (2008) *Violence and religious fundamedalism in political islam, The New Irregular War*, (επιμ. Μτφρ. Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών), Τεύχος 11, Αθήνα.
- Benjamin, W. (2014). *Για μια κριτική της βίας* (επιμ. Μτφρ. Λ. Μαρσιανός). Αθήνα: Ελευθεριακή κουλτούρα (1921).
- Bruce, G. (2013). *Definition of terrorism - social and political. Journal of Military and Veterans Health*, 26-30.

- Collins, S. D. (2014). State-sponsored terrorism: In decline, yet still a potent threat. *Politics and Policy*, 131-159. doi:10.1111/polp.12061
- Commission Report 9/11. (2001). Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States: "The Foundation of the New Terrorism".
- Crenshaw, M. (2007). The Debate over "New" vs "Old" Terrorism. *Annual Meeting of the American Political Science Association*, Chicago Illinois.
- Directive (EU) 2015/849 <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/849/oj>
- Directive (EU) 2016/681 <http://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/681/oj>
- Duyvesteyn, I. (2004). How New Is the New Terrorism?. *Studies in Conflict & Terrorism*, pp.439-454.
- Gupta, S. (2002). *The Replication of Violence: thoughts on international terrorism after September 11th 2001*, London: Pluto Press.
- Heywood, A. (2015). *Political theory*. London: Palgrave.
- Hodgson, J. S., & Tadros, V. (2013). *The impossibility of defining terrorism*. *New Criminal Law Review*, 16(3), 495-526. doi:10.1525/nclr.2013.16.3.494
- Hoffman, B. (2017). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Laqueur, W. (1977). *Terrorism*. Boston, MA: Little, Brown.
- Locatelli, A. and Caruso, R. (2014). *Understanding terrorism*. Bingley, U.K.: Emerald.
- Muir, J. (2016). Islamic State group: the full story, *BBC News*. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35695648>
- Napoleoni, L. (2015). *Ο ισλαμιστικός φοίνικας (επιμ. Μτφρ. Σ. Τριανταφύλλου)*. Αθήνα: Πατάκη (2014).
- Neuman G. (2004), «Counter-terrorist Operations and the Rule of Law», *European Journal of International Law*, p. 1019-1029
- Post, J. M. (2005). The new face of terrorism: Socio-cultural foundations of contemporary terrorism. *Behavioral Sciences and the Law*, 451-465. doi:10.1002/bsl.658
- Post, J. M. (2015). Terrorism and right-wing extremism: The changing face of terrorism and political violence in the 21st century: The virtual community of hatred. *International Journal of Group Psychotherapy*, 242-271. www.scopus.com.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September 11. *Anthropoetics*.
- Richardson, L. (2013). *What terrorists want*. New York: Random House.
- Richardson, L. (2006). *The Roots of Terrorism*. *Routledge Taylor & Francis Group*, LLC.

Schmitt, C. (1994). *Πολιτική Θεολογία* (επιμ. Μτφρ. Π. Κονδύλης). Αθήνα: Λεβιάθαν (1922).

Sinai, J. (2008). How to Define Terrorism. *Perspectives on terrorism*, 9-11

TE-SAT (2014). European Union Terrorism Situation and Trend Report 2014, Europol.

Tofangsaz H., (2015) "Terrorism or not terrorism? Whose money are we looking for?", *Journal of Financial Crime*, Vol. 22 Issue: 3, pp.378-390, <https://doi.org/10.1108/JFC-02-2014-0005>

Διαδίκτυο

<http://www.un.org/en/counterterrorism/legal-instruments.shtml> (last access 11/09/2017)

http://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_el.pdf (last access 05/08/2017)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:ai0026> (last access 04/09/2017)

https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf (last access 08/08/2017)

<http://big.assets.huffingtonpost.com/eu-council-c-t-coordinator-report-6450-16.pdf> (last access 20/07/2017)

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0410+0+DOC+XML+V0//EL> (last access 01/09/2017)

<http://www.consilium.europa.eu/el/policies/fight-against-terrorism/> (last access 15/07/2017)